

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

“Təmiz Dünya” Qadınlara Yardım İctimai Birliyinin Çex Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin Keçid təşviqi proqramı çərçivəsində “Azərbaycanda gender əsaslı zorakılığa son qoymaq üçün profilaktik tədbirlərin gücləndirilməsi” layihəsi

Tədqiqatın mövzusu: “Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin gender əsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi”.

Analitik Hesabat

BAKİ – 2023

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Akronimlər

AQUPDK-Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

AI- Avropa İttifaqı

BMT-Birləşmiş Millətlər Təşkilatı

DB-Dünya Bankı

DİN-Daxili İşlər Nazirliyi

DİN İAQMBİ- Daxili İşlər Nazirliyi İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi

ÜST-Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı

CM-Cinayət Məcəlləsi

QHT- Qeyri-Hökumət Təşkilatları

İXM-İnzibati Xətalər Məcəlləsi

CM-Cinayət Məcəlləsi

MDB-Müstəqil Dövlətlər Birliyi

“Təmiz Dünya” Qadınlara Yardım İctimai Birliyi

TƏRƏFDAŞLAR:

- Çex Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi
- Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi.

Tədqiqat işində dəstəyə görə **təşəkkür edirik:**

- Çex Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinə və Çex Respublikasının Bakıdakı Səfirliyinə;
- Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyasına və Kürdəmir RİH, İmişli RİH, Saatlı RİH, Sabirabad RİH və Şirvan şəhər İcra Hakimiyyətinə;
- Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinə;

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin yanında olan Saatlı və Sabirabad Uşaq və Ailələrə dəstək mərkəzlərinə;

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinə və layihədə nəzərdə

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

tutulmayan, təşkilat tərəfindən könüllü həyata keçirilən fəaliyyətdə-ittiham edilən və cəza çəkən məhbuslarla görüşlərin təşkilində yüksək dəstəyinə görə nazirliyin İnsan Hüquqları və Kommunikasiya idarəsinin rəisi Aynur Sabitovaya;

Həyata keçirilən tədqiqatda onlayn sorğu və fokus qrup iştirakçılarna, digər əməyi olan hər kəsə təşəkkür edirik.

Tədqiqat zamanı fəal iştirakına, aparıcı roluna, vaxt ayırdıqlarına, tədqiqat zamanı dürüst fikirlərini və cavablarını paylaşıqlarına görə bütün iştirakçılara təşəkkür edirik.

Tədqiqatın rəhbər prinsipi:

Tədqiqat Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu Beynəlxalq Konvensiya və Protokollara, Azərbaycan Respublikasının Konstitutsiya və qanunlarında nəzərdə tutulan əsas rəhbər prinsiplərə istinad edilmiş, bütün növ ayrı-seçkilik və stiqmadan, mövhumatçılıqdan kənar qalaraq, cinslərarası bərabərlik prinsipini rəhbər tutaraq hazırlanmışdır.

Mündəricat

XÜLASƏ	5
1. GİRİŞ	11
1.1 Ümumi məlumatlar	11
1.2 Azərbaycanda gender əsaslı zorakılıqla bağlı vəziyyət	12
1.3 KİŞİLƏRDƏ ZORAKILIQ DAVRANIŞININ KÖKLƏRİ, MOTİVLƏRİ	23
1.4 Tədqiqatın məqsədi	28
2. METODOLOGİYA	29
2.1 Coğrafi əhatə dairəsi	29
2.2 Tədqiqatın metodları.....	30
2.2.1 Tədqiqat alətləri.....	30
2.2.2 Tədqiqat iştirakçıları	31
2.3 Məzmun təhlili.....	32
3. ONLAYN TƏDQIQATIN NƏTİCƏLƏRİ	33
4. Fokus qrup müzakirələrinin nəticələri	85
4.1 İmişli rayonunda keçirilən fokus qrupu ilə görüşün nəticələri	87
5.TƏDQIQATIN ƏSAS NƏTİCƏLƏRİ	164
6.MÜZAKİRƏLƏR	155
7.TÖVSIYƏLƏR	164
ƏLAVƏLƏR	138

XÜLASƏ

Qadına qarşı zorakılıq (VAW), başqa adla gender əsaslı zorakılıq əsasən və ya müstəsna hal olaraq qadın və qızlara qarşı yönəlik hərəkətlərdir. Zorakılıq irqindən, ərazisindən, yaşayış yerindən, sosial-iqtisadi statusundan və cinsindən asılı olmayaraq hər kəsə uyğunlaşmağı ilə seçilir. Baxmayaraq ki, gender əsaslı zorakılıq dedikdə, kişilər də nəzərdə tutulur, lakin praktikada çox az sayda kişilərin zorakılığa məruz qalması halları müşahidə edilir. Zorakılığın tətbiqi, insan hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdırmaqla, fiziki, psixoloji və sosial nəticələrə gətirib çıxara bilər¹. Qadınlara qarşı zorakılıq problemi insan hüquqları və ictimai sağlamlıq probleminə toxunmaqla, onu aktual problemə çevirir ² (<https://cyberleninka.ru/article/n/nasilie-v-otnoshenii-zhenschin-mirovye-tendentsii>).

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı “**qadınlara münasibətdə zorakılığa**” “Bu, cinsi əlamət daşıyan, qadına qarşı cinsi, fiziki və psixoloji zərər və işgəncə verilməsi və ya bu aktların təhlükəsi olan, onların şəxsi və ictimai həyatda azadlıqlarının məcburi və ya könüllü məhdudiyyətlərinə səbəb olan halları

¹ Т.К. Ростовская, Н.А. Безверная. Насилие в отношении женщин: мировые тенденции Женщина в российском обществе 2020. № 2. С. 89—98 DOI: 10.21064/WinRS.2020.2.8

² Violence against women Prevalence Estimates, 2018. Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women. WHO: Geneva, 2021

əks etdirir”³ kimi tərif verir.

“Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında” Konvensiyanın⁴ 5-ci maddəsinin a) yarımbəndinə - “Cinslərdən birinin naqisliyi, yaxud üstünlüyü ideyasına, yaxud kişilərin və qadınların roluna dair stereotiplərə əsaslanan xurafatın kökünün kəsilməsinə, adətlərin və hər cür başqa praktikanın ləğv edilməsinə nail olmaq məqsədilə kişi və qadınların sosial və mədəni davranış modelini dəyişdirmək” müddəasına əsaslanaraq aparılıb. Konvensiyanın, **5-ci maddə**sində göstərilir ki, əgər kişi və qadınların bərabərliyi hüquqla təmin olunursa və *de facto* bərabərliyin dəstəklənməsi üçün xüsusi tədbirlər görülürsə belə, hələ də cinslərdən birinin naqisliyi, yaxud üstünlüyü ideyasına, yaxud kişilərin və qadınların roluna dair stereotiplərə əsaslanan xurafatın kökünün kəsilməsinə, adətlərin və hər cür başqa praktikanın ləğv edilməsinə nail olmaq məqsədilə kişi və qadınların sosial və mədəni davranış modelini dəyişdirmək zərurəti mövcuddur.

Əksər hallarda beynəlxalq müstəvidə qadın və qızlara yönəlikli qətilər, **nifrət** və yaxud **namus** cinayətləri kimi qiymətləndirilir. Zorakılığın dörd forması milli və beynəlxalq qanunvericilikdə təsbit olunsada, hazırda bir çox ölkələrdə onun iyirmi dörd forması daha çox müzakirə edilir.

Dünyada təqribən 736 milyon qadın (təxminən hər üçdə biri) həyatlarında ən azı bir dəfə intim partnyoru tərəfindən fiziki və ya cinsi zorakılığa məruz qalır. 15 yaşdan kiçik olan və partnyoru olmayan şəxs tərəfindən cinsi

³ Организация Объединенных Наций. Декларация об искоренении насилия в отношении женщин. Нью-Йорк, ООН, 1993 г.

⁴ <http://scfwca.gov.az/page/konvensiyalar-ve-hesabatlar>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

zorakılığa və ya hər ikisinə məruz qalan qızlar təxminən 30% əhatə edir⁵.

15 və yuxarı yaşda olan 640 milyondan çox qadın intim partnyoru tərəfindən zorakılığa məruz qalıb (15 və yuxarı yaşda olan qadınların 26 %-i). Hər gün dünyada 137 qadın ailə üzvlərindən birinin əli ilə ölür. Bu qadınların üçdə birindən çoxu keçmiş və ya indiki partnyorlarıdır. Dünyada hər üçüncü qadın ən azı bir dəfə fiziki və yaxud cinsi zorakılığa məruz qalır (buraya cinsi qısnama daxil deyil). Bəzi ölkələrdə nə vaxtsa zorakılığa məruz qalan qadınların statistikasi 70%-ə çatır. Zorakılığa məruz qalmış qadınların 40%-dən az hissəsi hər cür yardıma müraciət edir. Bu məsələ ilə bağlı məlumatların olduğu əksər ölkələrdə kömək istəyən qadınların əksəriyyəti ailə və dostlarına, çox az hissəsi isə polis və səhiyyə xidmətləri kimi rəsmi qurumlara müraciət edir. Kömək istəyənlərin 10%-dən az hissəsi polisə müraciət edib⁶.

2019-cu ildə 20-24 yaşlı hər beş qızdan biri 18 yaşına çatmamış ərə verilib. 15-49 yaş arası təxminən 200 milyon qadın sünnət əməliyyatına məruz qalıb.⁷ 15-49 yaş arası bütün qadınların dördə birindən çoxu həyatlarında ən azı bir dəfə (15 yaşından başlayaraq) intim partnyoru tərəfindən fiziki və ya cinsi zorakılığa məruz qalıb. ÜST-ün təxmini hesablamalarına görə

⁵ Всемирная организация здравоохранения, от имени Межведомственной рабочей группы Организации Объединенных Наций по оценке и данным о насилии в отношении женщин (2021 г.). [Оценки распространенности насилия в отношении женщин, 2018 г. Глобальные, региональные и национальные оценки распространенности насилия со стороны интимного партнера в отношении женщин и глобальные и региональные оценки распространенности сексуального насилия в отношении женщин со стороны непартнера](#) .

⁶ Экономические и социальные вопросы Организации Объединенных Наций (2015 г.). [Женщины мира, 2015 г., Тенденции и статистика](#) , с. 159.

⁷ <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>. Организация Объединенных Наций, Департамент по экономическим и социальным вопросам, Статистический отдел (2020 г.). [Достижение гендерного равенства и расширение прав и возможностей всех женщин и девочек](#) .

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Qərbi Sakit okean regionunda 20%, Avropa regionunda yüksək gəlirli ölkələrdə 22% və Amerika regionunda 25%, Afrika regionunda 33%-ə qədərdir. Şərqi Aralıq dənizi regionunda 31% və Cənub-Şərqi Asiya regionunda 33% təşkil edir. Dünya miqyasında qadın qətlərinin 38%-ə qədər onların intim partnyorları tərəfindən törədilir. Qadınların 6%-i partnyor olmayan şəxs tərəfindən cinsi təcavüzə məruz qaldığını bildirir.

Dünyada uşaq nikahlarının nisbəti son on ildə azalıb, 20-24 yaşlarında olan və 18 yaşına çatmamış nikahda olan gənc qadınların global nisbəti 15 % azalaraq 2010-cu ildə təxminən dördə birə, 2020-ci ildə isə hər beşdə birə düşüb. Bu dəyişiklik 25 milyona yaxın qızın uşaq nikahına mane olub. Bununla belə, pandemiyanın ciddi təsiri bu tərəqqiyə təhlükə yaradır: pandemiya nəticəsində növbəti onillikdə daha 10 milyona qədər qız uşağı erkən ərə verilmə riski altındadır⁸.

Beş regionda qadın parlamentarilərin 82%-i öz səlahiyyətlərini icra edərkən müxtəlif növ psixoloji zorakılığa məruz qaldıqlarını bildirib. Buraya seksist və ya cinsi xarakterli ifadələr, jestlər və şəkillər, təhdidlər və zorakılıq daxildir. Qadınlar bu növ zorakılığın əsas mənbəyi kimi sosial medianı göstərir. Qadınların 44 %-i təhdid edənlər tərəfindən ailələrinin öldürülməsi, zorlama, hücum və ya adam oğurluğu ilə hədələndiklərini bildiriblər. 65% əsasən parlamentdəki kişi həmkarları tərəfindən seksist ifadələrə məruz qalıb⁹.

⁸ Генеральный секретарь Организации Объединенных Наций (2021 г.). [Отчет о прогрессе в достижении Целей в области устойчивого развития до 2021 года](#) .

⁹ Межпарламентский союз (2016 г.). [Сексизм, домогательства и насилие в отношении женщин-парламентариев](#) , с. 3.

Avropa İttifaqında hər on qadından biri 15 yaşından başlayaraq kiberzorakılığa məruz qaldığı bildirilir. Bura e_poçt və ya SMS vasitəsilə arzu edilməyən təhqiredici cinsi mesajlar, habelə sosial şəbəkələrdə təhqiredici, yaxud uyğun olmayan cinsi təhriklər daxildir. 18-29 yaş arası gənc qadınlar arasında risk ən yüksək hal təşkil edir.¹⁰

2018-ci ildə dünya üzrə müəyyən edilmiş hər 10 insan alveri qurbanına təxminən beş yetkin qadın və iki qız düşür. Müəyyən edilmiş cinsi alver qurbanlarının əksəriyyəti (92 %) qadınlardır. COVID-19 pandemiyasının başlanmasından bəri qadınlar qeyri-mütənasib şəkildə təsirə məruz qalıb və tez-tez onlayn şəkildə cinsi istismara, xüsusən də şəxsi mənzillərdə istismara cəlb olunublar.¹¹

Ən çox zorlama iddiası ilə Cənubi Afrika siyahıya başçılıq edir. Cinayətlər daha çox qadınlara qarşı törədilir, lakin kişilər və uşaqlar da istisna deyil. Kişilərin 4%-i başqa kişi ilə cinsi əlaqədə olmağa məcbur edilir. Polisin məlumatına görə, cinsi cinayətlərin 41%-nin qurbanı uşaqlardır. Demək olar ki, cinsi zorakılığın qurbanlarının 15% 11 yaşdan kiçik uşaqlardır. Tibbi Araşdırmalar Şurasının məlumatına görə, Cənubi Afrikada 18 yaşından kiçik uşaqların 50%-i cinsi zorakılığa məruz qalır. Digər mənbələrə görə, Cənubi Afrikada 18 yaşından kiçik uşaqları hədəfə alan 24 892 zorlama və zorlama cəhdi olub. İsveç zorlamaların sayına görə Cənubi Afrikadan sonra dünyada ikinci ölkədir (100 min nəfərə 53,2). Statistika görə, İsveçin hər dördüncü sakini zorlama qurbanıdır. Bu

¹⁰ Агентство Европейского Союза по основным правам (2014 г.). [Насилие в отношении женщин: исследование в масштабах ЕС](#), с. 104.

¹¹ УНП ООН (2020 г.). [Глобальный отчет о торговле людьми, 2020 г.](#), с. 31, 36.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

sahədə ənənələrə gəlincə, onlar çox narahatedicidir. Əgər 1975-ci ildə polisə zorlama ilə bağlı 421 məlumat daxil olubsa, 2014-cü ildə onların sayı 6620 olub. İsveç qadınlar üçün dünyanın ən təhlükəli yerlərindən biri kimi qeydə alınır.

Corc Meyson Universiteti və Dünya Cinsi Cinayət Statistikasına görə, hər üç amerikalı qadınlardan biri həyatında ən azı bir dəfə cinsi təcavüzə məruz qalır, qadınların 19,3%-i və kişilərin 2%-i həyatında ən azı bir dəfə təcavüzə məruz qalır. Bundan əlavə, qadınların təxminən 43,9%-i və kişilərin 23,4%-i cinsi zorakılığın digər formalarına məruz qalıb.

Dünyanın 158 ölkəsində məişət zorakılığı, 141 ölkəsində isə iş yerində cinsi qısnama ilə bağlı qanunlar var. Lakin qanunlar mövcud olsa belə, onlar həmişə beynəlxalq standartlara və tövsiyələrə uyğunlaşaraq icra edilmir. 2020-ci ildə Küveyt və Madaqaskarda ilk dəfə olaraq məişət zorakılığı ilə bağlı xüsusi və əhatəli qanun qəbul edib¹².

Qadınlara qarşı zorakılığın səviyyəsini global miqyasda qiymətləndirmək üçün dünyanın 70-dən çox ölkəsində qadınların müxtəlif qruplarını və onların məruz qaldıqları zorakılıq növlərini - fiziki, cinsi, psixoloji və iqtisadi zorakılığı əhatə edən statistik təhlil aparılıb. Qlobal araşdırma nəticəsində əldə edilən rəqəmlər dəhşətlidir - qadınların 35%-i fiziki və ya cinsi zorakılığa məruz qalıb və bu, dünyada hər üç qadınlardan biridir. Üstəlik, dünyada qadın qətlələrinin 38%-ə qədəri onların kişi intim partnyorları tərəfindən törədilir. Zorakılığa məruz qalan qadınların

¹² Структура «ООН-женщины» (2021 г.). [Краткий обзор исследования - Насилие со стороны интимного партнера в пяти странах КАРИКОМ: результаты национальных исследований распространенности насилия в отношении женщин](#).

1. GİRİŞ

1.1 Ümumi məlumatlar

Azərbaycanda gender əsaslı məhdudiyyətlər, qadınlara qarşı diskriminasiya cəmiyyətin patriarxal dəyərlərinə, sosial normalara, sərt gender rollarına və stereotiplərə söykənir. İslamın ölkədə əsas dini mənsubiyyət institutu olaraq mövcudluğu ictimai həyat və sosial təşkilatlanmada ənənəvi gender normalarının daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət edib. Qadın hüquqlarının tanınmasına yönəlik qlobal dəyişikliklərlə əlaqədər olaraq XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan siyasi elitasının məsələ ilə bağlı mövqeyi 1918-ci ildə parlamentin ilk açılış sessiyasında kişi və qadın bərabərliyinin müzakirə edilməsində öz əksini tapır və bu addım Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini (ADR) qadınlara səsvermə hüququ tanıyan ilk müsəlman ölkəsi olaraq tarixə tanır.¹³ Sovet dönəmi mütərəqqi həyat üçün nadir hallarda tərifəlayiq görülsə də, bu dövr ölkə tarixində qadın cəhələtinin azalması və ortadan qaldırılması ilə üst-üstə düşür. Bu dəyişikliklərlə qadın cəmiyyətdə yeni iqtisadi rollar qazanmağa başladı, lakin bütün bunlara baxmayaraq, o, məişət və ailə məsələlərini özünün əsas məsuliyyəti olmaqdan çıxarmadı. Qadın bərabərliyinin rəsmi şəkildə tanınması əslində qadınlara yüksək səviyyəli qərar qəbul etmədə təmsil olunma haqqı vermədi. Postsovet dövründə də bu tendensiya dəyişməz olaraq qaldı, əmək bazarındakı keçid dəyişiklikləri qadınların istehsal iqtisadiyyatından daha da uzaqlaşmasına

¹³ Azərbaycanda gender əsaslı zorakılıq (2020) İbid, 18 Mart 2020.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

səbəb oldu və onların "qadın" peşəsi olaraq tanınan müəllimlik və həkimlik sahələrini (bu sahələrdə də qadınlar azlıq təşkil edib) çıxmaqla daha çox məişət işlərində cəmləşməsinə gətirib çıxarır.¹⁴

1990-cı illərdən bəri Cənubi Qafqazın bütün bölgələrində olduğu kimi, Azərbaycanda da doğuşdan əvvəl cins seçimi sayəsində yeni doğulmuş oğlanların qız uşaqlarına nisbətən sayı durmadan artırdı. Cənubi Qafqaz ölkələrindəki iqtisadi tənəzzül və münaqişələr ailələrin övladlarının sayını məhdudlaşdırma səbəblərinə təsir edən əsas amillərdən biri olub. Ənənəvi patriarxal dəyərlər və ailədə güclü oğula sahibolma istəyi, habelə 1990-cı illər ərzində ultrasəs (UZİ) texnologiyasının və o cümlədən selektiv abortun geniş yayılmış ailə planlaşdırma vasitəsi kimi mövcud olması insanları ən az ailədə bir oğulun olmasını planlayaraq ailə sayını məhdudlaşdırmağa sövq edirdi¹⁵.

1.2 Azərbaycanda gender əsaslı zorakılıqla bağlı vəziyyət

Dünyada və Azərbaycanda gender əsaslı zorakılıq qurbanlarının müdafiəsi və xilas proqramlarının mövcudluğu, qadınlara münasibətdə ayrı-seçkilik və o cümlədən, qeyri-insani münasibətdən xilasını nəzərdə tutur. Ölkələr vətəndaşları olan qadınların kişilərlə bərabərliyini ilk öncə öz ali qanunları olan Konstitusiyalarında təsdiqləyir. Azərbaycan Respublikasının Konstitutsiyası təkcə qadın və kişi bərabərliyini deyil, o

¹⁴ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı, Azərbaycanda Gender Münasibətləri: Trendlər və Çətinliklər (Bakı: UNDP, Azərbaycan İnsan İnkişafı Hesabatı 2007), səhifə 84

¹⁵ Dünya Bankı, Cənubi Qafqazda İtkin Qadınlar: yerli düşüncə və təklif edilən həll yolları, (Dünya Bankı: Nora Dudwick, Fevral 2015), səhifə 7

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

cümlədən çətin və həssas vəziyyətdə olan vətəndaşların reabilitasiya və reinteqrasiyasını həyata keçirmək üçün hüquqi imkanlar yaradır. Əgər Konstitutsiyanın 25 maddəsi bərabərlik hüququnu təsbit edirsə, maddə 12 (azadlıq), maddə 13 (mülkiyyət), maddə 15 (iqtisadi güc), maddə 16 (sosial müdafiə), maddə 17 (ailə), maddə 32 (şəxsi toxunulmazlıq)¹⁶ və s. bu kimi digər konseptual maddələr kifayət qədər həssas durumda olan ölkə vətəndaşlarının reabilitasiya və reinteqrasiyasının həyata keçirilməsinə əsas verir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, Konstitusiya ümumi tezləri və istiqamətləri müəyyənləşdirir.

10 oktyabr 2006-cı il tarixdə Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən imzalanmış “Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun məqsədi cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarını aradan qaldırmaqla, kişi və qadınlara ictimai həyatın siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və digər sahələrində bərabər imkanlar yaratmaqla gender bərabərliyinin təmin edilməsindən ibarətdir.

Qadınlara qarşı ayrı-seçkilik həyatın müxtəlif sahələrində özünü göstərə bilər. Lakin qadın və uşaqların daha çox üzləşdiyi, ağır fəsadlarla nəticələnən ayrı-seçkilik halı yaradan forması gender əsaslı zorakılıqdır. Gender əsaslı zorakılığın formalarından biri insan alveri problemidir. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu¹⁷ 28 iyun 2005-ci ildə qəbul edilib.

¹⁶ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası 12 noyabr 1995-ci il. Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusunda dərc edilmişdir (31 iyul 1997-ci il, № 1) («LegalActs»).

¹⁷ <https://e-qanun.az/framework/10641>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Gender əsaslı zorakılığın digər forması məişət zorakılığıdır. “Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu¹⁸ 22 iyun 2010-cu ildə qəbul olunub.

O cümlədən, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində ayrı-seçkiliyə və gender əsaslı zorakılığa təkan verən hallarla bağlı cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulub. Bunlar CM-nin 20-ci fəsilində¹⁹ şəxsiyyətin cinsi toxunulmazlığı və cinsi azadlığı əleyhinə olan cinayətlərdir (maddə 149,150,151, 152, 153). Həmin qanunun (CM-21-ci fəslində) 154-cü maddəsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Belə ki, bərabərlik hüququnu pozma maddəsi, “İrqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olaraq şəxsin hüquq və qanuni mənafeələrinə zərər vurmaqla şəxsin bərabərlik hüququnu pozma” bütün növ ayrı-seçkiliyi, o cümlədən, gender əsaslı zorakılığa qadağa qoymaqla yanaşı, cinayət məsuliyyəti yaradır.

Lakin Azərbaycanda qadın-kishi bərabərliyini pozan digər unikalıq - yazılmamış qanunlardır. Yazılmamış qanunlar - davranışdan, adətdən, sözdən yaranmış bir idarəçilik formasıdır. Bu tədqiqat yazılmamış qanunlardan deyil, qadın-kishi bərabərliyinin təmininə dəstək olan yazılı qanunlara istinadən təhlilə önəm verərək, yazılmamış qanunların yaratdığı fəsadları diqqətə çatdırır.

¹⁸ <https://e-qanun.az/framework/20131>

¹⁹ https://e-qanun.az/framework/46947#_Toc89058512

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Gender əsaslı zorakılıq qurbanlarına qarşı edilən bütün zorakılıq halları vaxtında aradan qaldırılmazsa, böyük fəsadlarla nəticələnə bilər. Baş verənlər təkcə zorakılığın qurbanları olan qadınlara deyən ağır fəsadlarla nəticələnmir, bu fəsadlar qadının özü, uşaqları, yaxın qohumları və o cümlədən birbaşa cəmiyyətə mənfi təsir edir. "Qadınlara qarşı zorakılığın aradan qaldırılması haqqında" Bəyannamənin (20 dekabr 1993-cü ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən qəbul edilib, Qətnamə 48/104) "əldə olan ehtiyatlardan istifadə etmək şərtilə və zəruri olan hallarda, beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində, zorakılığa məruz qalan qadınlara, lazım olduqda, onların uşaqlarına, ixtisaslaşdırılmış şəkildə maksimal köməklik etmək, məsələn, reabilitasiya, uşağa qulluq və onun saxlanması, müalicə, məsləhət vermə, tibbi və sosial xidmət, müvafiq mərkəz və proqramların, o cümlədən dəstək strukturlarının yaradılması üçün lazımi iş aparılmalıdır; onların təhlükəsizliyi, fiziki və psixoloji reabilitasiyası üçün digər müvafiq tədbirlər görülməsi öhdəliyini ölkələr üzərində məsuliyyət olaraq qoyur."²⁰

Azərbaycanda qadın və qızlara qarşı əksər hallarda ölümle nəticələnən zorakılıq hallarına dair Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Azərbaycandakı nümayəndəliyi zorakılığın müxtəlif formalarına məruz qalma təhlükəsi ilə üz-üzə olan qadın və qızların müdafiəsi və bu cür zorakılıq hadisələrinin törədilməsində təqsiri olan şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsi ilə əlaqədar təcili və birgə fəaliyyətə çağırır²¹. Azərbaycanda qadınlara qarşı zorakılıq, qadın qətləri media platformaları və sosial media

²⁰ Qadınlara qarşı zorakılığın aradan qaldırılması haqqında" bəyannamə maddə 4 g bəndi.

²¹ Ozu.az <https://oxu.az/society/338435> 21.X.2019. Müəllif, İlhamə Əbülfət.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

vasitəsiylə daimi ictimailəşir. Adekvat olmasa da, qadınlara qarşı zorakılıq tez-tez ictimai müzakirə obyektinə çevrilir. Rəsmi statistikaya nəzər salaraq: 2017-ci ildə verilən məlumata görə, 2016 -cı ildə törədilmiş 1031 məişət zorakılığı ilə bağlı cinayətin böyük bir qisminin, təxminən 807-si qadın olub. 2018-ci ildə baş vermiş 1175 məişət zorakılığı halının 47-si qətlə, 27-si qətlə cəhdə və 2-si intiharla nəticələnib. Prokurorluq 2018-ci ildə cinsi qısnama ilə bağlı 55 iş qaldırıb. 2017 və 2016-cı illərdə bu rəqəmlər müvafiq olaraq 60 və 52 olub²². 2019-cu ildə məişət zorakılığından 1038 qadın zərər çəkib, 37 qadın öldürülüb, 24 qadının həyatını xilas etmək mümkün olub.

2021-ci ildə ölkəmizdə 70 qadın öldürülüb, 24 qadın isə xəsarət alıb. Azərbaycanda 2022-ci ilin 11 ayında 71 qadın qətlə yetirilib. 2022-ci ildə təkcə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinə məişət zorakılığı ilə bağlı 544 müraciət daxil olub ki, zorakılıq törədənlərin 470 nəfəri kişidir. Yəni kişilərin törətdiyi 470 zorakılıq faktına qarşı ancaq 158 qadın mühafizə orderi alıb²³.

2023- cü ilin ilk altı ayı üzrə nəticələrə görə (HAZIR DEYİL) ²⁴

Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinə əsasən, 2018-ci ildə 915 qadın (onlardan 42-si öldürülüb) məişət zorakılığının qurbanı olub. Təkcə 2018-ci ilin birinci yarısında məişət zorakılığı hallarının sayı 558-ə çatıb və bu

²² "Azərbaycan qadınlara qarşı zorakılığa dair sənədi niyə imzalamır?", BBC Azərbaycan, 23 Sentyabr 2018
<https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan-49729051>

²³ https://cebheinfo.az/cemiyyet/evi-mezarina-cevrilenler-muhafize-orderi-qadinlari-nece-qoruyur?fbclid=IwAR2GMYzOsGQF0lneoTuqjKEeK4czSxuRMsFYmczZWTm1cVkpos4Gt_c2fjl

²⁴ <https://bizim.media/az/cemiyyet/144469/?fbclid=IwAR1nbBg4u6W7Mo1oS1moxcBcE9TBSHlsSVIZvR9ceRYSh7fF0ud3wD0PtAs>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

rəqəm öncəki ildən sadəcə 1,6 % az olmaqla fərqlənib. Bütün halların təxminən 89,8 %-i qəsdən sağlamlığa az ağır zərər vurmaq' kimi, yəni ciddi xəsarət olmadan qısnama olaraq qeydə alınıb. Baş vermiş hadisələrin,

- qəsdən və ya təsadüfən adam öldürməyə cəhd daxil olmaqla, təxminən 4.8 %-i daha ciddi olub;
- təxminən 3,2 %-i qəsdən sağlamlığa ağır zərər və 0,2 % isə intihara təhrik olub. Dövlət statistikasına görə, zərərçəkənlərin əksəriyyəti 77,7 % olmaqla qadınlar, 1,4% isə uşaqlar və yetkinlik yaşına çatmayanlardır.²⁵

Azərbaycanda intihar hallarının sayı ilə bağlı məlumatlara əsasən, 2016-cı ildə 121 qadın intihar edib, 69 qadın isə intihara cəhd edib. 2018-ci ildə doqquz ay ərzində 135 intihara cəhd olub və bu hadisələrdən 112-sində qadınlar və 11-ində gənc qızlar iştirak edib. 31 intihar və intihara cəhdlərin əksər halları mütəmadi olaraq məruz qalınan zorakılıq halları nəticəsində baş verib. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə görə, erkən nikah 18 yaşından kiçik oğlanların və qızların (məcburi) ailə qurması və birgə yaşamasıdır. UNİSEF-in açıqlamasına əsasən, Azərbaycanda bir il ərzində təxminən 15 yaşına çatmayan beş minə qədər qızın ailə qurması barədə məlumata rast gəlinir²⁶. Mənbədə rəsmi statistikaya əsasən, son altı ildə ölkədə erkən nikahlardan 21,5 minə yaxın uşaq doğulması göstərilir. Altı ildə 15-17 yaşlı analar tərəfindən doğulan uşaqların statistikasi aşağıdakı kimidir:

²⁵ Jam News: "Azərbaycanda bu il indiyədək 558 məişət zorakılığı halı," Jam News, Bakı, 17 Avqust 2018: <https://jam-news.net/558-cases-o>

²⁶ <https://telegraf.az/index.php/xeber3/9425-erkennn.html> "Azərbaycanda nikahla bağlı qorxuducu statistika" 20 may, 2014, 13.43.

Həmid Hüseynli-"Gənclər Klubu"İB-nin İ.Heyətinin üzvü

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- Beş il ərzində erkən nikahın sayı: 2010-cu ildə 4883 nəfər, 2011-ci ildə 5138 nəfər, 2012-ci ildə 295 nəfər, 2013-cü ildə 229 nəfər, 2014-cü ildə 479 nəfər, 2015-ci ildə 391 nəfər;
- 15-17 yaşlı analar tərəfindən doğulan uşaqların sayı: 2010-cu ildə 4103, 2011-ci ildə 4392 nəfər, 2012-ci ildə 3236 nəfər, 2013-cü ildə 2855 nəfər, 2014-cü ildə 3296 nəfər, 2015-ci ildə 2895 nəfər.

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin “Bizim Media”-ya verilən məlumatında bildirilir: “Erkən nikah bu gün də aktual olaraq qalır və cəmiyyətimizi narahat edir. Çünki ailə genofondumuza ciddi təsir edir. Bəli, uşaq evliliyi ilə bağlı statistika qeydə alınmır. Bu isə rəsmi rəqəmləri əldə etməkdə çətinlik yaradır. Sadəcə bu rəqəmləri 15-18 yaş arası olan analar tərəfindən doğulan uşaqların sayına əsasən müəyyənləşdirmək mümkün olur. 2011-ci ildə erkən nikaha girən qızların sayında ən yüksək göstərici olub. Bu izdivacdən 4292 uşaq dünyaya gəlmişdirsə, 2019-cu ildə erkən nikaha girən 18 yaşadək olan qızlardan doğulan uşaqların sayı 2320, 2020-ci ildə isə 1917 olub. Bu da 2 dəfədən çox azalma deməkdir”.²⁷ Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən “No Kommentar”-ə verilən məlumatda digər bir məqama diqqət verək:

“Ayrı-ayrı iqtisadi rayonlar üzrə bu faktları nəzərdən keçirdikdə müəyyən olunmuşdur ki, adətən erkən nikahın çox rast gəlinəndi cənub bölgəsi artıq

²⁷ <https://bizim.media/az/cemiyet/31896/> Zorakılığa məruz qalanların 15 faizi KİŞİLƏRDİR – Dövlət Komitəsindən MÜSAHİBƏ, Cəmiyyət, 09.08.2021(15:56)

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

öz “liderliyini” başqa bölgələrə verib. “Qırmızı xətt”ə daxil olan bölgələrdən birinci yerdə Aran iqtisadi rayonu üzrə 96 fakt, ikinci yerdə Dağlıq-Şirvan iqtisadi rayonu üzrə 46 fakt, üçüncü yerdə Bakı şəhəri üzrə 36 fakt, dördüncü yerdə Lənkəran iqtisadi rayonu üzrə 34 fakt müəyyən edilib”. O, eyni zamanda, 15-17 yaşlı qadınlar tərəfindən dünyaya gətirilən uşaqların sayını da qeyd edərək, 2011-ci ildə belə qadınlar tərəfindən doğulan uşaqların sayının 4392 olduğu halda, 2018-ci ildə bu rəqəmin 2129, 2019-cu ildə isə 2120 olduğunu vurğulayıb.

2022-ci ildə 15983 boşanma qeydə alınıb ki, onlardan 6421-i uşaqsız ailə olub.

Dövlət Statistika Komitəsindən bildirilib ki, ötən il qeydə alınmış boşanmalardan 9562-i 18 yaşadək uşaqları olan ailələr arasında qeydə alınıb. Onlardan 4154 ailə 1 uşaqly, 5408 ailə isə 2 və daha çox uşaqly olub ki, onlarda da uşaqların sayı 12180 olub. Ötən il qızlar və oğlanlar arasında yaş qruplarına görə nikahların statistikasını da açıqlanıb. Dövlət Statistika Komitəsindən bildirilib ki, 2022-ci ildə 61939 nikah qeydə alınıb. Nikaha daxil olan qızlardan 270-i 17 yaşında olub. 17 yaşda kişilər arasında nikah qeydə alınmayıb. Qadınlar arasında ən çox nikaha daxilolma yaşı 20-24 yaş, kişilər arasında isə 25-29 yaş olub. 18-19 yaşda 13594 qadın, 269 kişi, 20-24 yaşda 24326 qadın, 10800 kişi; 25-29 yaşda 12669 qadın, 27146 kişi; 30-34 yaşda 5080 qadın, 14356 kişi; 35-39 yaşda 2620 qadın, 4316 kişi; 40-44 yaşda 1371 qadın, 1879 kişi; 45-49 yaşda 832 qadın, 1049 kişi; 50-54 yaşda 532 qadın, 757 kişi; 55-59 yaşda 339 qadın, 529 kişi; 60 və

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

yuxarı yaşda 306 qadın, 838 kişi nikaha daxil olub²⁸.

Azərbaycanın iqtisadi rayonları və inzibati ərazi vahidləri üzrə nikahları rəsmi qeydə alınmış 17 yaşda bəy və gəlinlərin sayı açıqlanıb. Dövlət Statistika Komitəsinin verdiyi məlumata görə, ötən il üzrə şəxslərin bu yaşda rəsmi nikaha daxil olması halı ən çox **Şəmkir** rayonunda qeydə alınıb. Burada 2022-ci il ərzində həmin yaşda 18 nəfərin rəsmi nikahı qeydə alınıb. Belə ki, **Ağcabədi** rayonunda 17 nəfər, **Sabirabad** rayonunda 15 nəfər, **Yevlax** rayonunda 14 nəfər, **Ağdaş** və rayonlarının hər birində 11 nəfər və **Samux** rayonunda isə 10 nəfər 17 yaşda rəsmi nikaha daxil olub. **Gəncə** şəhəri və **Tovuz** rayonunun hər birində 9 nəfərin, **Qobustan** rayonunda 8 nəfərin, **Quba** rayonunda 7 nəfərin, **Abşeron**, **Ağdam**, **Bərdə**, **Şabran**, **Zərdab** və **Şəki** rayonlarının hər birində 6 nəfərin, eləcə də **Goranboy**, **Göygöl**, **Ağstafa**, **Saatlı** və **Hacıqabul** rayonlarının isə hər birində 5 nəfərin 17 yaşda rəsmi nikahı qeydə alınıb. Bundan əlavə, **Füzuli**, **Tərtər**, **Lənkəran**, **Masallı**, **Yardımlı** rayonlarının və **Mingəçevir** şəhərinin hər birində 4 nəfər 17 yaşda rəsmi nikaha daxil olub.

İsmayıllı, **Siyəzən** və **Kəlbəcər** rayonları üzrə 3 nəfər, **Şamaxı**, **Daşkəsən**, **Xocavənd**, **Şuşa**, **Gədəbəy**, **Xaçmaz**, **Laçın** rayonları və **Şirvan** şəhəri üzrə 2 nəfərin bu yaşda rəsmi nikahı qeydə alınıb. **Sumqayıt** şəhəri, **Qazax**, **Kürdəmir**, **Ucar**, **Beyləqan**, **İmişli**, **Balakən**, **Oğuz**, **Zaqatala**, **Cəbrayıl**, **Qubadlı**, **Neftçala** və **Biləsuvar** rayonlarının hər birində isə 17 yaşda rəsmi nikaha cəmi 1 nəfər daxil olub. Məlumat üçün bildirək ki, bu rəqəm **Bakıda** 13, **Naxçıvan** Muxtar Respublikasında isə 5 olub.

²⁸ https://sputnik.az/20230619/oten-il-bosanan-usaqli-ailelerin-sayi-aciqlanib-456063676.html?fbclid=IwAR1ndtIfgQkcNsvuivdrt2yIJ7vu9lpJ_7ZvaFPBpRI5jC64_C3ulKqGa5U

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Ailə Məcəlləsinin 10-cu maddəsinə əsasən nikah yaşı həm oğlanlar, həm də qızlar üçün 18 yaş müəyyən olunub. Üzrlü səbəblər olduqda, nikaha daxil olmaq istəyən və nikah yaşına çatmamış şəxslərin yaşadıqları ərazinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanı onların xahişi ilə nikah yaşının 1 ildən çox olmayaraq azaldılmasına icazə verə bilər.²⁹

BMT-nin Əhali Fondunun (UNFPA) Azərbaycan nümayəndəliyinin kommunikasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin 9 iyun 2023-cü il tarixində yaydığı məlumata görə, Azərbaycan doğulanların cins nisbətinin pozulmasına və selektiv abortlara görə hələ də dünyada birinci yerdədir. 2021--ci ildə doğulan 100 qıza 116 oğlan uşağı düşürdüsə, sevindirici haldır ki, 2022-cu ildə bu göstərici 100 qıza 112 oğlan olub.

IMAGES (Kişilərin Gender Bərabərliyinə Münasibətinə dair Tədqiqat, 2018) hesabatının məlumatlarına görə, azərbaycanlı kişilərin 33%-i partnyoruna münasibətdə şiddət tətbiq etdiyini, qadınların isə 32%-i fiziki zorakılığa məruz qaldığını bildirib³⁰.

BMT-nin apardığı tədqiqat müəyyən edib ki, qadınlara qarşı zorakılığın qarşısının alınması Azərbaycana 764 milyon ABŞ dollarına başa gələ bilər ki, bu da ölkə ÜDM-nin 2%-nə bərabərdir. Buraya bərpası mümkün olmayan insan itkiləri, fəaliyyət qabiliyyətsizliyi, əlillik, zorakılığa məruz qalmış şəxslərin əmək qabiliyyətinin azalması, eləcə də zorakılığa cavab tədbirlərinə çəkilən xərclərlə bağlı olan iqtisadi itkilər də daxildir³¹.

²⁹ https://azerforum.com/az/share/13770/azerbaycanda-17-yashda-nikaha-daxil-olma-hallarinin-en-cox-qeyde-alindi-rayonlar-aciqlanib-siyahi?fbclid=IwAR3JCwhtl76X_1z9tUkGBAMXRXTN37OHKK-5gsuQKQusly132vsE9Zt9clY.25.06.2023 saat 11:23, cəmiyyət

³⁰ <https://azerbaijan.unfpa.org/az/topics/gender-%C9%99sasli%C4%B1-zorak%C4%B1l%C4%B1q>

³¹ <https://oxu.az/society/338435> 21 oktyabr 2019 il

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

BMT-nin Əhali Fondunun Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri Dövlət Komitəsi ilə birgə təşkil etdiyi “Azərbaycanda qadınlara qarşı zorakılığın iqtisadi nəticələri” adlı³² tədqiqatın müəllifi, iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru Qanna Gerasimenko tədqiqatın metodologiyasının qadınlara qarşı zorakılığın səbəb olduğu xərclərin simulyasiya modeli vasitəsilə hesablanmasına şərait yaratdığını bildirib. Təqdimat zamanı Q. Gerasimenko deyib ki, tədqiqat 2017-ci ildə qadınlara qarşı zorakılıqla əlaqəli cinayətlər və dövlət qurumları tərəfindən zərərçəkənlərə göstərilmiş sosial xidmətlər barədə inzibati məlumatlara əsaslanır: “Simulyasiyanın nəticələrinə əsasən, 2017-ci ildə zorakılığa məruz qalma ehtimalı olan qadınların sayı 211800 nəfər təşkil edə bilərdi. Qadınlara qarşı zorakılığın latentlik səviyyəsini nəzərə almaqla, 2017-ci ildə Azərbaycanda qadınlara qarşı zorakılığın məcmu iqtisadi xərcləri 764 milyon ABŞ dollarına (ölkənin ÜDM-nin 1,8%-i) çatı bilər. Bu təqribi xərclər rəsmi şəkildə qeydə alınmış qadınlara qarşı zorakılıq hadisələrinin iqtisadi ekvivalentindən (2,8 milyon USD) 200 dəfə daha çoxdur, çünki bu xərclər rəsmi statistikadan kənarda qalan zorakılıq hallarını da təqribi əks etdirir”. Q.Gerasimenko bildirib ki, nəticələrə əsasən, 2017-ci ildə qadınlara qarşı zorakılığa cavab olaraq göstərilən xidmətlərin ümumi dəyəri 11,8 milyon ABŞ dollarına qədər ola bilərdi: “Tədqiqat çərçivəsində aparılan hesablama nəticələrinə əsasən, qadınlara qarşı zorakılıqdan zərərçəkənlərə göstərilmiş tibbi xidmətlərin dəyəri 9,8 milyon ABŞ dollarına çatı bilərdi (hadisədən sonrakı profilaktik xidmətlərin və dərman vasitələrinin cari qiymətləri əsasında, qeydə alınmış qadınlara

³² <https://azerbaijan.un.org/az>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

qarşı zorakılıq hadisələri üçün bu göstərici 123 min ABŞ dolları olaraq hesablanıb). Hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən qadınlara qarşı zorakılığa qarşı adekvat cavab tədbirlərinin görülməsinə, o cümlədən cinayətlərin araşdırılması, mühafizə orderlərinin verilməsi və məhkumların cəzaçəkmə müəssisələrində saxlanılmasına 1,5 milyon ABŞ dollarına yaxın vəsait sərf olunduğu ehtimal edilib³³.

Gender Gap İndeksi üzrə (World Economic Forum)³⁴

- İqtisadi iştirak və imkan,
- Təhsil nailiyyətləri,
- Sağlamlıq və sağ qalma,
- Siyasi gücləndirməni özündə ehtiva edir .

Beləliklə, Azərbaycan 2022-ci il Qlobal Gender bəərsizliyi indeksi üzrə (UNDP)³⁵ 146 ölkə arasında 101-ci yerdədir.

- Reproduktiv sağlamlıq,
- Səlahiyyətlərin artırılması,
- Əmək bazırı indeksləri.

Bu indekslər üzrə Azərbaycan 191 ölkə arasında 100-cü yedədir.

1.3 KİŞİLƏRDƏ ZORAKILIQ DAVRANIŞININ KÖKLƏRİ, MOTİVLƏRİ

Sosial zorakılıq sistemli xarakterə malikdir. O, cəmiyyətin və həyatın müxtəlif sahələrinə sirayət edir. Belə ki, zorakılıq - “mədəni zorakılıq”

³³ Modern az. <https://modern.az/az/news/201555> 23.05. 2019

³⁴ <https://countryeconomy.com/demography/global-gender-gap-index>

³⁵ <https://www.az24saat.org/az%C9%99baycan-gender-b%C9%99rab%C9%99rliyin%C9%99-gor%C9%99-100-cudur/> 27 aprel 2023

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

(J.Qaltunq), “tərbiyəvi zorakılıq” (V.Benjamin, N. Luhmann, K. Schorr), “iqtisadiyyatın zorakılığı” (N. Luhmann), “strukturlaşmış sosial zorakılıq” (fərdə qarşı deyil, lakin bütün sosial sistemi məhv etməyə qadirdir, J. Galtung), cinayət zorakılığı kimi kateqoriyalara bölünə bilər. D.Bekker sistemli xarakter daşıyan zorakılığı belə ifadə edir: “Zorakılıq sistemdə qurulub”³⁶.

Sosial zorakılıq çoxşaxəlidir: ailədən dövlətlər arasına, fərddən kütləviliyə (məsələn, soyqırım), qanundan (dövlət adından) cinayətə və s. Müvafiq olaraq sosial zorakılığın bir çox tipologiyası və təsnifatı var.³⁷

Sosial zorakılığın təzahürlərini məzmununa görə ayırmaq mümkündür. Beləliklə, zorakı cinayətlərdən, o cümlədən “alt növlərdən” – həyata qarşı cinayətlər, sağlamlığa qarşı cinayətlər, cinsi zorakılıq, “nifrət cinayətləri” və s göstərmək olar. O cümlədən, insan alveri, terrorizm, hərbi zorakılıq, iqtisadi zorakılıq və dini münasibətlər çərçivəsində zorakılıq da bura daxildir³⁸.

Zorakılığın subyektləri üzrə təsnifata fiziki şəxslər, hüquqi şəxslər, siyasi və ictimai təşkilatlar, dövlətlər daxildir;

Zorakılıq obyektləri üzrə təsnifata kişilər, qadınlar, uşaqlar və yeniyetmələr, pensiyaçılar, əlillər, heyvanlar, irqilər, etnik qruplar, dövlətlər

³⁶ http://crimescience.ru/wp-content/uploads/2015/08/%D0%93%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B5-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B5.pdf

³⁷ 44 Дмитриев А.В., Залысин И.Б. Указ. соч. С. 30-57

³⁸ Гилинский Я. Онтологический трагизм бытия, или Размышления малицириста // Молодежь: Цифры. Факты. Мнения. 1995. №2-3. С. 197-212; Он же. Новый мир? Размышления профана (2011) (URL: <http://crimpravo.ru/blog/1016.html>, URL: <http://polit.ru/lectures/2011/05/06/bauman.html>); Он же. «О, дивный новый мир!» О. Хаксли сегодня. В: Россия в меняющемся мире: вызовы и возможности. Сборник материалов. Т. 1. СПб.: ПТА, 2012.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

daxildir³⁹.

Subyektiv zorakılıq sosial zorakılığın “zahirdə görünən” təzahürləridir və əksər insanlar (və cinayət hüququ) tərəfindən asanlıqla müəyyən edilir: qətlər, terror hücumları, müharibələr və s.

S.Jijekə görə, bu, digər iki zorakılıq növünü ehtiva edən üçbucağın ən görünən tərəfidir.⁴⁰

Zorakılığın sosial fenomen kimi vahid səbəbi yoxdur. Onun müxtəlif təzahür formaları və dinamikasına təsir edən bir çox amillər var. Bunlar iqtisadi, demoqrafik amillərdir (cins, yaş, etnik mənsubiyyət, miqrasiya və s.), mədəni (birinə aid olan və ya mədəniyyət, subkultura, dini təriqət) və hətta kosmik olanlar: arasında adam öldürmə, intihar kimi hadisələrə günəşin və ayın təsiri ola bilər⁴¹. İndiyə qədər mövcud olan mənəvi-əxlaqi gender stereotipləri müasir dövrdə xeyli dəyişib. Onların bir çoxu lazımi funksiyaları tamamilə yerinə yetirə bilməsə də, tam yoxa çıxmayıb. Bəziləri isə XXI əsrin dəyişən sosial-mədəni şəraitinə cavab vermir. Xüsusilə də bu, qadınların sosial-hüquqi statusuna görədir. Məlumdur ki, qadının cəmiyyətdəki mövqeyi mühitdə ənənəvi cinslərarası davranış stereotiplərinə bağlıdır. Eləcə də ənənəvilikdən başlayaraq sosial mədəni, psixoloji və sosial mühitdən asılıdır⁴².

Kişi və qadın rollarının peşə, vəzifə, fəaliyyət sahələri üzrə bölgüsü bir

³⁹ Дмитриев А.В., Залысин И.Ю. Насилие: социо-политический анализ. М.: Росспэн, 2000. С. 30-57.

⁴⁰ Жижек С. О насилии. М.: Европа, 2010

⁴¹ Чижевский А.Л. Космический пульс жизни: Земля в объятиях Солнца. Гелиотараксия. М., 1995. С. 350-405, 623.

⁴² Н.А.Парыгина, Общество и проблемы гендерного насилия. 2009

<https://pnu.edu.ru/media/vestnik/articles/284.pdf>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

qayda olaraq, ənənəvidir, lakin elmi əsaslı deyil.

V.V.Solodnikov⁴³ əsərində təklif olunan modellərə uyğun olaraq zorakılığın mənşəyinin səbəblərini təhlil edək onu 2 kateqoriyaya bölür:

- şəxsi və ailə;
- sosial-mədəni.

Zorakılıq problemi ilə mübarizə aparan tərəflər, o cümlədən mütəxəssislər çox vaxt zorakılığın səbəbini sinir sisteminin disfunksiyası, genetik təsirlər, biokimyəvi amillərin təsiri və ya təcavüzkarın şəxsiyyət xüsusiyyətlərinin təzahürləri kimi qəbul edirlər. Bu, şəxsiyyət pozğunluğunun bir növü, psixopatologiya kimi təsvir edilir: “Belə yüksək testosteron səviyyəsi ilə ondan başqa nə gözləmək olar”, “Dəli olduğu üçün zorakılıq edir”, “O xəstədir”, “O, pis xasiyyətdir”, “O, çox həyəcanlı və aqressivdir”. Bu bioloji izahatlar sadə və cəlbedicidir, lakin onlar həyəcan, gərgin emosiyalar və zorakılıq hərəkətləri arasında sərhədləri pozmağa meyillidirlər.

İ.S.Klyesina, E.V.İoffeyə görə, zorakı hərəkətlər çox vaxt qəzəb və ya cinsi oyanma kimi müəyyən emosional vəziyyətlərin həddindən artıq olması ilə əlaqələndirildiyindən, baş verən hadisələri məhz həmin vəziyyətin nəticəsi olaraq qəbul edilir⁴⁴. Onlar kişilərin zorakı davranışa meyilliliyini C.Darvinin məşhur cinsi dimorfizm prinsipinə əsaslanan bioloji-təkamül yanaşması ilə əsaslandırmağa çalışırlar. Bu baxışlardan qaynaqlanaraq, onlar təkamül prosesində kişi və qadınlara xas müxtəlif əlamətləri müəyyən edirlər:

- kişilərdə fiziki aqressiya, rəqabət qabiliyyəti, emosional müstəqillik və

⁴³ Солонников В. В. Социология социально-дезадаптированной семьи. СПб. : Директ, 2007. 384

⁴⁴ Клещина И. С., Иоффе Е. В., 2015. Гендерный подход в анализе причин проявления насилия в близких отношениях между мужчинами и женщинами.

problemlərin həllinə instrumental yanaşma;

- qadınlarda passivlik, əməkdaşlığa meyil, emosional asılılıq və qayğıya meyillilik.

Təkamülçü psixoloqların fikrincə, kişilərin "təbii" məqsədi, öz genotiplərini çoxaltmaq hüququnu verən resursları qorumaq statusu uğrunda yarışmaqdır. Məhz bundan irəli gələrək də təbiət onlara daha böyük aqressivlik bəxş edib. Psixologiya sahəsinə bioloji determinizmin əsaslarını gətirən, psixoanalitikanın banisi Z.Freydin və aqressiya üzrə araşdırmaların nüfuzlu tədqiqatçısı, etoloq K.Lorenzin "aqressiv instinkt" nəzəriyyəsində kişilərin davranışını məhz bununla əsaslandırılır. Hər iki alimin aqressiyanın mahiyyətinə dair fikirləri üst-üstə düşür.

Aqressiyaya münasibət ictimai şüurda insan təbiətinin qaçılmaz mənfi xüsusiyyəti kimi geniş şəkildə kök salıb. Partnyorlarına qarşı kobud davranan kişilər çox vaxt öz məsuliyyətlərini inkar edərək ("tükənmə") və qadınları günahlandıraraq ("təhrik etdi") özlərini haqlı çıxarırlar. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları təcavüzkarların qəddar davranışları haqqında danışarkən müxtəlif variasiyalar eşidirlər: "O, məni özümdən çıxartdı", "Məni çıxığımdan çıxartdı", "O bilir ki, mən nəyə qadirəm", "Əgər o etməsəydi, mən bunu etməzdim", "Mənim əsəbimə baxmayaraq o mızıldamağına davam etdirdi"⁴⁵.

Zorakılığın köklərini təsvir etmək üçün oxşar sxem narazılıq (([*lat. frustratio*](#) — "yalan", "uğursuzluq", "əsasız gözləmə", "fikirlərin

⁴⁵ Blacklock N. Domestic violence: perpetrators, the community and its institutions // Advances in Psychiatric Treatment. 2001. Vol. 7. P. 65—72.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

qarışması")⁴⁶ nəzəriyyəsinə (N.Miller, D.Dollard, L.Berkowitz) əsaslanır, mahiyyət ondan ibarətdir ki, hər hansı bir xoşagəlməz təsir o dərəcədə emosional aqressiyaya gətirib çıxaracaq ki, o, xoşagəlməz hallar yaradır⁴⁷.

1.4 TƏDQIQATIN MƏQSƏDİ

Əksər Şərq ölkələrində olduğu kimi, Azərbaycanda da qadınlar ailənin şərəf və ləyaqətinə cavabdeh hesab edilir. Onlar həm fiziki, həm də ictimai təhlükələrə daha həssasdırlar. Bu səbəbdən də qadınların təhlükəsizliyi, fiziki şiddətə məruz qalmaları ilə bağlı ciddi faktlar mövcuddur.

Gender əsaslı zorakılıqla müqayisədə məişət zorakılığı da heç bir mədəni, coğrafi, dini, sosial və iqtisadi sərhəd tanımayan global problemdir. Məişət zorakılığı öz başlanğıcını gender bərabərsizliyindən götürür və insan hüquq və azadlıqlarının ciddi pozuntularından biri hesab edilir. Bu baxımdan, məişət zorakılığı ilə mübarizə sahəsində mövcud hüquqi mexanizmlərə ilk növbədə gender bərabərliyi aspektindən yanaşılmalıdır.

Beləliklə, bu araşdırma bütün qeyd edilənləri nəzərə alaraq Azərbaycanda gender əsaslı zorakılığın, məişət zorakılığının, gender təsirlərinin öyrənilməsini, qadınlara mümkün potensial fəsadlarının qiymətləndirilməsini, onları aradan qaldırmaq üçün həll yollarının müəyyənləşdirilməsini və maraqlı tərəflər üçün müvafiq tövsiyələrin hazırlanmasını hədəfləyib. Məqsəd **Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin gender əsaslı**

⁴⁶ <https://az.wikipedia.org/wiki/Frustrasiya> "Фрустрация — Психологический словарь". 2010-05-27 tarixində [arxivləşdirilib](#). İstifadə tarixi: 2011-08-25.

⁴⁷ Андреева Г. М., Богомолова Н. Н., Петровская Л. А. Зарубежная социальная психология XX столетия : теоретические подходы : учебное пособие для вузов. М. : Аспект Пресс, 2001. 288 с.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

zorakılığa münasibətinin öyrənilməsidir. O cümlədən,

- Ölkədə hansı ailə modelləri daha çox inkişaf edib;
- Kişilər zorakılığa nə üçün bəraət verir (verirlərmi?);
- Kişilər zorakılıqsız ailə münasibətlərini dəstəkləyirlərmi;
- Zorakılığın kökləri nədən qaynaqlanır.

2. METODOLOGİYA

Azərbaycanda məişət zorakılığı zəminində törədilən cinayətlərə münasibətin öyrənilməsi və ona qarşı ictimai reaksiyanın inkişaf prosesi ilə bağlı geniş məlumat vermək üçün əsas metodoloji yollardan olan yerli və beynəlxalq təcrübəyə istinad edilib. Hesabat məişət zorakılığının sosial, psixoloji, mədəni köklərinə nəzər salınmaqla keyslər və mənbələrə əsasən hazırlanıb. Hesabat əsasən keyfiyyət məlumatlarına əsaslanırsa da, hazırkı vəziyyətin qiymətləndirilməsini tamamlamaq və mövcud vəziyyətə daha dərinləndirən hakim ola bilməyə yardım etmək üçün kəmiyyət məlumatlarına da yer verilib.

2.1 COĞRAFİ ƏHATƏ DARƏSİ

Bakı, Kürdəmir, İmişli, Saatlı, Sabirabad, Şirvan, Ədliyyə Nazirliyi yanında Pentinsiar xidmətin tabeliyində olan Bakı, Qaradağ rayonu, Qızıldaş qəsəbəsi, 12 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsi və Bakı şəhər İstintaq təcridxanası (Kürdəxanı) əsas coğrafi ərazi olmuşdur.

2.2 TƏDQİQATIN METODLARI

Tədqiqatda həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət tədqiqatlarını həyata keçirmək üçün “qarışıq metod yanaşması”ndan istifadə edilib.

Kəmiyyət tədqiqatı aparmaq məqsədilə sorğu anketləri istifadə olunub. Kəmiyyət tədqiqatı müəyyən coğrafi ərazidə uşaq nikahlarına və ev doğuşlarına gətirən səbəbləri müəyyən etməklə bu problemlərin qarşısının alınmasına yönəldilmiş qərarların qəbulu haqqında ümumi təsəvvür yaradır. İnsanların fikir və məlumatların arxasında duran şəxsi təcrübəni daha dərinlən araşdırmaq məqsədilə keyfiyyət tədqiqatı aparılıb.

Keyfiyyət tədqiqatı aparmaq məqsədilə dərinləşmiş intervülərdən istifadə olunub. Müsahibə verənlərin məlumatlandırılmış razılığı alınıb və məlumatın tam məxfiliyi qorunub. Qeyd olunan etik məqamlar artıq bu metodologiyada nəzərdə tutulmuş və istifadəsi təmin edilib.

2.2.1 Tədqiqat alətləri

Kəmiyyət tədqiqatı

200 nəfər kişi arasında onlayn vasitə ilə keçirilən kəmiyyət tədqiqatında əsasən həm qapalı, həm də açıq tipli suallardan ibarət **sorğu anketlərindən istifadə edilib**. Sorğu anketinə daxil edilmiş suallar müxtəlif aspektləri əhatə etmişdir. Sorğu anketinin nümunəsi hesabatla əlavə olunub.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Keyfiyyət tədqiqatı üçün diqqət daha dərinlən tədqiq etmək üçün əsas sahələrdən yalnız bir neçəsinə istiqamətləndirilib:

- **Fokus Qruplarda müzakirələr:**

Bu müzakirələr Kürdəmir, İmişli, Saatlı, Sabirabad, Şirvan rayonlarında fokus qruplar ilə və 12 sayılı təcridxanada cinayət törətmiş kişi məhbuslarla aparılıb.

- **Ekspertlər və mütəxəssislərlə dərinləşmiş intervülərin keçirilməsi:**

Bu dərinləşmiş intervülər səhiyyə, hüquq-mühafizə, dövlət və ictimai sektoru əhatə edən ekspert və mütəxəssislərlə aparılıb.

Hər bir sahə üzrə xüsusi suallar hazırlanıb və cavablar ümumiləşdirilib.

2.2.2 Tədqiqat iştirakçıları:

Kəmiyyət tədqiqatı:

Kişilər – 200 nəfər

Keyfiyyət tədqiqatı:

Gənc kişilər

Cəlbətmə meyarlarına daxildir:

- 18 yaş və ya yuxarı;
- Məlumatlandırılmış razılıq vermək iqtidarındadır;
- Sorğu üçün istifadə olunan Azərbaycan dilində danışa bilir;
- Məlumatlandırılmış razılığı təmin etmək, yəni tədqiqatın bütün elementlərini başa düşmək iqtidarındadır.

İstisna meyarlarına daxildir:

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- Məlumatların toplanması zamanı 18 yaşdan kiçik yaş;
- Respondentlərin tədqiqatda iştirakına mane olan fiziki və/və ya ruhi xəstəlikləri (müsahibəçinin suallarını başa düşməməsi və onlara cavab vermə bilməməsi);
- Tədqiqatda iştirakdan imtina.

2.3 MƏZMUN TƏHLİLİ

Azərbaycanda zorakılığın qarşısının alınması və cavab tədbirlərinə dair qanunvericilik aktlarının, siyasətlərin, strategiyaların, qərar və mexanizmlərin gender aspektlərinə xüsusi diqqət ayırmaqla məzmun təhlilinin aparılması mövcud vəziyyət və boşluqların müəyyən edilməsinə, o cümlədən fokus qrup müzakirəsi üçün lazımi sualların formalaşdırılmasına kömək edib. Beş rayon üzrə qiymətləndirmənin mümkün qədər əhatəli və strukturlaşdırılmış olması üçün məzmun təhlilləri hesabatın yazılması dövründə də davam etdirilmiş və mətbuatda yayımlanmış məlumatların təhlilini də özündə birləşdirib. Ümumilikdə, təhlildə ikinci dərəcəli mənbələr - müxtəlif tədqiqatlar, onlayn məlumatlar, mətbuatın monitorinqi, hökumət hesabatlarından mənbə kimi istifadə edilib. Hesabatda məlumatlar əsasən **deskriptiv statistika** (statistikanın qrafiklərdən istifadə olunaraq təsviri) şəklində əks olunub. Göstəricilərin ziddiyyət təşkil etdiyi məlumatlar müqayisə üsulundan istifadə olunaraq bir neçə fərqli mənbənin göstəriciləri ilə birlikdə təhlil edilib.

Fokus qrup müzakirələri

Məzmun və informasiya sorğusunun cavablarının təhlilindən əldə olunan nəticələrin ilkin analizlərinin aparılması növbəti mərhələlər (Fokus qrup müzakirəsi və dərinləşdirilmiş müsahibələr) üçün xüsusi suallar paketinin formalaşmasına kömək etdi. Fokus qrup müzakirəsi yaranmış əlavə sualların cavablandırılması və boşluqların doldurulması məqsədilə hədəf qrupları ilə interaktiv müzakirələr şəklində təşkil olunmuşdur. Strukturlaşdırılmamış açıq tipli suallar əsasında aparılan fokus qrup müzakirəsi ümumilikdə bir qrupda həyata keçirilib. Toplanan məlumatların təhlil metodları çoxsaylı olsa da, kəmiyyət araşdırmalarında əsasən SPSS, keyfiyyət araşdırmalarında isə tematik təhlildən istifadə edilib.

Əsasən aşağıdakı məlumat toplama metodlarından istifadə edilib:

- Onlayn sorğular;
- Fokus qruplar;
- Anket sorğuları;
- Müsahibələr (keyfiyyət intervyu, yaxud dərinləşdirilmiş intervyu);
- Mövcud məlumatların təhlili.

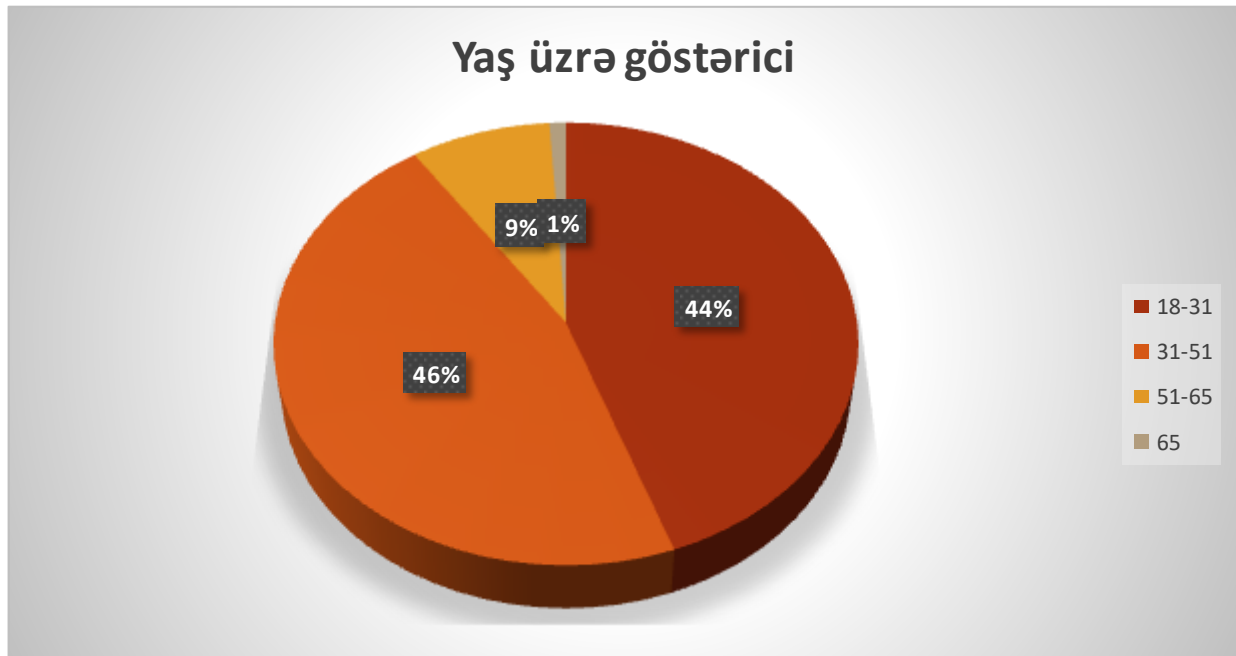
3. ONLAYN TƏDQIQATIN NƏTİCƏLƏRİ:

Tədqiqat 2023-cü ilin may-iyun ayında 200 nəfər arasında “Facebook” sosial şəbəkəsi üzərindən keçirilib. Sorğuda mövzunu əhatəli müəyyən etmək üçün 30-a yaxın sual hazırlanıb. Sulların bir qismi sərbəst cavab üslubu ilə təqdim edilib. Tədqiqat “Azərbaycan Respublikasında məişət

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

zorakılığı ilə mübarizəyə dair 2020–2023-cü illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nın 12.2.bəndinin 12.2.2. yarımbəndində qeyd edilən “Məişət zorakılığının yayılma səviyyəsinin və onu törədən səbəblərin öyrənilməsi” məqsədini də daşıyır.

Sorğu hazırlanarkən hədəf qrupu yaş senzi olaraq əsasən 18-50 yaş kişilərin iştirakına daha çox üstünlük verilib. Doğrudur, 19-25 yaş arası nikahda olan oğlanlar azlıq təşkil etsə də, lakin onların valideynlərinin münasibətlərini müşahidə etmək və gələcəkdə eyni baxış bucağı altında ailə münasibətlərini qurmaq ehtimalı nəzərə alınıb.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

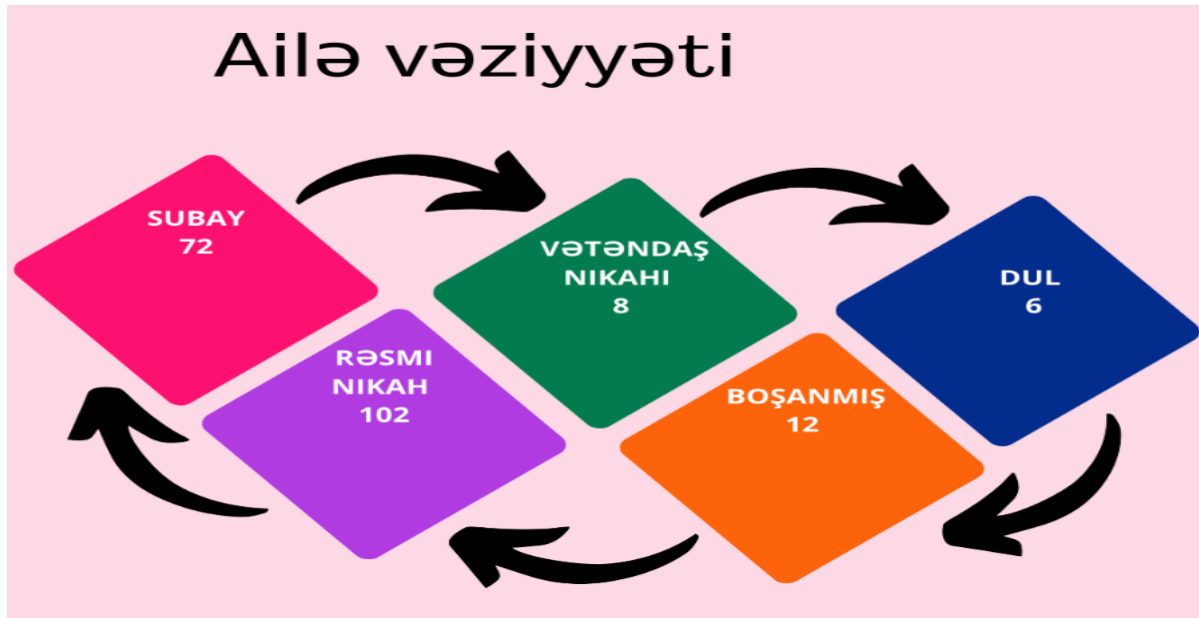
Sorğuda iştirak edənlər arasında təhsillilərin üstünlük təşkil etməsi sual doğura bilər. Tədqiqat planına əsasən, ictimai aktiv, o cümlədən sosial şəbəkələrdə daha çox ailə münasibətlərinə, zorakılığa qarşı çıxanların təhsilli olması kimi bir ictimai rəy formalaşdığından məhz bu fakt nəzərə alınıb. İkinci amil ictimai təfəkkürdə, təhsillilərin daha çox idellaşdırıldığından, bu faktın özünün müəyyən edilməsi tədqiqatın hədəflərinin biri kimi daxil edildi. Digər amil kimi, ailə münasibətlərində ənənəvi ailə modelinə baxışın məhz təhsillilərin formalaşdırdığını nəzərə alaraq, onların fikrini öyrənməklə, ailədaxili zorakılığında mühit və ya təhsilin təsirini öyrənməyi mühüm hesab etdik. Sorğuda nəzərdə tutulduğu kimi, 200 nəfərin iştirakı təmin edilib. Onlardan:

- 58%-i ali bakalavr;
- 7,5% -i ali magistr;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- 29% orta;
- 2% natamam orta;
- 0.5% ibtidai;
- 11% isə təhsilsiz şəxslər olub.

Sorğu iştirakçıların nikah vəziyyətinə dair sualın qoyuluşu, onların ailə münasibətlərində bərabərlik və zorakılıq hallarına münasibətin öyrənilməsi üçün əhəmiyyətlidir. Çünki məhz ailə münasibətində yaşayan şəxslərin zorakı davranışlarının arqumentlərini, vəziyyəti qiymətləndirmək üçün əlverişli vaistədir.

- İştirakçıların 51% rəsmi nikahda;
- 36% subay;
- 4% vətəndaş nikahında;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- 6 % boşanmış;
- 3% duldur.
- İştirakçıların 23%-i ailə münasibətlərində olmuş şəxslərdir, baxmayaraq ki, sorğunu cavablandırarkən rəsmi nikahda olmayıblar.

❖ Sorğu iştirakçıları ərazi üzrə

No.	İqtisadi zonalar	Sorğuda edənlərin (nəfərlə)	İştirak sayı	%-lə
1	Bakı	48		43%
2	Naxçıvan	2		1%
3	Abşeron-Xızı	16		8%
4	Dağlıq Şirvan	19		9.5%
5	Gəncə-Daşkəsən	7		3.5%
6	Qarabağ	7		3.5%
7	Qazax-Tovuz	1		0.5%
8	Quba-Xaçmaz	5		2.5%
9	Lənkəran-Astara	13		6.5%
10	Mərkəzi Aran	5		2.5%
11	Mil-Muğan	5		2.5%
12	Şəki-Zaqatala	28		14%

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

13	Şərqi Zəngəzur	1	0.5%
14	Şirvan-Salyan	5	2.5%

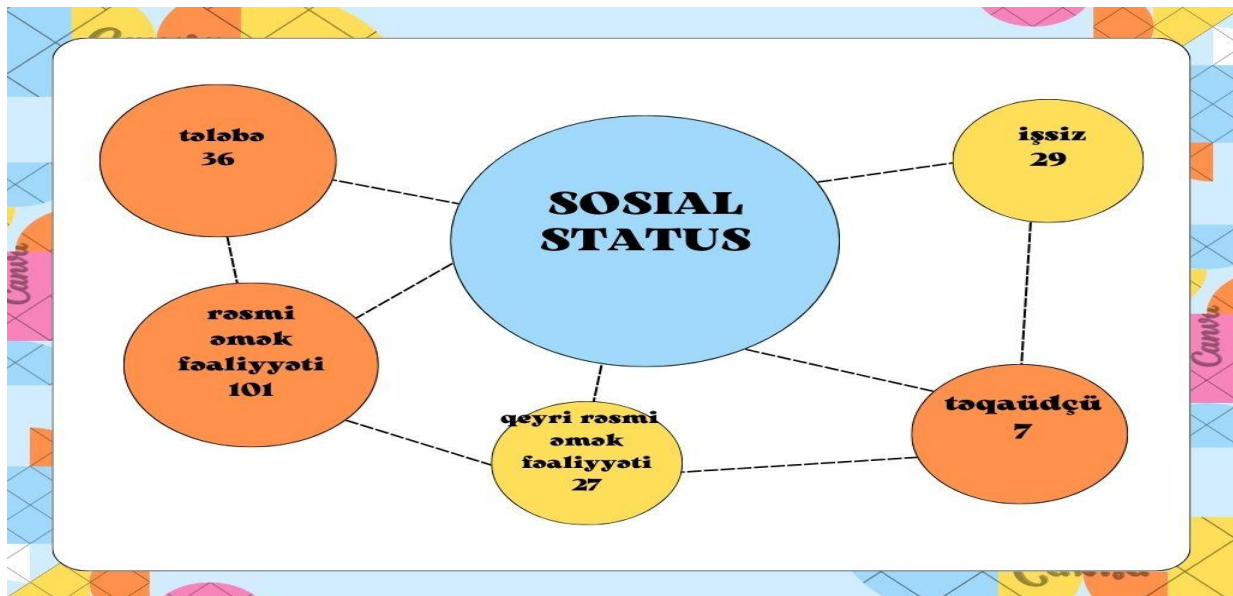
- ✓ 43% (86 nəfər) Bakı iqtisadi rayonu (Bakı şəhəri);
- ✓ 1% (2 nəfər) Naxçıvan iqtisadi rayonu (Naxçıvan şəhəri, Babək, Culfa, Kəngərli, Ordubad, Sədərək, Şahbuz və Şərur rayonları);
- ✓ 8% (16 nəfər) Abşeron–Xızı iqtisadi rayonu (Sumqayıt şəhəri, Abşeron və Xızı rayonları);
- ✓ 9.5% (19 nəfər) Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu (Ağsu, İsmayilli, Qobustan və Şamaxı rayonları);
- ✓ 3.5% (7 nəfər) Gəncə–Daşkəsən iqtisadi rayonu (Gəncə və Naftalan şəhərləri, Daşkəsən, Goranboy, Göygöl və Samux rayonları);
- ✓ 3.5% (7 nəfər) Qarabağ iqtisadi rayonu (Xankəndi şəhəri, Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocalı, Xocavənd, Şuşa və Tərtər rayonları);
- ✓ 0.5% (1 nəfər) Qazax–Tovuz iqtisadi rayonu (Ağstafa, Gədəbəy, Qazax, Şəmkir və Tovuz rayonları);
- ✓ 2.5% (5 nəfər) Quba–Xaçmaz iqtisadi rayonu (Xaçmaz, Quba, Qusar, Siyəzən və Şabran rayonları);
- ✓ 6.5% (13 nəfər) Lənkəran–Astara iqtisadi rayonu (Astara, Cəlilabad, Lerik, Lənkəran, Masallı və Yardımlı rayonları);
- ✓ 2.5% (5 nəfər) Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu (Mingəçevir şəhəri, Ağdaş, Göyçay, Kürdəmir, Ucar, Yevlax və Zərdab rayonları);
- ✓ 2.5% (5 nəfər) Mil–Muğan iqtisadi rayonu (Beyləqan, İmişli, Saatlı və

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Sabirabad rayonları);

- ✓ 14% (28 nəfər) Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu (Balakən, Qax, Qəbələ, Oğuz, Şəki və Zaqatala rayonları);
- ✓ 0.5% (1 nəfər) Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu (Cəbrayıl, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın və Zəngilan rayonları);
- 2.5% (5 nəfər) Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu (Şirvan şəhəri, Biləsuvar, Hacıqabul, Neftçala və Salyan rayonları).

İştirakçıların 50.5%-i rəsmi əmək fəaliyyəti ilə, 13,5%-i qeyri- formal əmək fəaliyyəti ilə məşğul olub, 14.5%-i işsiz, 18%-i tələbə, 3.5%-i isə təqaüdçü olub.

AZƏRBAYCAN AİLƏSİ

Hər bir bəşər etnosunun mədəniyyəti onun məişətilə qırılmaz tellərlə bağlıdır. Məişət dedikdə, onların gündəlik həyatındakı, yeni həmişə stabil olaraq baş verən gün, il və həyatı boyu ərzindəki şərait, eyni zamanda, insanlar arasında yaranan qarşılıqlı münasibətlər, onlar tərəfindən maddi və mənəvi tələbatların ödənilməsinə xidmət edən əşyaların istifadə üsulları, insanların özünəməxsus davranış qaydaları başa düşülməlidir. Deməli, istehsal, cəmiyyət və ailə, yaxud ev məişətindən danışmaq olar. Hər bir konkret insan kollektivinin həyatında (hətta qısamüddətli) həmişə məişət tərəfi vardır. Bu məişət xüsusən ailə münasibətlərində özünü daha qabarıq əks etdirir⁴⁸.

Şirin Bünyadova “Orta əsr Azərbaycan ailəsi” əsərində yazır: “Ailə elə bir anlayışdır ki, o, cəmiyyətdə ən əhəmiyyətli birlik sayılır və hamı tərəfindən bir sosial qrup kimi qəbul edilir. Ailə, üzvlərinin ortaq baxışlarına söykənən və onların bu zəmində fəaliyyətini gərəkli edən birlikdir. O, vahid qayə uğrunda birlikdə var olub çalışan üzvlərin, qohum-əqrəbaların cəmidir, onların yaşayış tərzində ən əhəmiyyətli bir yer tutan təməldir. Ailə daxilində hər kəsin aralarında qarşılıqlı olaraq bölüşdürülmüş özünəməxsus vəzifələri olmuşdur. Onlara hamı tərəfindən bərabər yanaşılması, məsuliyyətli davranma ailənin güclü vəziyyətə malik olmasını təmin etmiş olur. Azərbaycanda böyüklərə dədə, qağa, lələ və s. kimi müraciət edilməsi də ailənin idarə olunmasında onların əhəmiyyətli roluna dəlalət edir. Ailəni evin böyüyü olan kişi idarə edirdi. Ailədə söz və nüfuz sahibi o hesab olunurdu.

⁴⁸ Чебоксаров Н.Н., Чебоксарова И.А. Народы, расы, культуры. М., “Наука”, 1985.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İlk oğulun ailə daxilində böyük rolu var idi. Belə ki, böyük oğul atanın köməkçisi sayılırdı. Bu cür ailələrdə sözsüz tabeçilik prinsipi hakim idi. Evin böyüyü sayılan ataya qarşı çıxmaq günah sayılırdı. Birgəyaşayış münasibətlərində illərin təcrübəsinə əsasən evin böyüyü təsərrüfat işlərinin təşkilatçısı idi. Bu isə ailədə əmək bölgüsünün formalaşmasını təmin edirdi. Aydın məsələdir ki, böyük ailələrin olması daha çox təsərrüfatı birgə idarəetmə zərurətindən doğurdu”⁴⁹.

Sağlam ailə, sağlam cəmiyyət deməkdir...

Cəmiyyətin inkişafı ailədən “su içir” deyirlər. Ailəni cəmiyyətin təməl daşı adlandıran mütəfəkkirlərin fikrincə, ailədə münasibətlər necə formalaşırsa, bu özünü ictimai və sosial münasibətlərdə əks etdirir. Odur ki, ailənin sağlam təməl üzərində qurulmasının, cəmiyyətin, dövlətin inkişafında rolu danılmazdır. Bu gün də ailə, vətəndaş cəmiyyətini formalaşdıran əsas elementlərdən sayılır. Bu mənada Azərbaycan ailəsi hər zaman digər xalqlara nümunə göstərilib. Azərbaycanda ailə modeli özünəməxsus ənənələrə, milli-mənəvi dəyərlərə söykəndiyindən tarix boyu öz simasını itirməyib. Qərb dünyasında ailə institutu deformasiyaya uğradığı bir vaxtda, bizdə ailə dəyərlərinin hələ də qorunub saxlanması, Azərbaycan xalqına xas ən müqəddəs xüsusiyyətlərdən biridir. Bunun kökündə isə milli-mental dəyərlər, əxlaqi keyfiyyətlərimiz dayanır. Bir xalq olaraq, ailəyə hər zaman müqəddəs ocaq kimi baxmışıq. Zaman-zaman ailə institutunun

⁴⁹ Şirin Bünyadova. “Orta əsr Azərbaycan ailəsi”. Bakı-2012, “Elm” nəşriyyatı, 384 səh.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

dağılmaması üçün xalq kimi yeri gələndə mətanət, dözümlü nümayiş etdirmişik. Azərbaycanda ailə institutunun sütunları böyüyə hörmət, ailə başçısına sədaqət, qarşılıqlı sevgi və digər dəyərlərə söykənir. Bəlkə də elə buna görə də, Azərbaycan ailəsi bütün dünyada monolitliyi ilə nümunə göstərilir. Amma əlbəttə ki, qloballaşma, inteqrasiya, mədəniyyətlərin qarşılaşması və digər bu kimi xarici amillər ailələrə yeni keyfiyyətlər gətirməklə bərabər, bəzi arzuolunmaz fəsadlara da yol açır. Nəticədə ailələrin dağılması prosesi baş verir. Bu isə bütövlükdə cəmiyyətdə tənəzzül hallarına və əvəzedici nəslin təlim-tərbiyəsinə mənfi təsir edir. Bu gün ailə institutu ilə bağlı cəmiyyəti narahat edən əsas məsələlər qurulan ailələrin, rəsmiləşdirilən nikahların bəzən uğursuz nəticələnməsidirsə, digər problem ailələrdə məişət zorakılığı hallarının artmasıdır. Məhz məişət zorakılığı ailələrin dağılmasına gətirib çıxaran əsas səbəblərdən biridir.⁵⁰

İki müəllifdən birinin fikri orta əsr Azərbaycan ailəsi, ikincidə isə müasir Azərbaycan ailə modelinin ümumi cizgilərini özündə ehtiva edir. Dövr baxımından böyük vaxt kəsiyi olsa da, qeyd edildiyi kimi, Azərbaycanda ailə modeli ailə ənənələrinə, milli-mənəvi dəyərlərə söykəndiyindən tarix boyu öz simasını itirməyib.

Sosial Tədqiqatlar Mərkəzinin rəhbəri, deputat Zəhid Oruc ailələrin qorunmasının vacibliyini hər şeydən üstün sayır, lakin etiraf edir: “Bizim varlığımızı hədəfə alan qlobal hücumlara qarşı ailə qorunmalı olan ən müqəddəs ictimai strukturdur. Bütün alternativlərə qarşı hörmət, sevgi,

⁵⁰ Zülfiyyə QULİYEVƏ <https://www.movqe.az/news/sosial/97119.html>. 2017.02.27

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

anlayış kimi ən gözəl davranışların sərgiləndiyi ailə nümunələrinin, obrazlarının ictimailəşdirməsi, Azərbaycan ailələrinin kütləvi təbliği, bizi zirvələrə ucaldan qəhrəmanları yetirən valideynlərin, ailə tərbiyəsinin, mühitin və təliminin ideallaşdırılması mühüm milli vəzifədir. Gəlin unutmayaq ki, güclü millətlər güclü ailələrdən doğulur. Dövləti qorumaq ailəni qorumaqla mümkündür”.⁵¹

XX əsrin ortalarından sosioloqlar ailənin modernləşdirilməsi adlı prosesi tədqiq edərkən, sənayeləşmə və urbanizasiyanın təsiri altında ailənin inkişafı və müasir dünyada qlobal dəyişikliklərin bir hissəsi olduğunu aşkarladı. Tədqiqatçılar müəyyən ediblər ki, geniş qohumluq şəbəkələrinə əsaslanan ənənəvi (patriarxal) ailə modelləri bir çox mədəniyyətlərdə müxtəlif sürətlə və müxtəlif nəticələrlə dağılır. Onları nikah ailəsi adlanan ailə əvəz edir. Bu tip ailələrdə qohumların qarşılıqlı öhdəlikləri azalır, qarşılıqlı nəzarət isə zəifləyir. Ailənin strukturunu ər-arvad, valideyn-övlad münasibətləri (onlar yetkinlik yaşına çatana və valideynlərindən ayrılana qədər) təşkil edir.⁵²

Tədqiqat qrupu Azərbaycanda ənənəvi ailə modelinin nə qədər qorunub saxlanılmasını müəyyən etmək üçün sorğu iştirakçılarına “Azərbaycan ailəsi dedikdə ağılınıza gələn ilk cavab nədir?” sualını ünvanlayaraq, ailə münasibətləri ilə bağlı vəziyyəti qiymətləndirməyə cəhd göstərib. Alınan cavablara görə, XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycan ailəsi aşağıdakı kimi

⁵¹ <https://analoq.az/diger/arasdirma/35396/ruhumuzun-qatili-gender-zorakiligi/?fbclid=IwAR0nGMFNg9dxl1sXlWiTX4SoH7Bkt7wnPkGB6rRjQCPG3OSxLPmStEySMQ> 27.06.2023 müəllif Təbriz Vəfalı, araşdırma

⁵² https://www.yaneuch.ru/cat_110/modeli-sovremennoj-semi/377057.2620414.page1.html

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

görünür:

- ✓ Qarşılıqlı hörmət və sevgi əsasında qurulan ailə;
 - ✓ Mənafe üstündə qurulan ailə;
 - ✓ Kişi hegemonluğu;
 - ✓ Sırf övlad üçün davam etdirilən birlikdəlik;
 - ✓ Mühafizəkar ailə;
 - ✓ Milli mentalitetə uyğun, böyük-küçük yeri bilinən ailə;
 - ✓ Qayınana-qayınata, baldız, “mamauşağı” ər;
 - ✓ Düzgün olmayan tərbiyə və yanlış böyüdülmə;
 - ✓ Kişinin hamı üstündə dominantlıq etdiyi, qadının ev işləri və uşaqla həyatını yaşadığı bir birlik;
 - ✓ Qəddarlıq, uşağın istəklərinə hörmət qoymayan valideyinlər və ananın qadın ola bilmədiyi bir ailə;
 - ✓ Kişi xəyanəti, hörmətsizlik, qadın qulluqçu rolunda olan ailə;
 - ✓ Mental ənənələr, üçüncü tərəflərin daha çox söz sahibi olduğu ailələr.
- Cavablardan göründüyü kimi, bəzi tədqiqatçıların qeyd etdiyi “ailə ənənələri, milli-mənəvi dəyərlərə söykənən” ailə modelləri əvvəlki formada mövcud deyil. Sosial Tədqiqatlar Mərkəzinin rəhbəri, millət vəkili Zahid Orucun vurğuladığı kimi, Azərbaycan ailəsi, global təsirlərdən də yan keçməyib.

AİLƏ NÜMUNƏLƏRİ:

Ailə nümunələri nəsildən-nəslə ötürülən davranış, münasibət və inanclar toplusudur. Bəzi ailə nümunələri müsbət və qidalandırıcı ola bilsə də,

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

müraciət edilib. Nəticə aşağıdakı kimi olub:

- ✓ 5% (10 nəfər) yalnız bir nəfərin hakimiyyəti, digərləri onun qayda və qanunları ilə idarə edilir, hegemonluq, tiranlıq;
- ✓ 6 % (12 nəfər) ailədə üstünlük qadında olur, onun qərarları daha çox icra edilir;
- ✓ 9% (18 nəfər) kişinin tək hökmranlığı, qərarları yalnız kişi qəbul edir və ailə üzvləri onu icra edir;
- ✓ 1% (2 nəfər) uşağın ehtiyacları və ya şıltaqlıqları ailədə üstünlük təşkil edir, demək olar ki, ailəni uşaq idarə edir;
- ✓ 3% (6 nəfər) dominantsız, rolların və vəzifələrin dəqiq bölgüsü olmayan ailə, hər kəs özü bildiyi kimi hərəkət edir;
- ✓ 66% (132 nəfər) ailədə ər-arvadın hüquq bərabərliyi, funksiyaların bölünməsi;
- ✓ 2.5% (5 nəfər) milli ailə modeli, qohumların idarə etdiyi (qayınana, qayınata, əmi, xala, dayı və s);
- ✓ 7.5% (15 nəfər) dini qaydaların tələblərinə uyğun.

Ailə nümunələri

No.	İqtisadi zonalar	Demokr atik ailə	Patriarxa l ailə	Avtorita r ailə	Uşağa yönəlikl i ailə	Matriarxa l ailə	Dini qaydaları n tələblərin

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

							ə uyğun ailə
1	Bakı	86	7	2	4	5	7
2	Naxçıvan	2			1		
3	Abşeron- Xızı	16	2				2
4	Dağlıq Şirvan	19	1			1	
5	Gəncə- Daşkəsən	7	1				
6	Qarabağ	7	1			1	
7	Qazax- Tovuz	1					
8	Quba- Xaçmaz	5			1		1
9	Lənkəran- Astara	13	1	2			1
1 0	Mərkəzi Aran	5					
1 1	Mil-Muğan	5					1
1 2	Şəki- Zaqatala	28	1			1	2

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

1	Şərqi	15					
3	Zəngəzur						
1	Şirvan-			1			
4	Salyan						

Sorğunun nəticələrinə görə, rəyi soruşulanlar arasında:

- avtoritar ailə;
- patriarxal ailə;
- uşağa yönəlik ailə;
- bəzi hallarda matrarxal ailə;
- demokratik, yaxud bərabər tərəfdaşlı ailə;
- dini ayinlərlə idarə edilən ailə modelləri ilə yaşayan ailələri müşahidə edilib.

Cavablardan göründüyü kimi, üstünlük təşkil edən ailə modeli 66% (132 nəfər) ailədə ər-arvadın hüquq bərabərliyi, funksiyaların bölünməsi modeli ilə yaşayanlardır. Bu isə ənənəvi ailə modeli deyil.

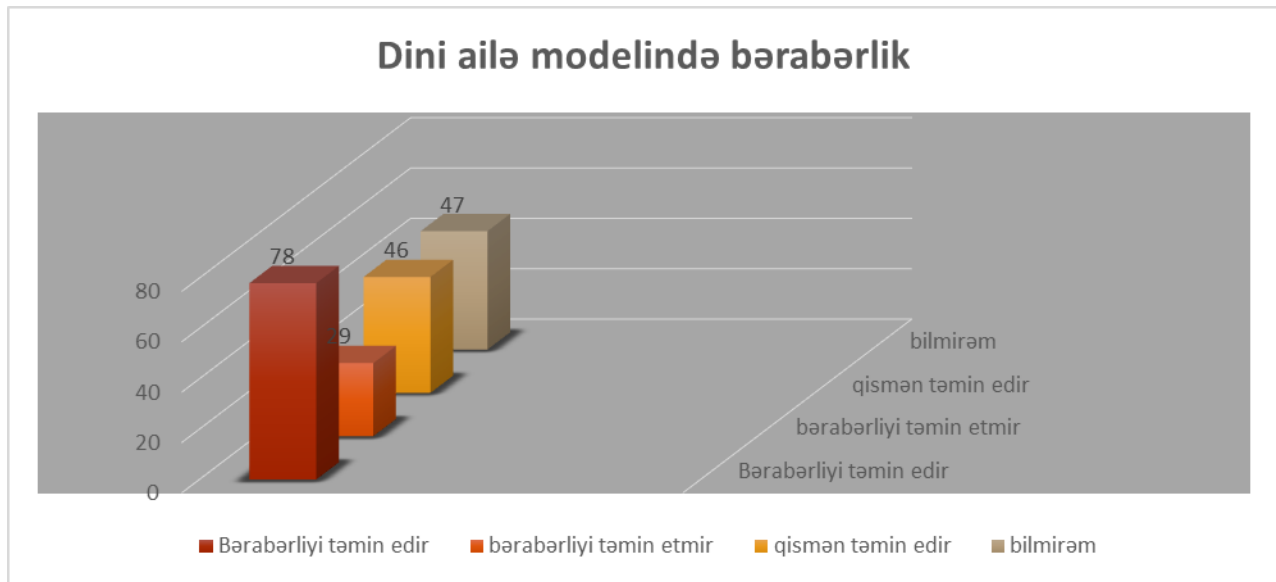
Ənənəvi ailə modeli evli kişi və qadın, onların uşaqlarından ibarətdir. Bu modeldə ən çox ər işlə və ailənin maddi təminatı ilə məşğul olur, arvad ev və uşaqların qayğısına qalır. Ata və ananın rolu ailədə sabitlik və xoşbəxtliyə kömək edir.

Bərabər tərəfdaşları olan ailə modeli hər iki tərəfdaş ailənin rifahına, məsuliyyətlərin paylaşılmasına və bərabərliyin təmin edilməsinə bərabər

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

töhfə verir. Bu model münasibətlərdə bərabərliyə can atan və həyat yoldaşı ilə birlikdə həyatları ilə bağlı qərarlar verməyə hazır olan insanlar üçün uyğundur.⁵⁴

No.	İqtisadi zonalar	Bərabərliyi təmin edir	Bərabərliyi təmin etmir	Bərabərliyi qismən təmin edir	Cavab verməkdə çətinlik çəkir

⁵⁴ <https://dzen.ru/a/ZFIUG0mkNUcm7Wsr>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

1	Bakı	50	13	25	26
2	Naxçıvan	1	1	1	
3	Abşeron-Xızı	6	2	2	
4	Dağlıq Şirvan	11	3	3	4
5	Gəncə-Daşkəsən	2		2	2
6	Qarabağ	2	2	1	2
7	Qazax-Tovuz	1		1	
8	Quba-Xaçmaz	3	2	1	1
9	Lənkəran-Astara	6	1	3	1
10	Mərkəzi Aran	2			2
11	Mil-Muğan			1	2
12	Şəki-Zaqatala	20	5	3	7
13	Şərqi Zəngəzur	1			
14	Şirvan-Salyan	4		2	

İslamda ailənin özünəməxsus əlamət və xüsusiyyətləri var ki, onun kökü uzaq keçmişə, müqəddəs kitabların yazıldığı, adət-ənənələrin formalaşdığı vaxtlara gedib çıxır. İslamda əsas məsələlərdən biri ailə və nikah münasibətləridir. Şəriət qanunlarının Yaxın Şərq, Afrika, Asiya ölkələrində və Rusiyanın bəzi xalqlarında əhəmiyyətli təsiri var. Qeyd etmək lazımdır ki, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına 58 ölkə üzvdür⁵⁵. Müasir İslam ailəni

⁵⁵ . Галиева Г.И. Конструирование модели мусульманской семьи в современных условиях // Тезисы докладов III Всероссийской научной конференции «Сорокинские чтения: социальные процессы в современной России: традиции и инновации». - М.: КДУ, 2010. - С.122 - 124.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

bəşər cəmiyyətinin ilk və ən mühüm elementi, insanların yenilənmə mənbəyi elan edir. Ailə kişi ilə qadının nikahı nəticəsində yaranır. Evlilikdən imtina edən kişilər və qadınlar bəyənilmir. Müsəlman ailəsinin başçısı kişidir. Uşaqlar ata-anaya itaət etməyi və onlara baxmağı əmr etdiyi kimi, İslam qadına da ərinə itaət etməyi və ona xidmət etməyi əmr edir. (Eyni zamanda, kişi hökmdar ailənin rifahının qayğısına qalmalıdır.) Əgər ailə həyatı nəticə verməsə, kişi arvadına talaq verməlidir və arvad ərindən özünü satın ala bilər. Bundan əlavə, İslam məhkəməsi nikahı pozmaq hüququna malikdir.⁵⁶

Azərbaycan xalqı islam sivilizasiyasına mənsub olmaqla yanaşı, özündə ümumbəşəri, sivil, dünyəvi, tolerant və multikultural dəyərləri yaşadır. Bu baxımdan demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu yolunu seçmiş, vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar olunması istiqamətində inamla addımlayan Azərbaycan islam dünyasında özünəməxsusluğu ilə fərqlənir.⁵⁷

Diaqramdan göründüyü kimi, **“Dinin ailə münasibətlərində bərabərliyə təsiri”** sualına iştirakçıların cavabı aşağıdakı kimi olub:

Rəyi soruşulanların 39% (78 nəfər) bildirir ki, islam ailə modeli bərabərliyi təmin edir, 23% (46 nəfər) qismən təmin etdiyini, 14.5% (29 nəfər) bərabərliyi təmin etmədiyini deyib, 23.5% (47 nəfər) “bilmirəm” cavabını verib. Nəticələrə görə, Azərbaycan dünyəvi qanunlarla idarə edildiyindən, bütün ailə tipləri üçün qanun bərabərliyi təmin edir.

Aparılan təhlilin nəticələri göstərir ki, hətta dini ailə modeli ilə idarə edilən ailələrdə tərəflərin bərabər münasibətlərin olması aşkarlanır. Uzun illər dini

⁵⁶ <https://studfile.net/preview/3048282/page:5/> Яковлева А.В. Новые тенденции в развитии института семьи» Москва, 2012

⁵⁷ <http://multikulturalizm.gov.az/az/post/1129/azerbaycanda-islam.html>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

ailə modelində kişinin evin başçı olması kimi fikrin də tənəzüllə uğradığı, bərabərliyin islam dəyərlərində mövcud olduğu faktı müəyyən edildi.

Lakin müasir ailə modeli bütünlüklə bərabərliyi təmin edirmi? Media və sosial mediada gedən məlumatlar göstərir ki, qanun bərabərliyi təbliğ və təmin etsə də, bir çox ailələrdə toksik münasibətlər mövcuddur. Ailənin idarə edilməsində, daha çox avtoritar ailə münasibətlərini tətbiq etmək istəkləri mövcuddur. Bu baxımdan, rəyi soruşulanların ailədə zorakılığa münasibətini öyrənmək üçün növbəti suala cavabları aşağıdakı diaqramda göründüyü kimidir:

AILƏNİ ZORAKI YOLLA IDARƏ ETMƏK

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

“Ailənin zorakı metodla idarə edilməsini necə qiymətləndirirsiniz?”

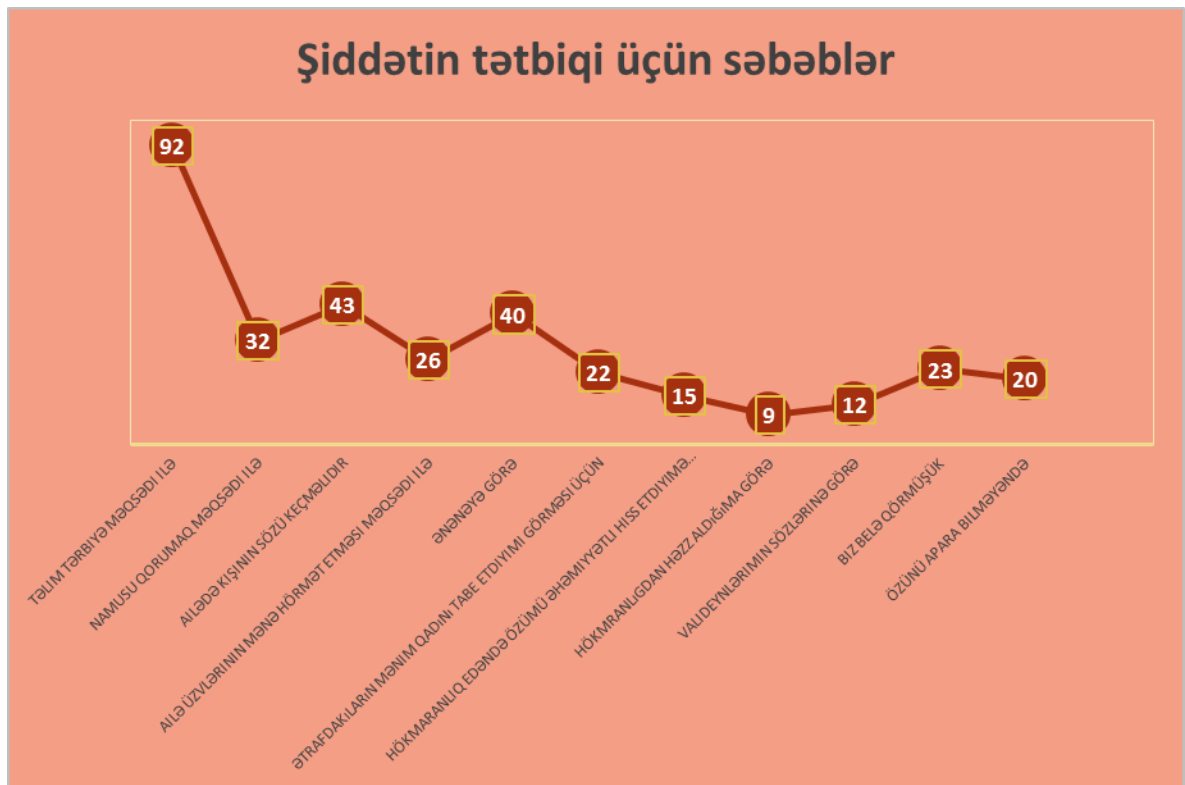
No.	İqtisadi zonalar	Zorakılıq qəbul edilmir	Zorakılıq məqbuldur	Zorakılıq vacibdir	Cavab verməkdə çətinlik çəkilir
1	Bakı	50	3	28	9
2	Naxçıvan	1		1	
3	Abşeron-Xızı	6		4	1
4	Dağlıq Şirvan	11		6	1
5	Gəncə-Daşkəsən	2		4	
6	Qarabağ	2		3	2
7	Qazax-Tovuz	1		2	
8	Quba-Xaçmaz	3	1	4	
9	Lənkəran-Astara	6		2	3
10	Mərkəzi Aran	2		5	
11	Mil-Muğan			5	
12	Şəki-Zaqatala	20		1	3
13	Şərqi Zəngəzur	1	1	28	
14	Şirvan-Salyan	4		1	

Respondentlərə **“Ailənin zorakı metodla idarə edilməsini necə qiymətləndirirsiniz?”** sualına cavablarda:

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

109 nəfər (54.5%) “Zorakılığı qəbul etməm”- deyib. Lakin 2.5% (5 nəfər) zorakılığı məqbul hesab edir, 33.5% (67 nəfər) bəzən zorkılığın tətbiqini vacib bilir, 19 nəfər isə (9.5%) bu suala cavab verməkdə çətinlik çəkib. Maraqlıdır ki, birinci diaqramda respondentlər səs çoxluğu ilə 66% (132 nəfər) ailədə ər-arvadın hüquq bərabərliyi, funksiyaların bölünməsi cavabını seçmişdi. Zorakı ailə idarəçiliyində bərabərlik imkanlarının kifayət qədər olmadığı mütəxəssislərə yaxşı məlumdur. Tədqiqat qrupu ölkədə ailə münasibətlərində hələ bərabərlik mühitinin tam bərqərar olmadığını ehtimal etdiyindən, vəziyyəti müəyyən etmək üçün növbəti mərhələdə **“Zorakılıq hansı məqsədlərlə tətbiq edilə bilər?”** sualını təqdim edib.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Rəyi soruşulan 92 nəfər (46%) bunun təlim-tərbiyə məqsədi ilə edildiyini vurğulayıb. 16% (32 nəfər) namusu qorumaq məqsədi ilə zorakılığın tətbiqini əhəmiyyətli hesab edib. 43 nəfər (21.5%) ailədə kişinin sözü kecməsi üçün zorakılığın tətbiqinin vacib olduğunu qeyd edib. 13% (26 nəfər) ailə üzvlərinin ona hörmət etməsi məqsədi ilə zorakılığı tətbiq etməsini etiraf edib. 20% (40 nəfər) hesab edib ki, ailədə zorakılıq ənənə olduğuna görə, 11% (22 nəfər) ətrafdakıların onun qadını tabe etdirdiyini görmək üçün seçiminin üzərində dayanıb. 7.5% (15 nəfər) zorakılıq edəndə özünü əhəmiyyətli hiss etdiyinə, 4.5% (9 nəfər) zorakılıqdan həzz aldığına görə tətbiq etdiyini deyib. 12 nəfər (6%) valideynlərinin sözlərinə görə, 11.5% (23 nəfər) biz belə qörmüşük, 20 nəfər (10%) isə özünü apara bilməyəndə - cavablarını seçiblər.

Cavabların təhlili onu göstərir ki, respondentlər dəyişkən suallara baxmayaraq ailədə zorakılığın tətbiqini bu və ya digər formada dəstəkləyib.

Növbəti sual qapalı sual olaraq verilib. Belə ki, “Zorakılıqsız ailə mümkündürmü?” sualı aşağıdakı kimi cavablandırılıb:

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

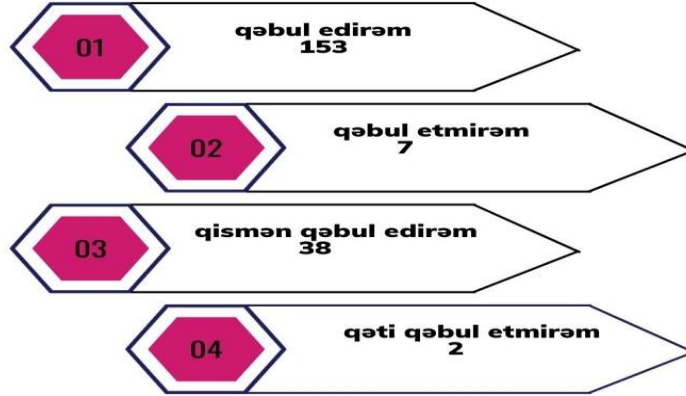

Rəyi soruşulanların 62% (124) “bəli” cavabı verib, birinci diaqramda 66% (132 nəfər) ailə münasibətlərində bərabərliyi dəstəkləyənlərdən az, 54.5% zorakılığı qəbul etməyənlərdən çoxdur. 11.5% (23 nəfər) “xeyr” cavabı verərək, zorakılıqsız ailəni idarə etməyin mümkünsüz olduğunu bildirib. 21% (42 nəfər) zorakılığın qismən tətbiqinin tərəfədridir. 5.5% (11 nəfər) cavab verməkdə çətinlik çəkdiyini bildirib.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

ailədə bərabərliyə münasibət

Respondentlərin **ailədə bərabərliyə** münasibətinə nəzər saldıqda, 76.5% (153 nəfər) bərabərliyi dəstəkləyir, 3.5% (7 nəfər) bərabərliyi qəbul etmir, 19% (38 nəfər) bərabərliyi qismən qəbul edir, 1% (2 nəfər) bərabərliyi qəti qəbul etmir.

Respondentlərin ailədə bərabərliyə münasibət faizi əvvəlki fikirləri müəyyən mənada təkzib edir. Belə ki, “**Ailədə tərəflərin bərabərliyini hansı faizlə qəbul edirsiniz?**” sualı aşağıdakı göstəricilərlə diqqəti cəlb edir. Belə ki, yalnız 97 nəfər bərabərliyi bərabər bölməyə razı olduğunu bildirib. Qalan göstəricilərdə kişilər daha yüksək faizlə bərabərliyi öz xeyirlərinə qeyd ediblər.

- 48.5% (97 nəfər) ailədə bərabərliyin 50%-50% nisbətində qəbul edir;
- 28.5% (57 nəfər) ailədə bərabərliyin 60%-40% nisbətində kişilərin üstünlüyünü qəbul edir;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

➤ 11% (22 nəfər) ailədə bərabərliyin 70%-30% nisbətində kişilərin üstünlüyünü qəbul edir;

➤ 6.5% (13 nəfər)ailədə bərabərliyin 90%-10% nisbətində kişilərin üstünlüyünü qəbul edir;

➤ 2.5% (5 nəfər) ailədə bərabərliyin 80%-20% nisbətində kişilərin üstünlüyünü qəbul edir;

➤ 2.5% (5 nəfər) ailədə bərabərliyin 60%-40% nisbətində qadınların üstünlüyünü qəbul edir;

➤ 0.5% (1 nəfər) ailədə bərabərliyin 70%-30% nisbətində qadınların üstünlüyünü qəbul edir.

“Əgər ailədə bərabərlik prinsiplərinə riayət edirsinizə, bunu necə tətbiq edirsiniz, hansı hallarda bərabərlik təmin edilir?” sualına sərbəst cavablar verilib.

- ✓ ailədə qadının da söz deməyə haqqı var, amma lazım olan yerdə;
- ✓ qadına verilən öhdəlikləri kişi üçün də məqbul saymaq;
- ✓ hər iki tərəfin fikri alınır və ona uyğun ortaq qərar verilir;
- ✓ Qurana tabe olaraq;
- ✓ bərabər ola bilməz;
- ✓ mənəcə ailədə prinsip deyil, qarşılıqlı anlaşma lazımdır;
- ✓ qarşı tərəfin fikrinə hörmət edirəm;
- ✓ ailədə daha çox məsuliyyət kişinin üzərindədir, bəzi məsələlərdə xanımlar emosional yanaşdığına görə qərarların qəbulu zamanı problemlər yaranır.

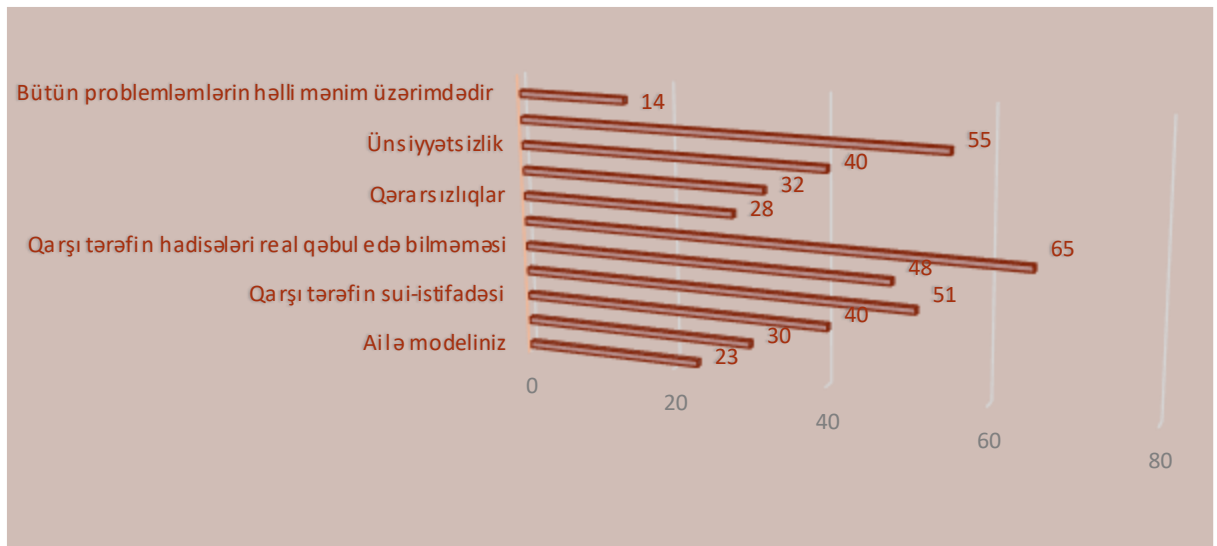
Cavablardan göründüyü kimi, rəyi soruşulan kişilər bərabərliyi təşviq etməyə çalışsalar da, lakin hansısa manelərin olduğunu sərbəst

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

cavablarda qeyd ediblər. Eyni zamanda, cavabların özündə belə müəyyən maneələri özləri yaradaraq, tam bərabərlik anlamını qəbul etməkdilərini “etiraf” edirlər. Bu baxımdan vəziyyəti daha dəqiq qiymətləndirmək üçün növbəti sual maneələrin hansı hallarda ailənin bərabərliyinə əngəl olduğunu aydınlaşdırmağa yönəldilib.

Ailədə bərabərliyin təmin olunması

“Ailədə bərabərliyin təmin olunmasına hansı maneələr var?”

sualına cavabda aşağıdakılar müəyyən edilib:

- 11.5% (23 nəfər) ailə modeli;
- 15% (30 nəfər) qarşı tərəfin təhsilsizliyi;
- 20% (40 nəfər) qarşı tərəfin sui-istifadəsi;
- 25.5% (51 nəfər) ərafdaki insanların düşüncəsi;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

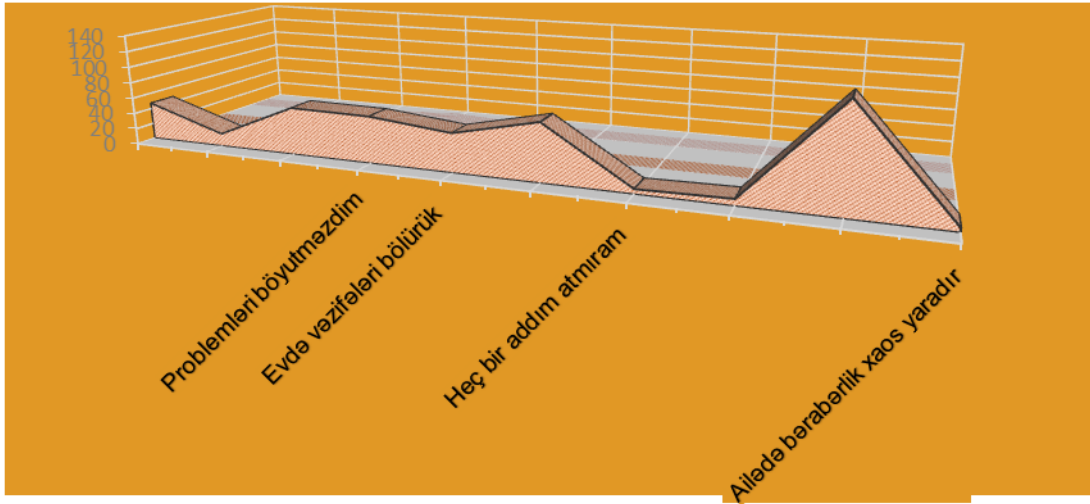
- 16% (32 nəfər) qarşı tərəfin hadisələri real qəbul edə bilməməsi;
- 7% (14 nəfər) bütün problemləmlərin həlli mənim üzərimdədir;
- 24% (48 nəfər) qarşı tərəfin dünyagörüşünün az olması;
- 32.5% (65 nəfər) fikir ayrılığı;
- 14% (28 nəfər) qərarlısızlıq;
- 16% (32 nəfər) kiçik çatışmazlıqlar;
- 20% (40 nəfər) ünsiyyətsizlik;
- 27.5% (55 nəfər) hörmətsizlik.

Cavablardan göründüyü kimi, ailədə bərabərliyin təmin olunmasına daha çox psixoloji amillər öz təsirini göstərir. Belə ki, rəyi soruşulanların cavablarına diqqət etdikdə, 32.5% (65 nəfər) fikir ayrılığı, 27.5% (55 nəfər) hörmətsizlik, 24% (48 nəfər) qarşı tərəfin dünyagörüşünün az olması, 20% (40 nəfər) qarşı tərəfin sui-istifadəsi, 20% (40 nəfər) ünsiyyətsizlik və s. kimi fikirlərdə daha çox, qadının bərabərliyin təmin edilməsində tərəfdaş ola bilməməsi qeyd edilib. Yalnız 11.5% (23 nəfər) ailə modeli, 25.5% (51 nəfər) ərafdakı insanların düşüncəsinin bərabərliyə əngəl olduğunu vurğulayıb.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

AİLƏDƏ BƏRABƏRLİK ÜÇÜN ADDIMLAR

❖ Ailədə bərabərliyi təmin etmək üçün hansı addımları atardınız?

- ✓ 23.5% (47 nəfər) yoldaşımın (bacımın, anamın) təhsil almasına dəstək olaram;
- ✓ 8% (16 nəfər) onu özümlə hər yerə apararam;
- ✓ 29.5% (59 nəfər) gördüyüm hadisələri onunla müzakirə edərdim;
- ✓ 29% (58 nəfər) problemləri böyütməzdim;
- ✓ 24% (48 nəfər) evdə vəzifələri bölürük;
- ✓ 35,5% (71 nəfər) uşaqların böyüməsində birgə iştirak edirik;
- ✓ 20.5% (41 nəfər) o, işdə olduğu vaxtlar evdə bəzi işləri özüm görürəm;
- ✓ 3% (6 nəfər) heç bir addım atmıram;
- ✓ 4% (8 nəfər) onun öz vəzifəsi var, onu yerinə yetirməlidir;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ 62.% (125 nəfər) ailədə qarşılıqlı hörmət, güzəşt;
- ✓ 2.5% (5 nəfər) ailədə bərabərlik kaos yaradır.

Cavablardan göründüyü kimi, rəyi soruşulanlar 62%-i (125 nəfər) ailədə qarşılıqlı hörmət və güzəşt olarsa, bərabərliyin təmin ediləcəyini düşünür. 35,5%-in (71 nəfər) fikrinə görə, uşaqların böyüməsində birgə iştirak etdikdə bərabərlik təmin edilmiş olur. 29.5% (59 nəfər) isə evdən kənarda baş verən hadisələri yoldaşı ilə müzakirə etməklə bərabərliyi təmin edir. Yalnız 23.5% (47 nəfər) həyat yoldaşının (bacının, ananın) təhsil almasına dəstək olduqda, bərabərliyin təminini mümkün hesab edir.

❖ Sizcə, ailə münasibətlərində zorakılığın hər hansı formasının tətbiqi lazımdır mı?

- ✓ 14.5% (29 nəfər) lazımdır;

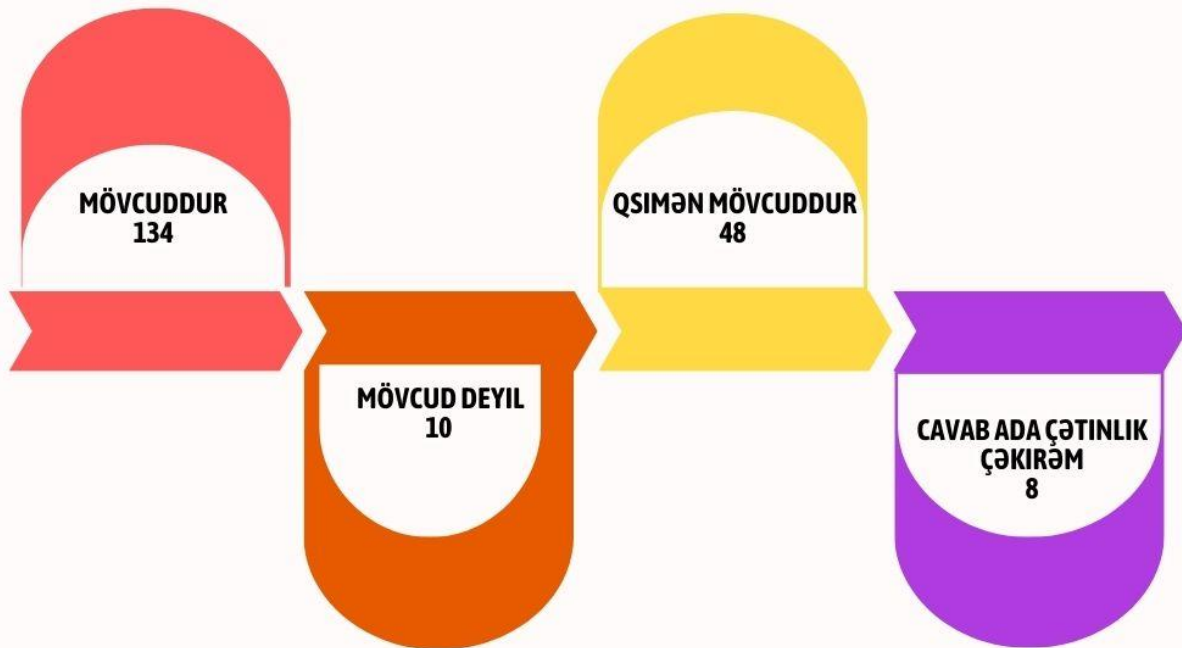

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ 36% (72 nəfər) lazım deyil;
- ✓ 49.5% (99 nəfər) qismən lazımdır.

Rəyi soruşulanlardan ümumilikdə 67%-i demək olar ki, zorakılığı dəstəklədiyini etiraf edib.

Sizcə ölkədə zorakılıq problemi mövcuddurmu?

(sonda düzəltmək - cavabda)

- ❖ Sizcə, bizim ölkədə ailədə qəddar münasibət, yaxud məişət zorakılığı problemi mövcuddurmu?
- ✓ 67% (134 nəfər) mövcuddur;
- ✓ 5% (10 nəfər) mövcud deyil;
- ✓ 24% (48 nəfər) qismən mövcuddur;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

✓ 4% (8 nəfər) cavab verməkdə çətinlik çəkirəm.

Cavablardan göründüyü kimi, əksəriyyət zorakılığın mövcudluğunu təsdiq edir. Yalnız 5% zorakılığın mövcudluğunu inkar edir.

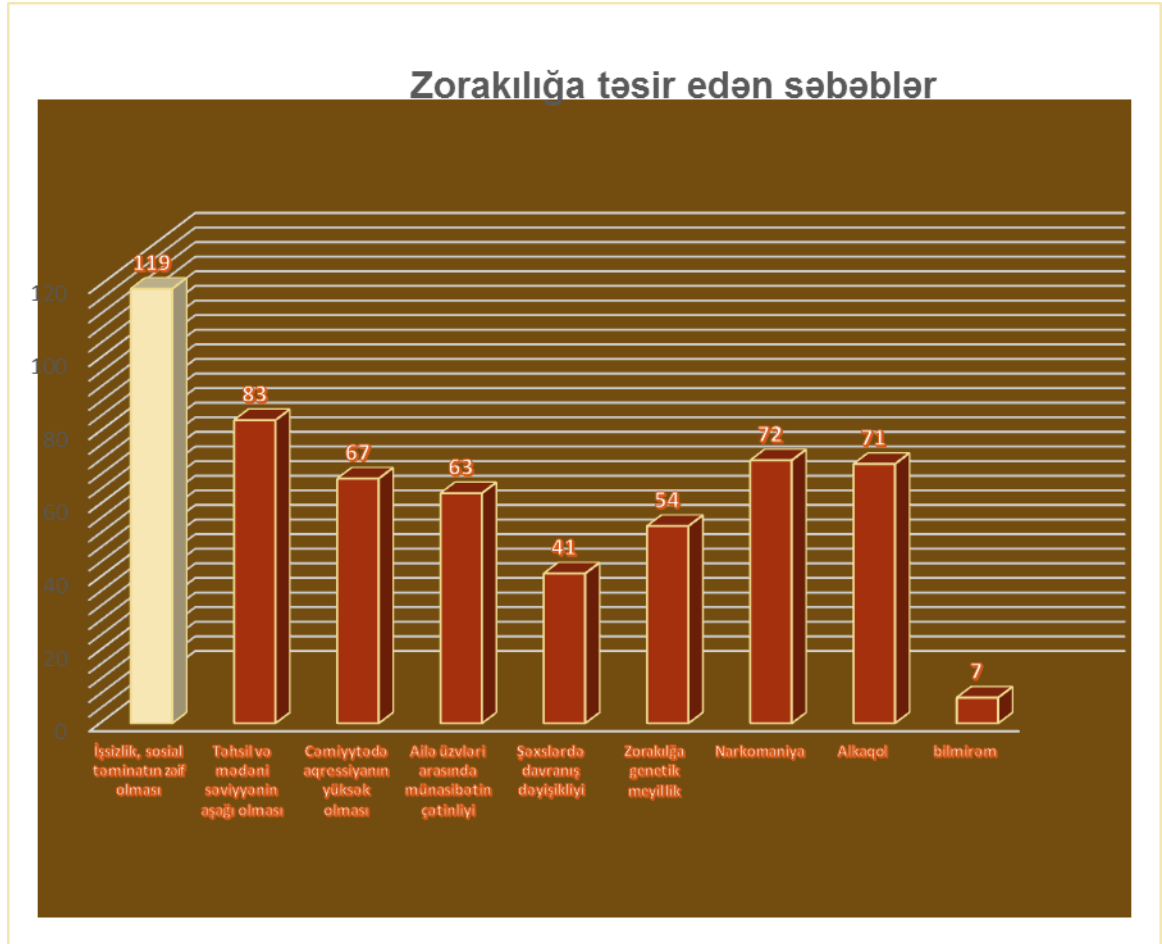
❖ **Sizcə, ailədə qəddar münasibətə daha çox kim məruz qalır?**

- ✓ 9.5% (19 nəfər) kişilər;
- ✓ 9.5% (19 nəfər) ahıllar;
- ✓ 43% (86 nəfər) uşaqlar;
- ✓ 79.5% (159 nəfər) qadınlar;
- ✓ 6% (12 nəfər) əlilliyi olan şəxslər.

Diaqramdan göründüyü kimi, rəyi soruşulanlar daha çox qadınların və uşaqların zorakılığa məruz qaldığını, lakin həssas vəziyyətdə olan, kişilərin, ahılların və əlilliyi olan şəxslərin də zorakılıq qurbanı olduğunu bildirirlər.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Sorğu iştirakçıları zorakılığa rəvac verən əsas səbəb və yaxud səbəbləri belə görürlər:

59.5 % (119 nəfər) işsizlik, sosial təminatın zəif olması;

- ✓ 33.5% (67 nəfər) cəmiyyətdə aqressiyanın yüksək olması;
- ✓ 35.5% (71 nəfər) alkaqol;
- ✓ 41.5% (83 nəfər) təhsil və mədəni səviyyənin aşağı olması;
- ✓ 36% (72 nəfər) narkomaniya;
- ✓ 27% (54 nəfər) zorakılığa genetik meyillik;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ 31.5% (63 nəfər) ailə üzvləri arasında münasibətin çətinliyi;
- ✓ 20.5% (41 nəfər) şəxslərdə davranış dəyişikliyi;
- ✓ 3.5% (7 nəfər) cavab verməkdə çətinlik çəkir.

Diagramdan göründüyü kimi, rəyi soruşulanlar bunu daha çox- 59.5 % (119 nəfər) işsizlik, sosial təminatın zəif olması ilə əlaqələndirirlər. Tədqiqatçıların fikrincə, müasir ailə təkamülün çətin mərhələsini yaşayır, sosial statusu aşağı düşür. Boşanmaların sayı durmadan artır.

Müasir ailənin ən aktual problemlərinə aşağıdakılar daxildir:

- 1. Mənzil problemi;**
- 2. Maliyyə və iqtisadi problem;**
- 3. Bir tərəfdən məşğulluq və işsizlik problemi, digər tərəfdən qadınların məşğulluğu və ikiqat iş yükü problem;**
- 4. Ailənin planlaşdırılması problemi;**
- 5. Az öyrənilmiş digər problem - ailədaxili qəddarlıqdır.⁵⁸**

Ailənin sosial uyğunlaşmasının birinci komponenti ailənin maddi vəziyyətidir. Maliyyə və əmlak təminatından ibarət olan ailənin maddi rifahını qiymətləndirmək üçün bir neçə kəmiyyət və keyfiyyət meyarlarına ehtiyac var: ailənin gəlir səviyyəsi, mənzil şəraiti, obyektiv mühit, habelə sosial-demoqrafik xüsusiyyətləri, ailənin sosial-iqtisadi vəziyyətini təşkil edən üzvləri.

Ailənin sosial uyğunlaşmasının ikinci komponenti onun psixoloji iqlimidir-

⁵⁸ <https://studfile.net/preview/3912031/page:19/>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

ailə üzvlərinin əhval-ruhiyyəsi, emosional təcrübələri, bir-birinə və başqa insanlara, ətrafa münasibət nəticəsində formalaşan az və ya çox sabit emosional əhval-ruhiyyə, hadisələr. Ailənin psixoloji iqliminin vəziyyətinin göstəriciləri kimi aşağıdakılar fərqləndirilir: emosional rahatlıq dərəcəsi, narahatlıq səviyyəsi, qarşılıqlı anlaşma, hörmət, dəstək, kömək, empatiya və qarşılıqlı təsir dərəcəsi, istirahət yeri (ailədə və ya ondan kənarda), ailənin yaxın ətraf mühitlə münasibətlərdə açıqlığı.⁵⁹

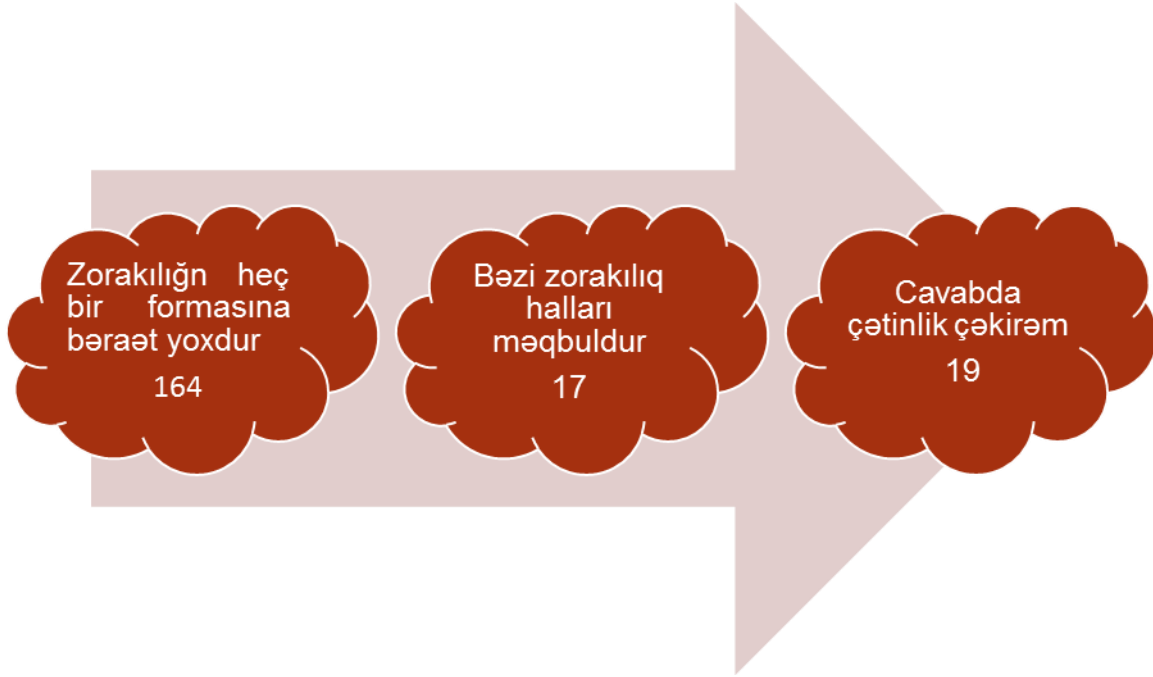
Diagramda ikinci yerdə 41.5%-lə (83 nəfər) təhsil və mədəni səviyyənin aşağı olması əsas gətirilir. O cümlədən, alkaqol və narkotik asılılığı da ailədə zorakılıq mühiti yaradan vacib səbəblərdən hesab edilir.

Rəyi soruşulanlar səbəblər sırasında 31.5% (63 nəfər) ailə üzvləri arasında münasibətin çətinliyini də vacib amil hesab edir. Çətinliklər ailənin əvvəlki modellə idarə edilməsi, ailənin yaşlı üzvlərinin köhnə qaydada idarə etmək istəyi və yeni ailə qurmuş cütlüklərin iqtisadi cəhətdən onlardan asılı vəziyyətdə olması ilə səciyyələnir. Bu isə 20.5% (41 nəfər) şəxslərdə davranış dəyişikliyi ilə müşayiət olunur.

⁵⁹ <https://studfile.net/preview/3912031/page:19/>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

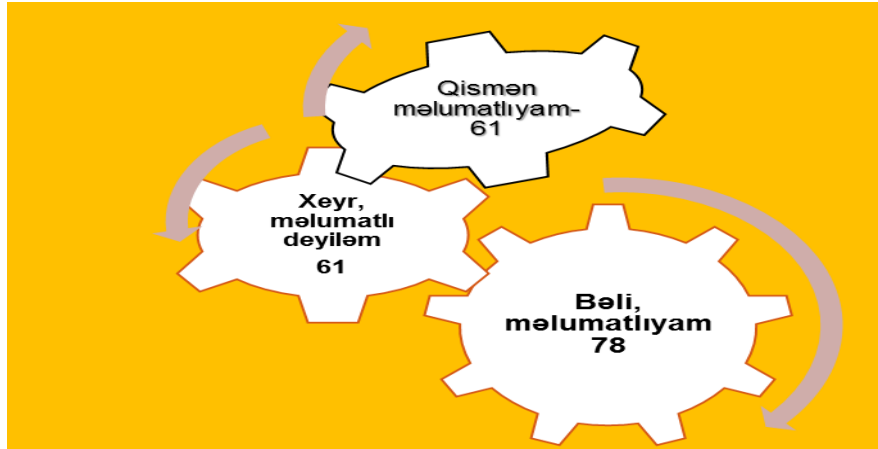

❖ Məişət zorakılığına dair müzakirələrdə bir qrup hesab edir ki, ailədə zorakılığın istənilən forması qəbuledilməzdir. Digərləri hesab edirlər ki, zorakılığın bəzi formaları tərbiyəvi xarakter daşıdığı üçün qəbul ediləndir. Siz hansı nöqtəyi-nəzəri dəstəkləyirsiniz?

- ✓ 82% (164 nəfər) zorakılığın heç bir formasına bəraət yoxdur;
- ✓ 8.5% (17 nəfər) bəzi zorakılıq halları məqbuldur;
- ✓ 9.5% (19 nəfər) cavab verməkə çətinlik çəkir.

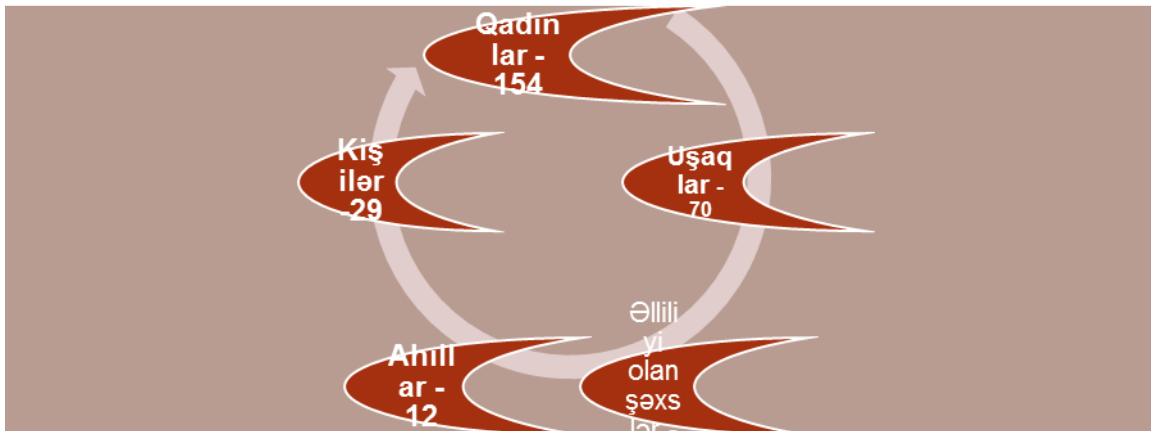
Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, gəndərəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

❖ **Mümkünsə qeyd edin, yaxın ətrafınızda, qohumlar, tanışlar, iş yoldaşlarınız və qonşularınızda zorakılıq faktı barədə məlumatlısınız mı?**

- ✓ 39% (78 nəfər) bəli, məlumatlıyam;
- ✓ 30.5% (61 nəfər) xeyr, məlumatlı deyiləm;
- ✓ 30.5% (61 nəfər) qismən məlumatlıyam.

Cavabların təhlili müəyyən edir ki, sorğu iştirakçılarının 69.5%-i zorakılığın bu və ya digər formada baş verdiyinin şahidi olduğunu təsdiqləyib.

Rəyi soruşulanlar şahidi olduqları zorakılıq hallarının ailənin hansı üzvünə qarşı baş verdiyi barədə suala aşağıdakı cavabları verib:

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ 4.5% (29 nəfər) kişilər;
- ✓ 6% (12 nəfər) ahıllar;
- ✓ 5% (70 nəfər) uşaqlar;
- ✓ 77% (154 nəfər) qadınlar;
- ✓ 6% (12 nəfər) əlliliyi olan şəxslər.

AILƏDƏ ZORAKILIĞIN TEZLIYI

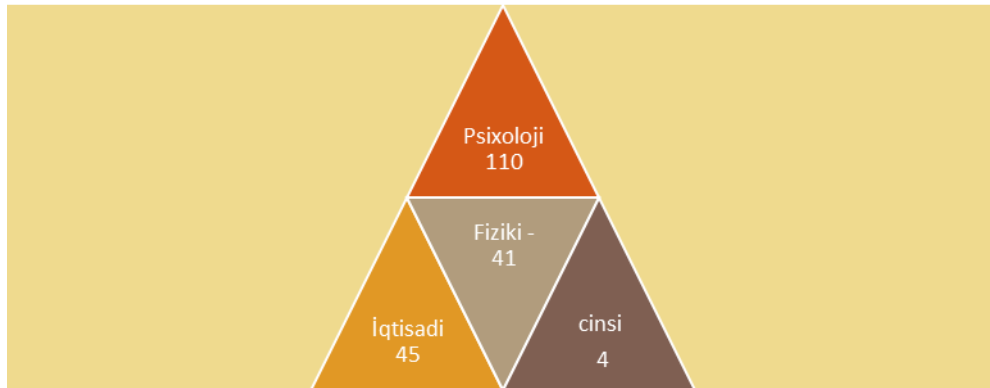
Rəyi soruşulanların “**Sizin ailədə (valideyn, ər- arvad, qardaş bacı və s.) dava-dalaşın tezliyi nə qədərdir?**” sualına verdiyi cavabdan maraqlı nəticələr əldə edilib. Belə ki, sualın konkret öz ailə münasibətlərə aid olması, onların zorakılığın tezliyi ilə bağlı cavablarda “**çox az**” deyənlər 32% (64 nəfər) seçimi ilə diqqəti cəlb edib. Lakin dolayısı ilə respondentlər ailələrində zorakılığın mövcudluğunu təsdiqləyiblər.

- ✓ 8.5% (17 nəfər) çox tez- tez (həftədə bir neçə dəfə);
- ✓ 7% (14 nəfər) tez-tez (ayda 2-3 dəfə);

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ 21% (42 nəfər) təsadüfdən-təsadüfə (yarım ildə bir neçə dəfə);
- ✓ 18% (36 nəfər) az (ildə 2-3 dəfə);
- ✓ 32% (64 nəfər) çox az (ildə bir dəfə);
- ✓ 8.5% (27 nəfər) cavab verməkdə çətinlik çəkdiyini deyib.

Respondentlər üzləşdikləri məişət zorakılığı ilə bağlı cavablarda:

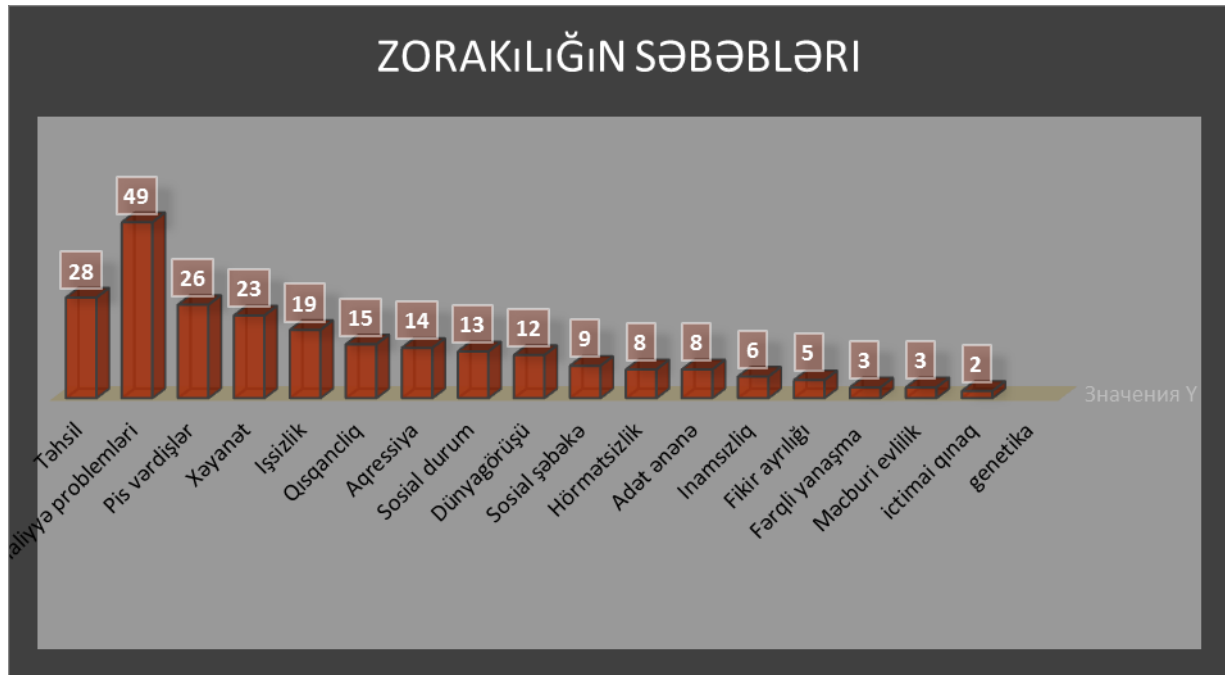
- ✓ 2% (4 nəfər) cinsi;
- ✓ 55% (110 nəfər) psixoloji;
- ✓ 22.5% (45 nəfər) iqtisadi;
- ✓ 20.5% (41 nəfər) fiziki cavablarını seçiblər.

Sorğunun anonimliyi imkan verib ki, respondentlər özlərinə qarşı baş vermiş zorakılıq faktları barədə məlumat versinlər. Belə ki, cavablardan göründüyü kimi, sorğu iştirakçıları zorakılığın bütün formaları ilə üzləşiblər. Daha çox psixoloji zorakılıqla üzləşdiyini qeyd edən iştirakçılar iqtisadi və fiziki zorakılıqla da üzləşdiklərini təsdiqləyiblər. Cinsi zorakılığa məruz qalmış

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

kişilər az olsa da, lakin bu faktı qeyd etmələri onu göstərir ki, kişilər də qadınlar kimi həyatlarında müxtəlif növ zorakılıqla üzləşir, lakin onlar bu travmanı açıq şəkildə bildirməkdən çəkinirlər.

Rəyi sorşulan respondentlər ailədə zorakılığın baş verməsinin 3 əsas səbəbini (sərbəst cavablar) aşağıdakı kimi seçiblər:

- ✓ 24.5% (49 nəfər) maliyyə problemləri;
- ✓ 14% (28 nəfər) təhsil;
- ✓ 13% (26 nəfər) pis vərdişlər;
- ✓ 11.5% (23 nəfər) xəyanət;
- ✓ 9.5% (19 nəfər) işsizlik;
- ✓ 7.5% (15 nəfər) qısqanclıq;
- ✓ 7% (14 nəfər) aqressiya.
- ✓ 6.5% (13 nəfər) sosial durum;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ 6 % (12 nəfər) dünyagörüşü;
- ✓ 4.5% (9 nəfər) sosial şəbəkə;
- ✓ 4% (8 nəfər) hörmətsizlik;
- ✓ 4% (8 nəfər) adət-ənənə;
- ✓ 3% (6 nəfər) inamsızlıq;
- ✓ 2.5% (5 nəfər) fikir ayrılığı;
- ✓ 2% (4 nəfər) cahillik;
- ✓ 1.5% (3 nəfər) fərqli yanaşma;
- ✓ 1.5% (3 nəfər) məcburi evlilik;
- ✓ 1% (2 nəfər) ictimai qınaq;
- ✓ 1% (2 nəfər) genetica;
- ✓ 7% (14 nəfər) bilmirəm.

Verilən rəyləri bir neçə kateqoriyaya bölmək olar:

Sosial problemlər;

Psixoloji problemlər;

İctimai problemlər;

Adət -ənənədən yaranan problemləri belə ayırmaq olar.

Respondentlər müasir ailədə baş verən zorakılığın əsas meyarı kimi sosial və təhsil problemini, işsizlik, sosial durum, cahilliyi daha qabarıq göstərirlər.

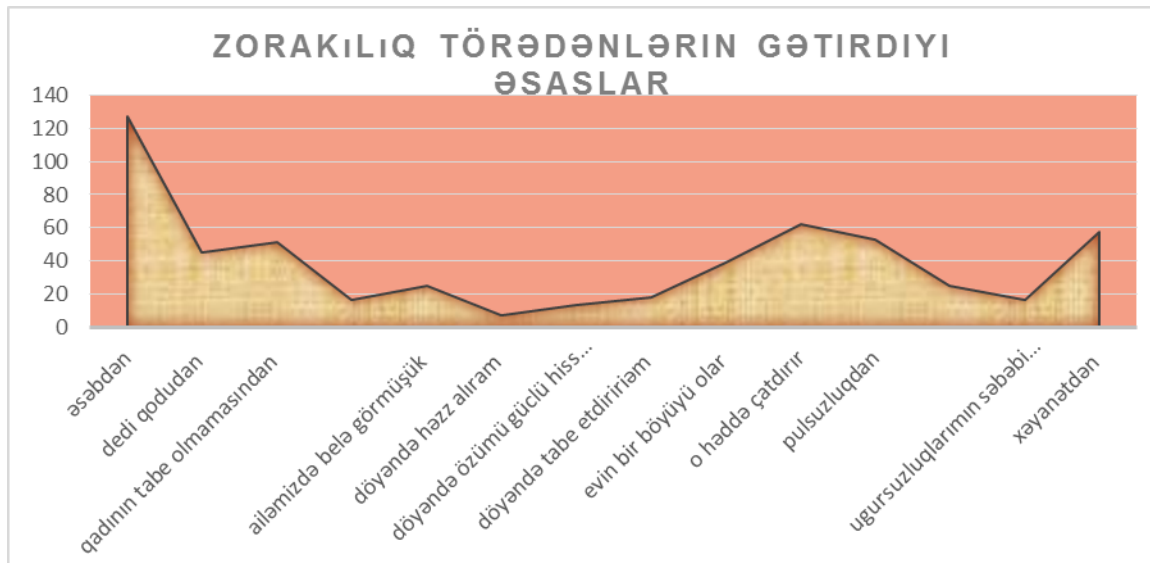
İkinci yerdə psixoloji və davranış problemləridir. Respondentlər bunu psixi vərdişlər, xəyanət, qısqanclıq, hörmətsizlik, inamsızlıq və s. ilə əsaslandırırlar.

İctimai problemləri dünyagörüşü, sosial şəbəkələr, ictimai qınağı aid edirlər.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Adət-ənəndən irəli gələn amillərdə isə genetikə, məcburi evlilik, adət-ənənə və s. üstünlük verilir.

Zorakılığa bəraət yoxdur! Buna beynəlxalq, eləcə də milli qanunvericilik yol vermir. Lakin istənilən cinayət hallarında motivin olmasını əsas gətirərək, respondentlərə **“Zorakılıq törədənlər əməllərini hansı amillərlə əsaslandırır?”** sualı ilə müraciət edilib.

- ✓ 63.5% (127 nəfər) əsəbdən;
- ✓ 22.5% (45 nəfər) dedi-qodudan;
- ✓ 25.5% (51 nəfər) qadının təbə olmamasından;
- ✓ 8% (16 nəfər) kişi vaxtaşırı qadını döyməlidir;
- ✓ 12.5% (25 nəfər) ailəmizdə belə görmüşük;
- ✓ 3.5% (7 nəfər) döyəndə həzz alıram;
- ✓ 6.5% (13 nəfər) döyəndə özümü güclü hiss edirəm;

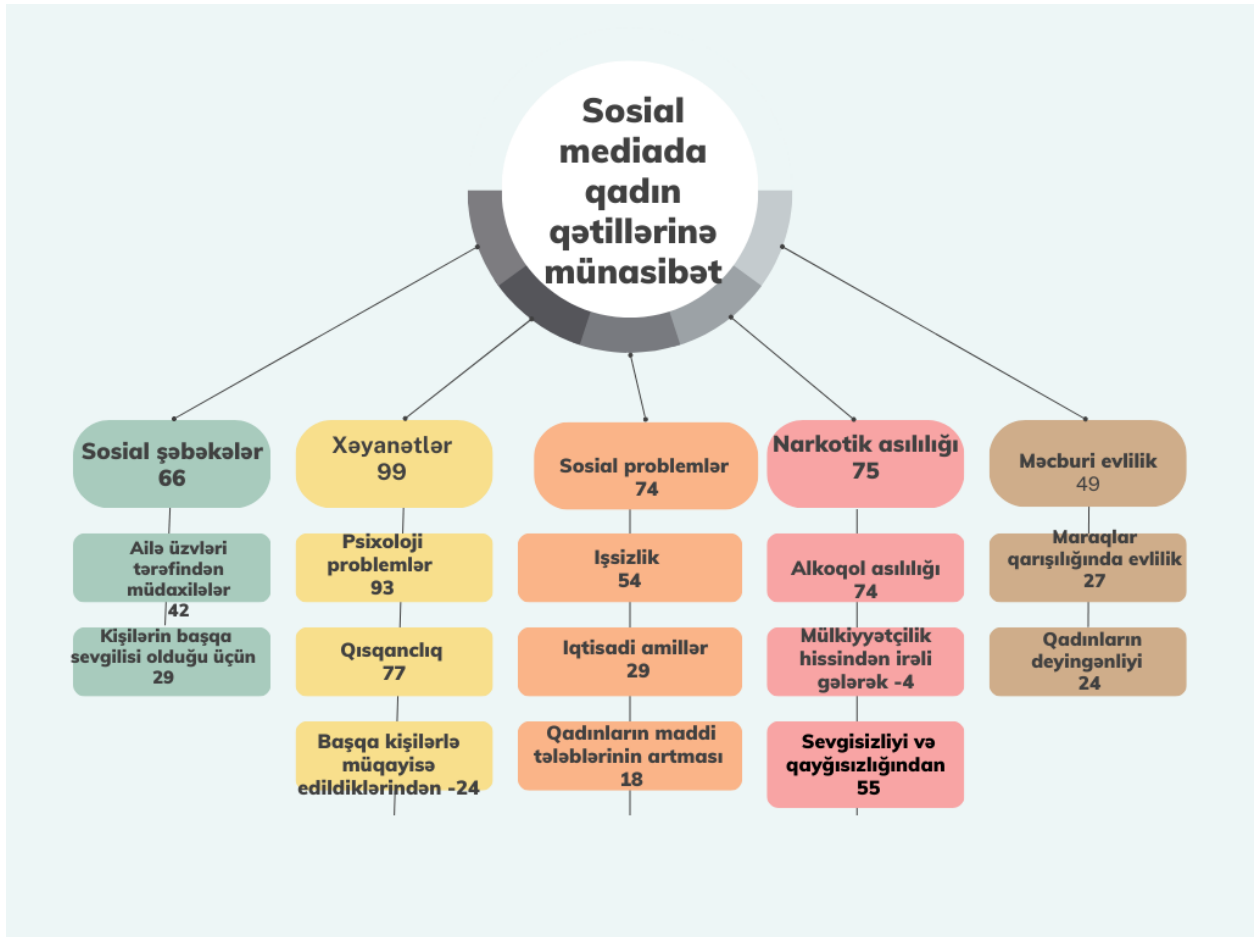
Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ 9% (18 nəfər) döyəndə tabe etdirirəm;
- ✓ 19.5% (39 nəfər) evin bir böyüyü olar;
- ✓ 31% (62 nəfər) o həddə çatdırır;
- ✓ 26.5% (53 nəfər) pulsuzluqdan;
- ✓ 12.5% (25 nəfər) bütün problemlərin səbəbkarı qadındır;
- ✓ 8% (16 nəfər) uğursuzluqlarımın səbəbi qadındır;
- ✓ 28.5% (57 nəfər) xəyanətdən.

Rəylərə diqqət etdikdə, cavab verən kişilərin əksəriyyətinin avtoritar ailə modelinə üstünlük verdiklərinə şahid oluruq. Yalnız 26.5% -i iqtisadi amili əsas gətirir. Yerdə qalan cavablarda sosiopad davranış modeli də diqqətimizi çəkir. Lakin bütün dünyada olduğu kimi, kişi “əsəbləşərkən qadını döyər” fikri üstünlük təşkil edir. Zorakılıq törədən kişilərlə aparılan bir sıra beynəlxalq tədqiqatlarda da kişilər “əsəbiləşdiklərinə görə” zorakılığı törətdiklərini bildirirlər. Tədqiqatın əvvəlki hissələrində kişi respondentlər bərabərliyi dəstəklədiklərini, zorakılığın əleyhinə olduqlarını qeyd etsələr də, fərdi düşüncələrinə çatanda onlar potensial cinayətkar davranışını sərgiləyir və zorakılığı bu və digər psixoloji amillə əsaslandıraraq dəstək verirlər.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

SOSIAL MEDIA

Respondentlər sosial mediada kişilərin qadınların öldürülməsi xəbərinə aşağıdakı kimi rəy veriblər. Onlar hesab edirlər ki:

- ✓ 33% (66 nəfər) sosial şəbəkələr;
- ✓ 49.5% (99 nəfər) xəyanətlər;
- ✓ 46.5% (93 nəfər) psixoloji problemlər;
- ✓ 37.5% (75 nəfər) narkotik asılılığı;
- ✓ 37% (74 nəfər) alkoqol asılılığı;
- ✓ 37% (74 nəfər) sosial problemlər;
- ✓ 27% (54 nəfər) işsizlik;
- ✓ 14.5% (29 nəfər) iqtisadi amillər;
- ✓ 24.5% (49 nəfər) məcburi evlilik;
- ✓ 13.5% (27 nəfər) maraqlar qarışılığında evlilik;
- ✓ 38.5% (77 nəfər) qısqanclıq;
- ✓ 12% (24 nəfər) başqa kişilərlə müqayisə;
- ✓ 2% (4 nəfər) mülkiyyətçilik hissi;
- ✓ 21% (42 nəfər) ailə üzvləri tərəfindən müdaxilələr;
- ✓ 14.5% (29 nəfər) kişilərin başqa sevgilisi olduğu üçün;
- ✓ 9% (18 nəfər) qadınların maddi tələblərinin artması;
- ✓ 12% (24 nəfər) qadınların deyingənliyi;
- ✓ 27.5% (55 nəfər) sevgisizlik və qayğısızlıq.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

sosial mediada qadınların törətdiyi qətilərə münasibət

❖ Son zamanlar sosial mediada qadınların kişiləri öldürməsi xəbərləri qarşımıza çıxır, sizcə, səbəblər nədir?

- ✓ 59.5% (119 nəfər) ailədə qadınlara qarşı uzunmüddətli zorakılığın tətbiqi;
- ✓ 12.5% (25 nəfər) qadınlar tabe olmaq istəmir;
- ✓ 13.5% (27 nəfər) qadınlar başqası ilə münasibətdə olduğu üçün bunu edir;
- ✓ 27% (54 nəfər) qadınlarda psixoloji problemlər və aqressiya çoxalıb;
- ✓ 23.5% (47 nəfər) kişilər xəyanət edir;
- ✓ 28% (56 nəfər) qısqanclıqdan;
- ✓ 13.5% (27 nəfər) diqqətsizlikdən;
- ✓ 15.5% (31 nəfər) sosial şəbəkələrin təsirindən;
- ✓ 13% (26 nəfər) hüquqlarını düzgün anlamadıqlarından;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ 15% (30 nəfər) azadlıq istəyindən;
- ✓ 20% (40 nəfər) Sevgisizlik və qayğısızlıqdan.

Mütəxəssislər məişət zorakılığı probleminin yaranmasını qeyri-sabit sosial-mənəvi vəziyyətin nəticəsi kimi qiymətləndirir. Tədqiqatçılar sosial münasibətlər sisteminin formalaşmasını şərtləndirən sosial-psixoloji amillərin müəyyənləşdirilməsinə ehtiyac olduğunu qeyd edirlər. Bu baxımdan tədqiqatçıların məişət zorakılığı probleminə dair iki kontekstdən araşdırmaları diqqəti çəkir:

- Sosiologiya elmi kontekstindən;
- Kriminologiya elmi kontekstindən.

Sosioloji kontekstdə məişət zorakılığı probleminin yaranması qeyri-sabit sosial-mənəvi vəziyyətin nəticəsi kimi qiymətləndirilir. Bu baxımdan sosial münasibətlər sisteminin formalaşmasını şərtləndirən sosial-psixoloji amillərin müəyyənləşdirilməsinə ehtiyac vurğulanır. Müasir sosiologiyada məişət zorakılığına zəminəddici üç hal var:

- zorakılıq subyektlərinin fərdi psixoloji xüsusiyyətləri;
- ailədaxili mühitin iqlimi (ailə həyatının dinamikası ailədaxili zorakılıq formalarının baş vermə ehtimalına təsir göstərir);
- cəmiyyətin sosial və mədəni səviyyəsi.

Sosial mühitin dəyişməsi, dəyər göstəricilərinin, əxlaq normalarının transformasiyası, dövlətin informasiya siyasətinin həyata keçirilməsi bu problemin sosial əhəmiyyətindən, onun cəmiyyət üçün ağır nəticələrindən danışmağa əsas verir.

Məişət zorakılığı cinayətin spesifik növüdür və dörd divar arasında latent

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

baş verən ən gizli cinayət növlərindən biridir. Onun əsas motivləri qısqanclıq, qəzəb, paxıllıq, digər şəxsi və gündəlik səbəblərdir. Səbəb isə bir qayda olaraq, mübahisələr, qalmaqallar, ailə problemləri, mənzil tələbi nəticəsində düşmənçilik münasibətləridir⁶⁰.

Kriminologiyada ailə, həm də mühüm profilaktik amil kimi müəyyən edilir. Ailənin sayəsində qeyri-qanuni davranışa meyilli şəxs öz antisosial niyyətlərindən əl çəkə bilər. Bir sıra araşdırmalar göstərir ki, zorakılıq cinayətlərinə görə məhkum olunmuş evli kişilər çox vaxt ailə münasibətlərini mənfi səciyyələndirirlər.⁶¹

⁶⁰ https://revolution.allbest.ru/law/00737312_0.html

⁶¹ https://studopedia.net/8_14562_faktori-kriminalizatsii-semeyno--bitovih-otnosheniy.html

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

❖ Məişət zorakılığına məruz qalan və ya belə ailədə böyüyən uşaqların gələcəkdə cinayətkar olma ehtimalının daha yüksək olduğunu, eləcə də psixoloji problemlərdən əziyyət çəkdiyini bilirdinizmi?

- ✓ 79% (158 nəfər) bəli;
- ✓ 5.5% (11 nəfər) xeyr;
- ✓ 15.5% (31 nəfər) qismən.

Ailə həyatın gedişatında insanı müşayiət edən mühüm bir

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

fenomendir. Ailə ilk sosial qrupdur ki, insanın mədəniyyət dəyərlərini yaradır, sosial rolların düzgün bölünməsində şəxsiyyəti formalaşdırır⁶². Uşağın psixoloji rifahı ailədə əldə edilir, valideynlər öz funksiyalarını yerinə yetirərək uşağın ehtiyaclarını ödəyirlər. Həyatın ilk illərində uşağın əsas təbii ehtiyaclarına aşağıdakılar daxildir:

- təhlükəsizlik ehtiyacları;
- emosional ehtiyaclar;
- koqnitiv ehtiyaclar.

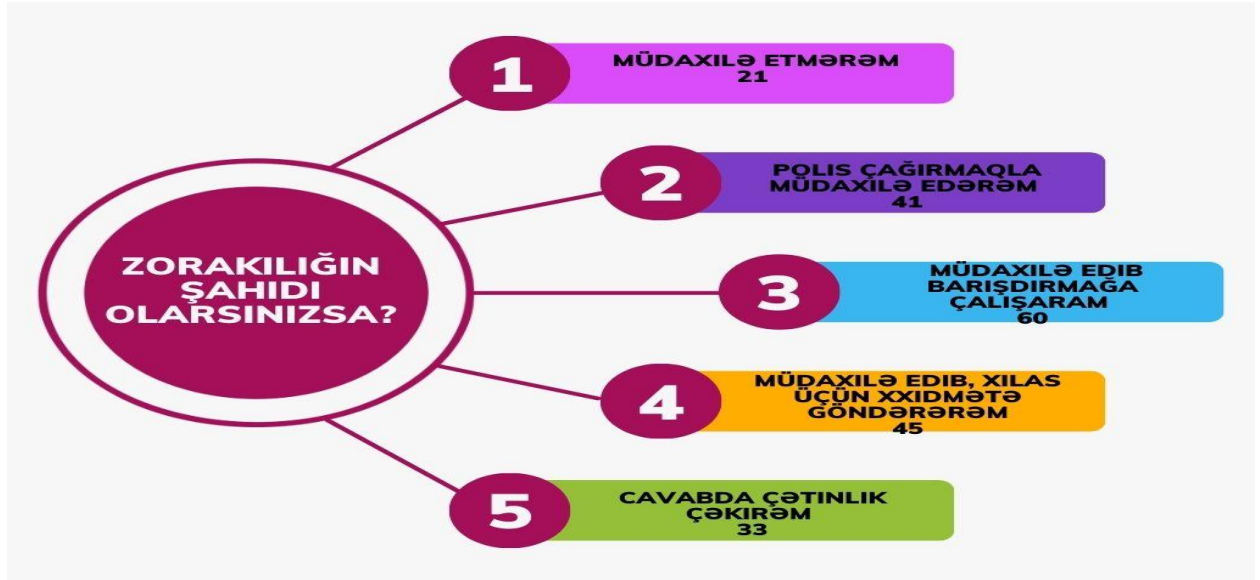
Təhlükəsizliyə olan ehtiyacın ödənilməsi tamamilə böyüklərdən asılıdır. Uşağın emosional ehtiyacları, ona yaxşı münasibət, başqaları ilə daimi qarşılıqlı əlaqə qurmaq mühiti yaratmaq mühüm amildir. İlk illərdə emosional ehtiyaclar sırasında təhlükəsizlik ehtiyacı - "Mən qorunuram - razıyam" dayanır. Yaşla fərqi nə vardıqca, emosional ehtiyaclar uşaqda daha mürəkkəbləşir və onlar sevgi, hörmət gözləyir. Uşaqda məmnuniyyət ehtiyaclarının ödənilməsi hissi baş verir.⁶³

⁶² <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/10313/2/08Nezametdinova2.pdf>

⁶³ Аргайл, М. Психология счастья / М. Аргайл. - Санкт-Петербург : Мастера психологии, 2003. - 184 с.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

❖ Belə bir mənzərəni gözlünüzün qarşısına gətirin. Siz qonşunuzun, tanışınızın ailəsində qəddar münasibətin şahidi olursunuz. Bu halda hansı addımları atarsınız?

- ✓ 10.5% (21 nəfər) müdaxilə etmərəm;
- ✓ 20.5% (41 nəfər) polis çağırmaqla müdaxilə edərəm;
- ✓ 30% (60 nəfər) müdaxilə edib barışdırmağa çalışaram;
- ✓ 22.5% (45 nəfər) müdaxilə edib, zərərçəkmişə ixtisaslaşmış müəssisəyə müraciət etməyi məsləhət görərəm;
- ✓ 16.5% (33 nəfər) cavabda çətinlik çəkirəm.

❖ Məişət zorakılığının qarşısını almaq üçün hansı təklifləri verərdiniz?

- ✓ Psixoloji yardım, məlumatlandırma, mediasiya, təlimlərin keçirilməsi;
- ✓ Analar oğullarını kişi kimi böyütsünlər, qız kimi nazlandırmasınlar;
- ✓ Erkən nikahların qarşısını almaq, qadınlar təhsil almalıdır;

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ İnsanlara ödənişsiz psixoloji təlim və terapiyalar ilə maarifləndirmək lazımdır;
- ✓ Maarifləndirmə işləri aparılsın və zorakılıq tətbiq edənlər ədalətli cəzalandırılsın;
- ✓ Ailə sevgi, hörmət üzərində, kənar şəxslərin müdaxiləsi olmadan qurulsun;
- ✓ Sosial rifahın yaxşılaşdırılması;
- ✓ İşsizlər işlə təmin edilsin. Dövlət ailələrə maddi, psixoloji dəstək olsun. "Uşaq pulu" verilsin.
- ✓ Məhəllələrdə polis postları yaradılsın, əhali siyahıya alınsın, aylıq nəzarət və yoxlama aparılsın;
- ✓ İnkişaf etmiş ölkələrdən nümunə alıb ekspertlərindən kömək istənilsin;
- ✓ Ciddi cəza tədbirləri olsun.

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

4. FOKUS QRUP MÜZAKİRƏLƏRİNİN NƏTİCƏLƏRİ

Suallar	Rayonlar üzrə FQ üzvlərinin mövqeləri					
	 Kürdəli	 İmişli	 Saatlı	 Sabirabad	Şirvan	Qızıldaş qəsəbəsi, (Bakı şəhəri, Qaradağ rayonu)
Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, gəncəslərin zorakılığa məruz qalması üzrə Analitik hesabat		Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic		Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi		
İştirakçı sayı	8	6	10	7	7	
Moderator	M.Hümmətli	M. Hümmətli	—			M. Zeynalova
İştirak edənlərin yaş həddi	31, 30, 35, 27, 40, 33, 31, 35	66, 42, 59, 43, 53, 49	26, 28, 18, 30, 33, 25, 23, 27, 29, 20	55, 28, 35, 45, 38, 49, 39	24, 36, 18, 28, 41, 23, 23	49, 48, 53, 35, 32, 34, 38, 32, 42, 35
İştirak edənlərin təhsil səviyyəsi	Ali- 6; Orta-2	Ali- 5; Orta-1	Ali- 7; Orta-3	Ali-5 Orta-2	Kollec-4 Tələbə-1 Orta-2	Peşə kolleci natamam orta-3 Orta-4 Ali-1 Təhsilsiz-1
İştirak edənlərin ailə vəziyyəti	Subay -4 Evli -4			Ailəli-4 Subay-3	Subay-4 Evli-3	Subay-1 Evli-9

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirak edənlərin məşğulluq vəziyyəti	İşləyir- 7 Prezident təqaüdcüsü -1		İşləyir-7 Tələbə-1 İşsiz-2	İşləyir-7	İşləyir-5 Tələbə-1 Təqaüdcü -1	Qeyri-formal əmək fəaliyyəti - 9 Rəsmi əmək fəaliyyəti-1

4.1 Kürdəmir rayonunda keçirilən fokus qrupu ilə görüşün nəticələri

Görüşdə fokus qrup iştirakçılarının sayı 8 nəfər idi. Kürdəmir şəhəri 3 nömrəli orta məktəbdə baş tutub.

Görüşün moderatoru Müstəqim Hümətli idi.

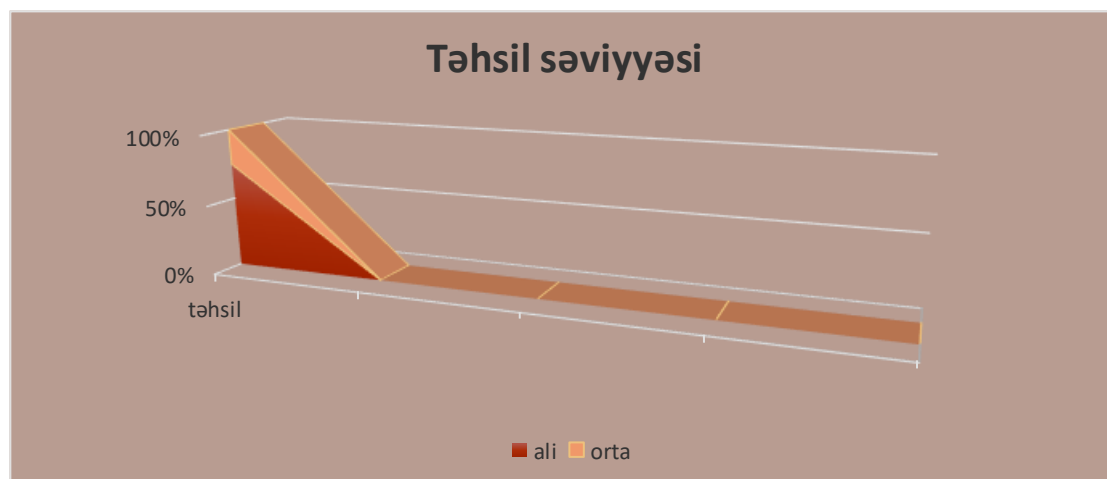
Görüşdə iştirak edənlərin yaş həddi aşağıdakı kimidir.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Kürdəmir rayonu üzrə fokus qrupu iştirakçıların yaş həddi, 27-30 yaş 12% (1 nəfər), 30-40 yaş həddi 75% (6 nəfər), 40 yaş həddi 13% 9(1 nəfər) olub.

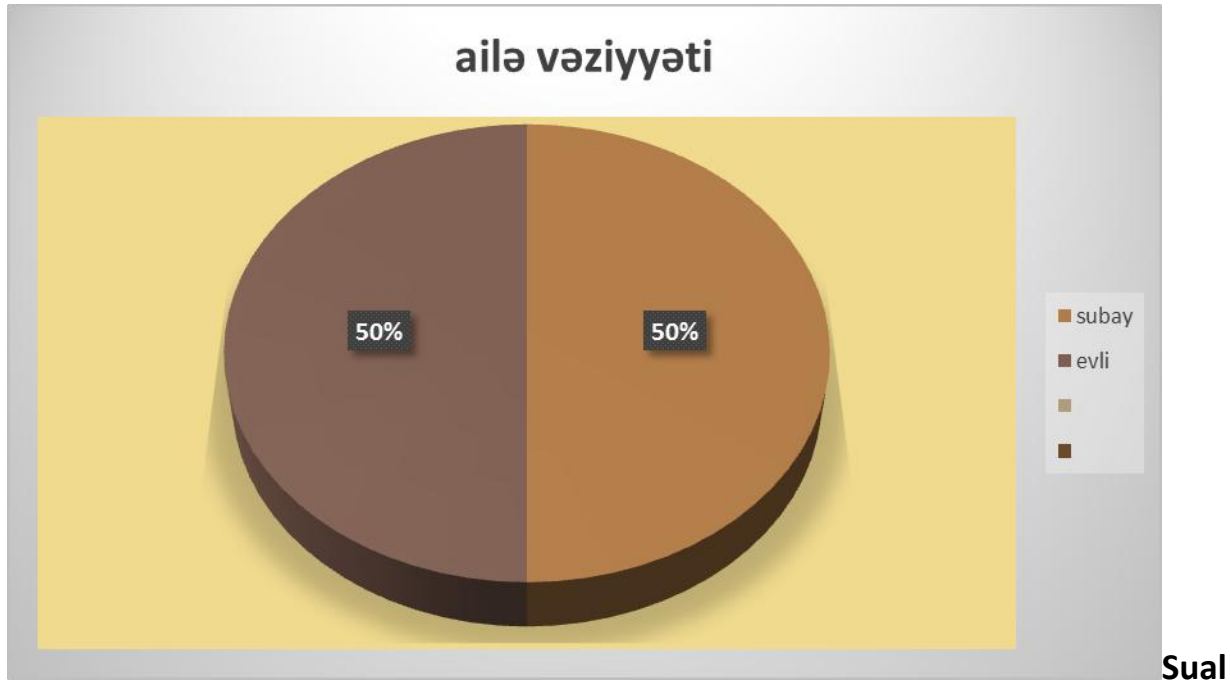
TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

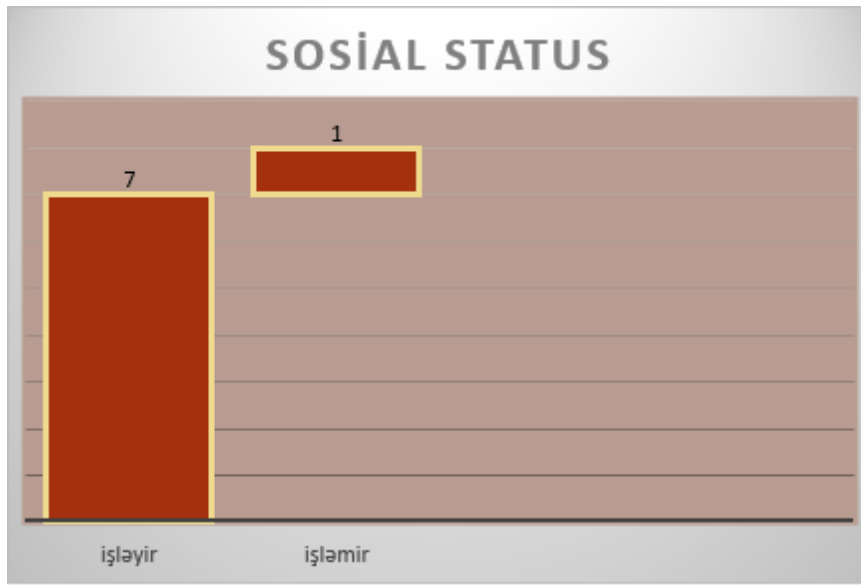
FQ iştirakçılarının təhsil səviyyəsi 75%(6 nəfər) ali, 25%(2 nəfər) orta təhsillidir.

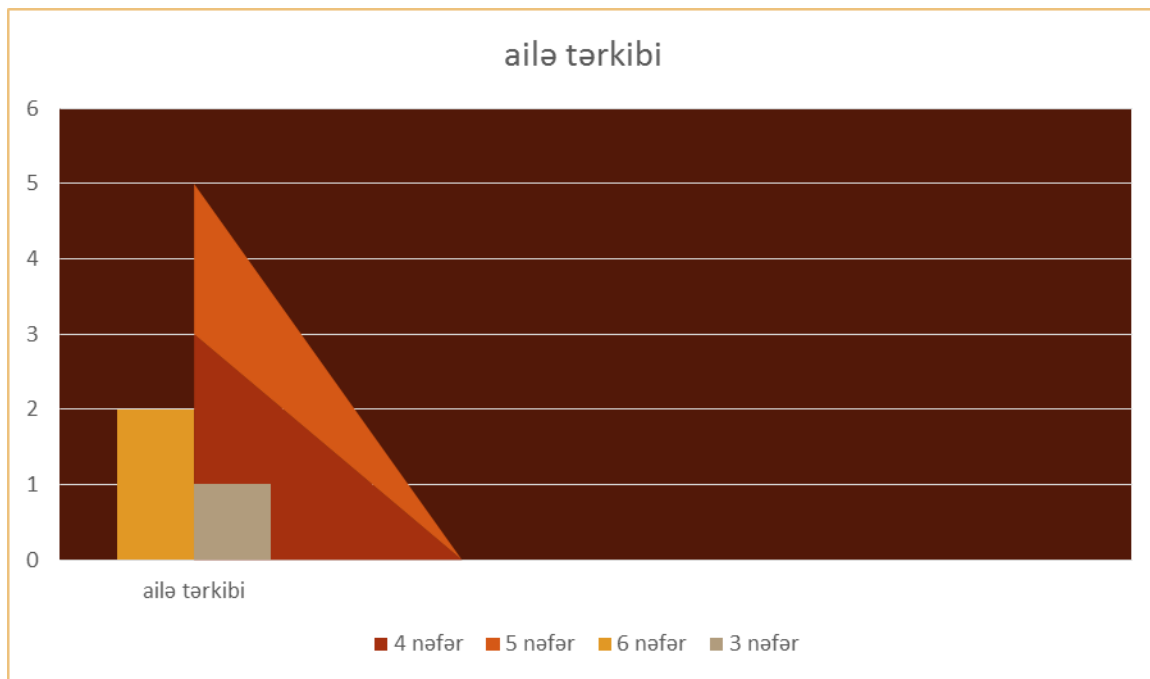
FQ iştirakçılarının 50% (4 nəfər) subay, 50% (4 nəfər) evli olub.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

FQ iştirakçılarının 87,5% (7 nəfər) işləyir, 12,5% (1 nəfər) işləmir, Prezident təqaüddçüsü idi.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

FQ üzvləri arasında rəyi soruşulanların ailə tərkibinə nəzər salsaq:

- 3 nəfərdən ibarət ailə tərkibi 12.5% (1 nəfər);
- 4 nəfərdən ibarət ailə tərkibi 37.5% (3 nəfər);
- 5 nəfərdən ibarət ailə tərkibi 25% (2 nəfər);
- 6 nəfərdən ibarət ailə tərkibi 25% (2 nəfər) olmuşdur.

FQ iştirakçıları ailəni idarə etmək üçün aşağıdakı həcmdə əmək haqqının ödənilməsi zamanı ailənin rifahını təmin etməyin mümkünlüyünü qeyd edib.

iştirakçı: 800 AZN üzəri

iştirakçı: təxmini cəmi 1500 AZN olsa, müəyyən qədər bəs edər

iştirakçı: 1400-1500 AZN

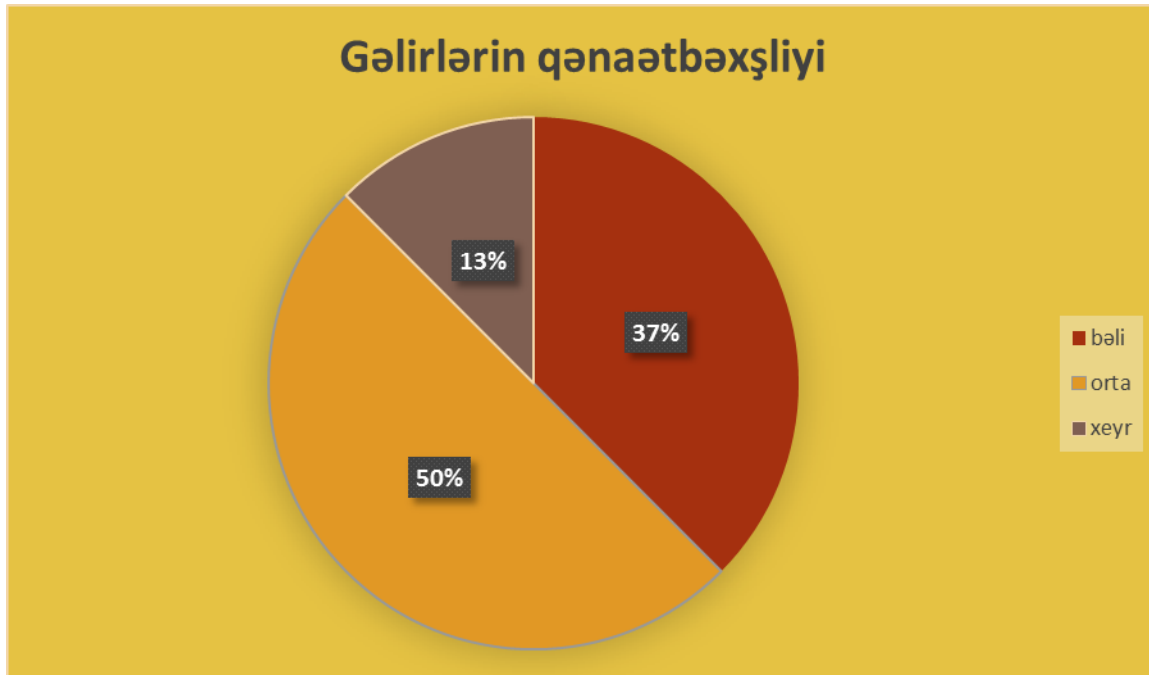
iştirakçı: 1000-1500 AZN

iştirakçı: 6 nəfər ailə tərkibi üçün yaşayış minimumu nə qədər olmalıdır? -
2500-3000 AZN

iştirakçı: 5 nəfər ailə tərkibi üçün yaşayış minimumu nə qədər olmalıdır? -
1500-2000 AZN

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

FQ iştirakçıları ailə gəlirlərinin hazırda ailəni idarə etməsi üçün qənaətbəxşlilik göstəricisini belə qiymətləndirib:

- bəli 37% (3 nəfər),
- orta 50% (4 nəfər),
- xeyr 13% (1 nəfər)

FQ iştirakçıları son illər həyatlarında iqtisadi, sosial, ictimai yönümdə ciddi dəyişiklik baş vermədiyini qeyd ediblər. Həyatları yeknəsək olmaqla yanaşı, hər hansı inkişaf dəyişikliyi xatırlamadıqlarını bildiriblər.

FQ iştirakçılarına “Ailə üzvlərinin təhsilli olması sizin üçün önəmlidirmi?” sualına aşağıdakı cavab verilib:

İştirakçı: Xeyr

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Moderator: **Bunu necə izah edə bilərsiniz?**

İştirakçı: *Hər kəs təhsilli olmaq məcburiyyətində deyil, yəni digər işlərlə də məşğul ola bilər. Şərt o deyil ki, kimsə ali təhsilli olsun, bir ixtisas bitirsin, adi peşələrlə də məşğul ola bilər. Məsələn, bərbər ya da çilingər.*

İştirakçı: *Önəmlidir, yəni təhsilin olması daha avantajlıdır.*

FQ işitirkaçılarına “**Ailə idarəetməsində hökmranlıq olmalıdırmi?**” sualına iştirakçıların cavabı aşağıdakı kimi olub:

İştirakçı: *Ortaq fikir, hökmranlıq sadəcə ortaq fikirdir.*

İştirakçı: *Ortaq qərarlar.*

İştirakçı: *Bəli.*

Moderator: **Ailədaxili hökmran kim olmalıdır?**

İştirakçı: *Kişi.*

Moderator: **Sizcə, gələcəkdə sizin quracağınız ailədə hökmran tərəf kim olacaq?**

İştirakçı: *Məncə, mən.*

Moderator: **Bunu nəylə əsaslandırırırsınız ?**

İştirakçı: *Mənim fikirləşdiyimə görə, məncə, belə olmalıdır.*

Bəzi iştirakçılar ortaqlıq, bərabər idarəetməni dəstəkləsə də, digər iştirakçılar evdə hökmran idarəçiliyi dəstəkləyib və evinin kişisinin məhz hökmran olmasında israr etdi. Bunu isə belə “Məncə, belə olmalıdır” cavabı ilə əsaslandırırdı.

“Uşaqlarla bağlı qərar vermək üçün tərəflər müzakirəni necə etməlidir?”

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

FQ ailədə qərarların qəbulu zamanı tərəflərin ortaq qərarlar qəbulunu səsləndirsə də, lakin yekun sözün kişiyyə məxsus olduğunu belə ifadə ediblər: “Bizdə orta əsirlərdə olduğu kimi son sözü şah deyir, vəzir məsləhət verir”.

FQ iştirakçıları **“Ailədə zorakılığa daha çox kim məruz qalır?”** sualına cavabda daha çox uşaqların məruz qaldığını qeyd ediblər. İştirakçıların fikrinə görə, valideynlərin, yəni ata-ananın savaştığı zaman uşaqlar daha çox psixoloji zərbə alırlar.

FQ iştirakçıları **“Sizcə kənar müdaxilələr lazımdır?”** sualına qismən müdaxilənin olmasını dəstəklədiyini qeyd ediblər.

FQ iştirakçıları **“məişət zorakılığı faktı ilə üzləşəndə hansı tədbirləri görürdünüz?”** sualına aşağıdakı cavbaları səsləndiriblər:

İştirakçı: *Hüquq-mühafizə orqanlarına müraciət edirəm.*

İştirakçı: *Çalışardıq ki, tanımadığımız adamlar olsa belə, yaxınlaşıb zorakılığa yol verməmək üçün məsləhət edərdik.* İştirakçı: *Təbəqəsinə uyğun şəkildə zorakılığa məruz qalan şəxsləri və zorakılıq edəni doğru şəkildə yönləndirməyə çalışaram. Hansı problemləri həll etməkdən ötəri müvafiq orqanlar yönlətdirməyə çalışaram.*

Moderator: **Bəs bu, sizin üçün əziz və yaxın insanların həyatında baş verərsə?**

İştirakçı: *Eyni qaydayla.*

İştirakçı: *Maarifləndirmə kimi həmin vəziyyətdən çıxma situasiyasını izah etmək lazımdır, yəni atılan addımın hər hansı yanlışını və yaxud baş verə biləcək fəsadları haqqında məlumat vermək, ən azından ilkin olaraq müəyyən qədər hallandırmaq olar. Digər hallarda məsələnin daha da*

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

böyüdüyünü görsek, aidiyyəti şəkildə müraciət etmək daha məqsədəuyğun olar.

İştirakçı: *Birinci olaraq qayda-qanuna əsasən yə qanunvericiliyə əsasən nədirsə onları edərim.*

Moderator: Müdaxilə etmək istəyiniz olubmu?

İştirakçı: *Müdaxilə etdiyim də olub.*

İştirakçı: *Yaxınlıq dərəcəsiindən asılı olaraq, lap yaxındırsa barışdırmağa çalışacağam, məsləhət verməyə çalışacağam, əgər kənardırsa, hüquqi cəhətdən müvafiq icra hakimiyyəti orqanına müraciət edəcəyəm.*

İştirakçı: *Əgər yaxın qohum-əqrabadırsa, ilkin olaraq barışdırmağa çalışaram, yox, qonşudursa polisə, yaxud hüquqlarının qorunmasına yol göstərərim.*

İştirakçı: *Başıma gələni nəql edirəm. “28 Mall” qarşısında başıma gəlib. 38-40 yaşlarında bir kişi bir xanımı qolundan çəkirdi, sonra polis də gəldi, sonra heç bir şey olmadı da, bele deyim, qızı yenə qolundan tutub sürümək kimi, yəni o həddə gəlmişdi. İstər-istəməz yaxınlaşdım, qız 18 yaşından balaca görsənirdi, sonradan məlum oldu ki, yoldaşdır və 23 yaşı var, amma polis bir şey eləmədi.*

Moderator: Və siz də qənaətə gəldiniz ki, bir də belə hal olsa, yaxınlaşmayacaqsınız?

İştirakçı: *Yox, yenə yaxınlaşaram.*

Moderator: Bəs polisdən soruşmadınız ki, nəyə görə hərəkət etmirsiniz ?

İştirakçı: *Polis cox gəldi, qələbəlik oldu, sonra mən uzaqlaşdım.*

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

SUAL: "Sizcə ailə gəlirlərinə ailə büdcəsinə kim nəzarət etməlidir?"

İştirakçılardan iki nəfər ailənin hər iki üzvünün gəlirləri idarə etməsini müsbət qarşıladığını, iki nəfərin isə gəlirin evin böyüyü -ata tərəfindən idarə edildiyini bildirib.

Sual: "Ailədə bərabərliyə necə baxırsız?"

İştirakçı: 30%-in altında.

İştirakçı: 49%-in 51%-ə kişinin xeyrinə.

Moderator: Sizcə, hökmran tərəf kim olmalıdır?

İştirakçı: Yəni ortaq qərarlar 49% -51% arasında, elə bir fərq yoxdur, eynidir.

İştirakçı: 40%-in 70% nisbətində hökmran kişi olmalıdır.

İştirakçı: 70%-in 30%-ə nisbətində kişi tərəfdə olmalıdır.

Moderator: Ailədə qərarların verilməsində bərabərlik sizin üçün məqbuldur?

İştirakçı: Bəli, məqbuldur.

Moderator: Ailədə hər hansı məsələylə bağlı son qərarı kim verir?

İştirakçı: Çalışırıq ki, ortaq məxrəcə gələk, son olaraq evin böyüyü, yiyəsi qərar verir.

İştirakçı: 70%-in 30%

Moderator: Sizcə, müasir Azərbaycanda ailələr bərabərdirmi?

İştirakçı: Xeyr.

Sual: "Hər ailə üzvünün işləməsi sizin üçün normaldır?"

İştirakçı: Bəli, normaldır.

Moderator: Əmək fəaliyyətli olmaq, işləmək üçün ailədə kimdənsə icazə almaq lazımdır?

İştirakçı: Məncə, bu məsələ 60%-in 40%, yəni icazə alınmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Moderator: **Ömək fəaliyyətiniz zamanı qarşınıza hər hansı bir zorakılıq halı çıxıbmi?**

İştirakçı: *Xeyr.*

Kürdəmir rayonu üzrə fokus qrupu ilə müzakirələrin yekunu:

Fokus qrupu ilə müzakirələrdən iştirakçıların gender əsaslı zorakılıqla bağlı müzakirələrdə ilk dəfə iştirak etdikləri müəyyən edildi. O cümlədən, qrup iştirakçıları son illərdə fərdi inkişafı ilə bağlı həyatlarında heç bir dəyişiklik olmadığını qeyd etdilər. Müzakirələr zamanı zorakılığın əsas səbəblərindən sosial durumu, alkoqol asılılığı, təhsilsizliyi, tərəflərin bir- birini anlamadığını və s. əsas gətirdilər. İştirakçılar yeni davranış modelinin həyatlarına daxil olduğunu və bəzi hallarda bu davranış modelinin zorakılıq üçün zəmin olduğunu qeyd etdilər. Göründüyü kimi, Kürdəmir rayonunda əvvəlki ənənəvi ailə modeli “biz belə görmüşük” kimi ədsaslandırılır və avtokrat düşüncə tərzinin elementləri hələ də tətbiq edilir. Baxmayaraq ki, fokus qrupu iştirakçılarının əsas faizi ali təhsilli idi, lakin müzakirələr zamanı genderə həssas fikirlər səsləndirməyə çalışsalar da, ətraf mühitin təsirinə məruz qaldıqlarından davranışlarında bu həssaslığı qoruya bilmədikləri müəyyən edildi.

İmişli rayonunda keçirilən fokus qrupu ilə görüşün nəticələri

Görüşdə fokus qrup iştirakçılarının sayı 6 nəfər idi. Görüş, İmişli Şahmat məktəbində baş tutub.

Görüşün moderatoru Müstəqim Hümətli idi.

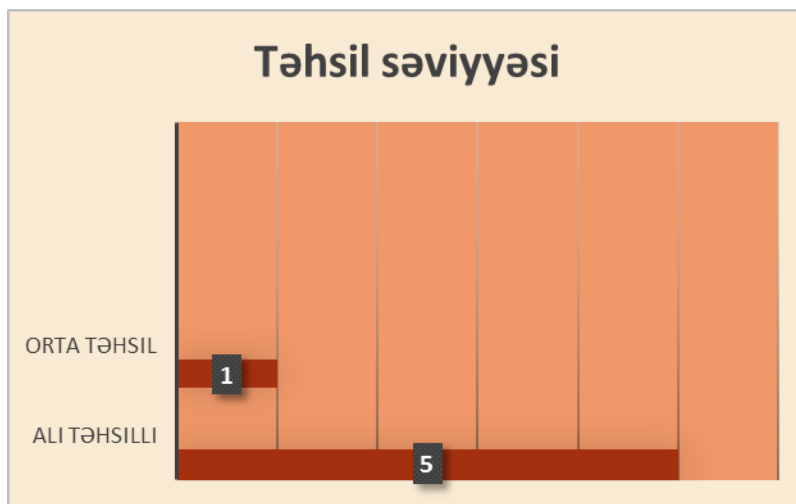
Görüşdə iştirak edənlərin yaş həddi aşağıdakı kimidir:

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Fokus qrupunda iştirak edənlərin yaş göstəricilərinə nəzər yetirdikdə, kifayət qədər həyat təcrübəsi olan şəxslər olduğu müəyyən edilir. Onlar ailə münasibətində olmaqla yanaşı, təhsil səviyyələrinə görə hadisələri qiymətləndirmək üçün təcrübəyə malikdirlər.

İştirakçıların 16.6% orta təhsilli, 83.3% isə ali təhsillidir.

1. Sual: "Sizcə. Azərbaycanda zorakılıq mövcuddur?"

İştirakçı: Bəli, bəzi hallarda olur, görməmişəm, amma eşitmişəm ki, bir-birilərini başa düşməyəndə olur.

İştirakçı: Bu günə kimi görməmişəm. Başqa rayonlarda eşitmişəm, internetdə oxumuşam, şükür Allaha, bizim rayonda elə şey yoxdur. İstəmirəm də olsun, cox pis haldır. Ola bilər ki, olub mənim xəbərim olmayıb. Düzdür, ailə söz-söhbətsiz olmaz. Söz- söhbətin də çox olması maddiyyatla bağlı olur.

İştirakçı: İmişlidə demək olar ki, hər şey qaydasındadır, 40 ilə yaxındır ki, idarədə işləyirəm, bizdə elə hallar yoxdur, böyük- kiçiyə hörmət var. Elə bir hal eşitməmişəm, təsadüfən olar.

İştirakçı: Bəli, mövcuddur, zorakılıq hər bir ailədə başqa-başqa səbəblərdən olur. Elə ailə var ki, kişi ilə qadın bir- birinin sözünü uda bilmiir, onda bu hal baş verir. Yaxud qadın kişinin müəyyən tələblərini yerinə yetirmir.

Ümumiyyətlə götürəndə, bu zorakılıq qidadan, havadan da baş verir, insan beyni tam formalaşmır, maddi duruma görə ,müharibələrin tez-tez olması səbəbindən insanların psixologiyası korlanıb.

İştirakçı: Bir neçə dəfə üşləşmişəm ki, məsələn, kişi içkili gəlib, qadın buna başqa sual verib, o da öz aləmində olub. Bizdə deyirlər ki, uzaq qohumdan yaxın qonşu yaxşıdır. Yəni şahidi olmuşam, müdaxilə eləmişəm, dəfələrlə belə hallar olub.

2.Sual: “Zorakılıq halıyla rastlaşmısınız? Zorakılığa necə müdaxilə edərsiniz?”

İştirakçı: Əlbəttə, əgər görsəm, müdaxilə edərim, heç imkan vermərəm.

Əsas mövzuya baxır, hansı mövzuda bunlar bir-birilərinə zorakılıq edillər. O mövzuda başa salaram ki, bu, sənin ailəndir, atandır, anandır, övladındır, zorakılıq ümumiyyətlə, ataya da, anaya da var. Hər bir kəsə qarşı mən buna ömrümdə imkan vermərəm. Adamı mən başa salaramsa, bu, sənin ailəndir, gələcəyindir, niyə belə edirsən, bunu yola qoymaq olar, söhbət tək məndən getmir. Hər bir insan, vətəndaş zorakılığa imkan verməməlidir.

İştirakçı: İmkan qədər sülhə apararam. Tanıdığım da olsa, tanımadığımda da olsa, imkan dərəcəsinə sülhə apararam. Mən bu hallara pis baxıram, qadını təhqir eləmək olmaz, qadın gələcəyin anasıdır.

İştirakçı: Düzdür, səbəbini bilməmişəm, amma görmüşəm ki, qonşu yoldaşını təhqir edib, şiddət göstərib. Elə ailə var ki, ona müdaxilə etmək düzgün deyil, heç qardaşı, atası qarışa bilmir, ancaq görsəm ki, normal ailədir, təsadüfən şiddət göstərilir, ona məsləhət vermək olar. Əslidə müəyyən hadisələri vermək olar, amma hər hadisəni də dövlətə xəbər vermək olmaz axı. O, sənin öz problemdir. Hər bir ailədə yüngülündən tutmuş ağırına kimi söz-söhbət olur. Yəni bilsən ki, bu zorakılığın arxasında başqa hadisələr ola bilər, onda məlumat vermək lazımdır.

3.Sual : “Sizcə, ailədə ən çox kimin fikri keçərli olmalıdır?”

İştirakçı: Ortaq fikir.

İştirakçı: Mənim fikrimcə, insanların fikri müxtəlifdir, amma ailə bir dövlətdir,

hər iki nəfərin fikrinə hörmətlə yanaşılmalıdır. Fikrimcə, elə ailələr uzunmüddətli olur, qadındır deyə onun fikrinə qeyri- səmimi yanaşmaq olmaz, o da insandır, cəmiyyətin bir üzvüdür. Əsas fikirlərə hörmətlə yanaşmaqdır, danmaq olmaz ki, hər ailədə problem var, yoxdur desək, bu, qeyri- səmimi olar.

İştirakçı: *Kişinin sözü keçərli olmalıdır. Mentalitimizə uyğun kişinin sözü keçməlidir.*

İştirakçı: *Hər iki tərəfin tərəflər bir- birini anlayanda ailənin təməli möhkəm qurulur. Əsasən də uşaqlar olan yerdə qadına şiddət göstərmək olmaz. Uşağın beynində izlər buraxır, gələcəkdə fəsadlar ola bilər. Belə hallara yol vermək olmaz.*

İştirakçı: *Əslində qadın- kişi bərabərdir, amma qadın özünü kişidən bir pillə aşağı saysa, ailə normal dolanar. Amma kişi də qadına hörmət qoymalıdır. Düzdür, indi qadınlar da işləyir, bəzi ailələrdə ancaq əvvəl qadın ev işləri görürdü, kişi pul qazanırdı, heç nə yox, o qadın işdən gələn kişini normal, mülayim qarşılasa, hər şey öz yerini tapar.*

4.Sual: “Ailədə kişinin sözünün keçməsi şərtidirmi?”

İştirakçı: *Amma söhbət ondan getmir ki, sən kişisənsə sözün keçməlidir, bəs qadın? Ailədə hər şey qarşılıqlı olmalıdır, ola bilər kişi səhv etsin, nə olsun ki, kişidir, qadın kişinin səhvini düzəldə bilər, kişi başa düşməlidir.*

İştirakçı: *Mentalitetimizə uyğun kişinin sözü keçməlidir. Milli dəyərlərimizi qoruyub saxlamalıyıq.*

İştirakçı: *Ailədə hər iki tərəfin sözü keçməlidir.*

5.Sual : “Sizcə, ailə büdcəsinə kim nəzarət etməlidir?”

İştirakçı: *Kişi nəzarət etməlidir, kişinin özünün ehtiyat pulu olmalıdır ki, kiməsə möhtac olmasın. Ailədə qənaət olmalıdır.*

İştirakçı: *Ümumi olmalıdır, məsləhətlə.*

6.Sual: “Sizcə, ailəyə kənar şəxslərin müdaxiləsi varmı və bu zəruridirmi?”

İştirakçı: *Var, əsasən qohumlar müdaxilə edir. Mənim fikrimcə, olmamalıdır, insan əgər ailə qurursa, deməli, məsuliyyəti boynına götürüb ki, ailə qurub. Elə insanlar var ki, deyir, kişi öz kişiliyini eləməlidir, yaxud qadın öz qadınlığını etməlidir. Mənim fikrimcə, hər iki tərəf anlaşmaq yolunu tapmalıdır, ən azından çalışmalıdır. Müdaxilə varsa belə, sülhə getmək lazımdır. Mən çalışıram öz ailəmizdə problem olarsa, öz aramızda həll edək, heç uşaqlar bunu bilməsin. Çünki bu, uşaqların gələcəyinə mənfi təsir göstərir, belə uşaqlar cəmiyyətimizə xeyirli övlad ola bilməz, fəsadları olacaq, ona görə mübahisə olanda yaxşı olar ki, qadınla kişi öz aralarında təklildə oturaraq bu mübahisənin nədən baş verdiyini tapsılar. Qohuma. tanışa demək lazım deyil, ailə öz içində bunu həll etməlidir. Bizim ailədə olan söhbəti başqası niyə bilməlidir? Hamımızın səhvi var, çalışmaq lazımdır ki, səhvləri düzəldək. Müdaxiləyə qətiyyən icazə vermirəm.*

İştirakçı: *İndi elə vəziyyət yaranıb ki, ancaq öz ailəni qoruyub saxlamaq*

lazımdır. Düşmən uzaqda olmur, yaxındadır, ona görə birinci evin içərisini qorumaq lazımdır. Ancaq sovet vaxt belə deyildi. Ailə möhkəm olsa, ailədə valideyn tərəfindən maarifləndirmə işləri aparılsa, ora heç kim müdaxilə edə bilməz. Övlad da ata- anaya baxır, əgər valideyn sağlamdırsa, gördüyü işlər təmizdirsə, övlad da pak olur. Yoxsa atanın pis verdişləri varsa, övladdan nə tələb edə bilər?

7. Sual : “Ailə üzvlərinizin təhsilli olması sizin üçün önəmlidirmi?”

İştirakçı: *Mənim üçün ali təhsil çox önəmlidir, amma özüm təhsilli deyiləm, məsələn, yoldaşım ali təhsilli olsa, çox yaxşı olar. Ailə problemlərində qadın daha başadüşən olmalıdır, kişi yorgun ola bilər, əsəbi olar, qadının gözəlliyi ordadır ki, bəzi məsələləri örtür, qabartmır. Onda kişi ailəsinə daha çox hörmət qoyur.*

8. Sual : “Zorakılığın səbəbləri nədir?”

İştirakçı: *Qadının kişini, kişinin qadını başa düşməməsi, onların səbirsizlikləri, evə bir qonaq gələndə qadın hər hansı bir işi görürsə və təkdise, ona kömək etməliyənsə, yola verməliyənsə ki, işlər qaydasında getsin, arada söz- söhbət olmasın.*

İştirakçı: *Televizorda da deyirlər ki, birinci insanın özündən asılıdır. Həm də bayaq dedim ki, ata və ana hansı yolu gedirsə, uşaq da o yolu gedir. Uşaq ya yoldaşı gəlir pul əlində, arvad oturur, amma çay vermək lazımdır. Ya da qonaq gəlir (amma indi heç evə adam gətirmək də düzgün deyil) qadın saymamazlıq edir. Gələn də deyir ki, bu, kişini saymır. Arvad fikirləşir ki, bu*

nə haydadır, mən nə haydayam, bunu niyə gətirib? Qonaq gedəndən sonra deyir ki, bilmirdin mənim bu gün kinom var idi, sən bilmirdin evdə nəyin var niyə gətirmisən? O da deyir ki, insandır da, buradan keçirdi, ele- belə təklif elədim ki, çay içək, o da gəldi. Yenidən başlayır ki, sən onlara getmisən, onun yoldaşı sənə çay verdi? Mübahisə başlayır, qohum- qonşu da səsi eşidir. Rayonda bu dəqiqə heç kim heç kimi dəvət də eləmir, amma dəfələrlə şahid olmuşam, demişəm ki, lazım deyil də, qonşu, indi mən eşidirəm, amma lazım deyil.

9.Sual : “Sosial şəbəkələrin zorakılıq hallarında rolu var?”

İştirakçı: Təbii, belə ki, hamının evdə uşağı, ailəsi var. Bir yandan yaxşıdı ki, dünyada baş verən hadisələrdən xəbərin olur, Avropadan, başqa ölkələrdən elə bir əcaib paylaşımlar olur ki, dəhşətə gəlirsən. İndi bizim yaşımız bir az keçib, uşaq baxır ki, vurdular, asdılar, boğdular, qadının çantasını aldı qaçdı, narkoman belə elədi, istər- istəməz uşaqda da psixoloji iz qalır. Uşaq deyir ki, filan kanalda uşaq belə edirdi. Mən də deyirəm ki, sənin ata- anan səni məktəbə yollayır agılla get-gəl. Şəxsən mən uşağı tək yollayıram məktəbə, indiki yeniyetmələri belə görürəm, deyirəm tək getsin. Allah hər kəsə layiqli övlad versin, ata- ana da elə hərəkət etməlidir ki, uşaq da ondan tərbiyə götürsün.

10.Sual: “Sizcə, gələcəkdə hansı tədbirlər görülməlidir ki. zorakılıq halları azalsın?”

İştirakçı: Hamı istəyir ki, normal verilişlər olsun, amma olmur. Uşaq da oturur,

böyük də baxır. Uşağa demək olmur ki, sən baxma, düzdür, internetin insan üçün çox gözəl xüsusiyyətləri var, amma insanlar axmaq şeylərə maraq göstərirlər.

KFQ üzrə görüşün təhlilinə nəzər saldıqda, **“Sizcə, Azərbaycanda zorakılıq mövcuddur?”** sualına cavabda iştirakçılar zorakılıq faktının olduğunu təsdiq etsələr də, sualdan yayınmağa cəhd göstərməyə çalışıblar. Onlar zorakılıq faktı barədə eşitdiklərini, lakin görmədiklərini, zorakılığın şahidi olduqda bunu tərəflərin bir- birini anlamaması, zorakılıq faktını konkret inkar etdiyini, zorakılığın alkoqol asılılığı səbəbindən baş veridiyini qeyd ediblər. Birinci sualla bağlı fokus qrupunun cavablarından belə aydın olur ki, onlar “evin”- rayonun sirrini yaymağı ayıb hesab edərək, rayonlarında belə faktın olmadığını israr sübut etməyə çalışıblar. Sual ümumi ölkədə zorakılıq faktının müəyyən edilməsinə dair olsa da, iştirakçılar suala konkretlik gətirməyiblər.

Növbəti sual daha konkret qoyularaq, **“Zorakılıq faktı ilə rastlaşmısınız? Zorakılığa necə müdaxilə edərsiniz?”** olub. FQ iştirakçıları bu suala cavabda zorakılıq faktının şahidi olduqlarını bilavasitə təsdiq ediblər. Lakin zorakılığın qarşısının alınmasında müdaxilələrində daha çox, özlərini “barışıq”, “sülh” yaratma missiyasında görüblər. Onlar hesab edirlər ki, ailədə zorakılığın qarşısını almaq üçün ən yaxşı model budur. Eyni zamanda, iştirakçılar övladın valideynə qarşı zorakılığını qabartmağa və yaxud valdeynin öz uşağına qarşı zorakılığına bəraət verməyə çalışıblar.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçılar müdaxiləni də kateqoriyaya bölməyə çalışaraq, müdaxilə etməsi mümkün olan və olmayan ailə tiplərini göstəriblər. İştirakçılar zorakılığın “səbəbini” əsas gətirməyə və zorakılığa susqunluqlarını “səbəblə” izah etməyə çalışırlar.

FQ ilə müzakirələr zamanı suallara verilən cavablarda ailə münasibətlərində qadınların bərabərliyi, evdə kişinin sözünün üstün olması və ya ailəyə müdaxilələrlə bağlı suallara iştirakçıların cavabları müxtəlif olub. FQ iştirakçıları bərabərliklə bağlı fikir səsləndirənlər də, lakin qadının kişidən bir pillə aşağı olması kimi davranışı daha çox dəstəkləyiblər. Ailəyə müdaxilələrə münasibətlə bağlı isə konkret cavablardan yayınmağa çalışıb, bunu milli menatlıqla əlaqələndiriblər.

“Zorakılığın səbəbləri nədir?” suallarında İmişlidən olan FQ iştirakçıları bu səbəbləri ailə üzvlərinin bir-birini anlamaması və kənar təsirlər, o cümlədən sosial şəbəkələr və TV verilişlərində görürlər. O cümlədən, “Uşaq və ya həyat yoldaşı pulla gəlir, arvad oturur, halbuki çay vermək lazımdır. Ya da qonaq gəlir (amma indi heç evə adam gətirmək də düzgün deyil) qadın saymazlıq edir. Gələn də deyir ki, bu, kişini saymır, arvad fikirləşir ki, bu nə hayda, mən nə haydayam, bunu niyə gətirib? Qonaq gedəndən sonra başlayır ki, sən bilmirdin mənim bu gün kinom var idi, sən bilmirdin evdə nəyin var, qonağı niyə gətirmisən? O da deyir ki, insandır da, buradan keçirdi, elə-belə təklif elədim ki, çay içək, o da gəldi. Yenidən başlayır ki, sən onlara gedibsən, onun yoldaşı sənə çay verdi? Mübahisə gərginləşir, kişi stəkanı möhkəm vurur, dava başlayır, qohum- qonşu da səsi eşidir. Rayonda bu dəqiqə heç kim heç kimi dəvət də eləmir. Şahid olmuşam, demişəm ki, lazım deyil, qonşu, indi mən eşidirəm, amma lazım

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

deyil” .

İmişli fokus qrupu ilə görüşün nəticələrinə görə, iştirakçıların ümumi rəyinə nəzər saldıqda, rayonda ənənəvi adət -ənənələrin əvvəlki kimi qorunub saxlanmadığını görürük. Lakin ailələrdə zorakılıq faktları mövcuddur, iştirakçıların fikrincə, müdaxilə üçün “səbəb” önəmlidir. Yəni əgər qadında hər hansı “günah” varsa, bu halda ailənin işinə qarışmaq doğru deyil. Digər tərəfdən, iştirakçılar zorakılığı tərəflərin bir-birini anlamamasında, müdaxilələrin olmasında, ailələrdə inamsızlığın və şübhələrin mövcud olmasında və digər səbəblərdə görürlər. Zorakılığa təsir edən amil kimi isə daha çox sosial şəbəkələri hesab edirlər. Müsahiblərdən müəyyən edildiyi kimi, valideyn-övlad münasibətində əvvəllər mövcud olan itaətkarlığın aradan qalxması və övladların öz valideynlərini “eşitməməsi” kimi hallar var. İştirakçılar daha çox bu kontekstdən zorakılığa baxışa üstünlük verir.

Saatlı rayonunda keçirilən fokus qrupu ilə görüşün nəticələri

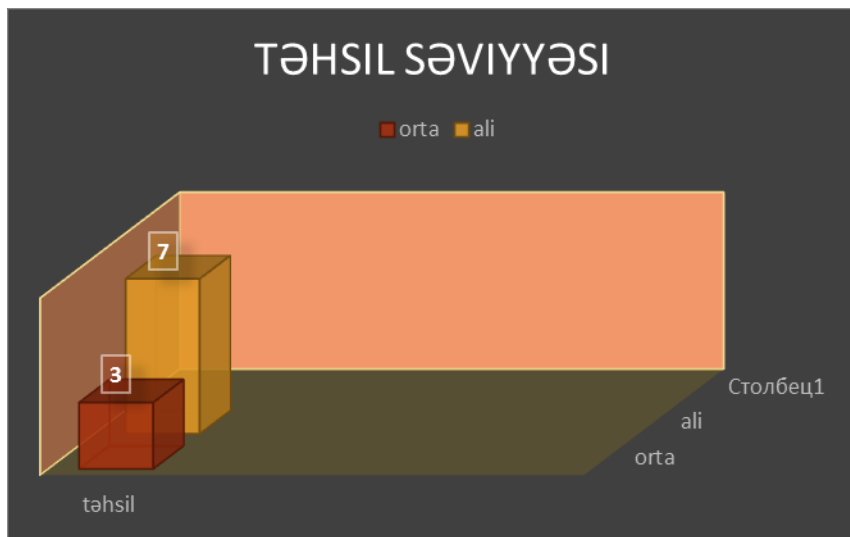
Görüşdə fokus qrup iştirakçılarının sayı 10 nəfər idi. Saatlı, Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzində baş tutub.

Görüşün moderatoru Müstəqim Hümətli idi.

Görüşdə iştirak edənlərin yaş həddi aşağıdakı kimidir.

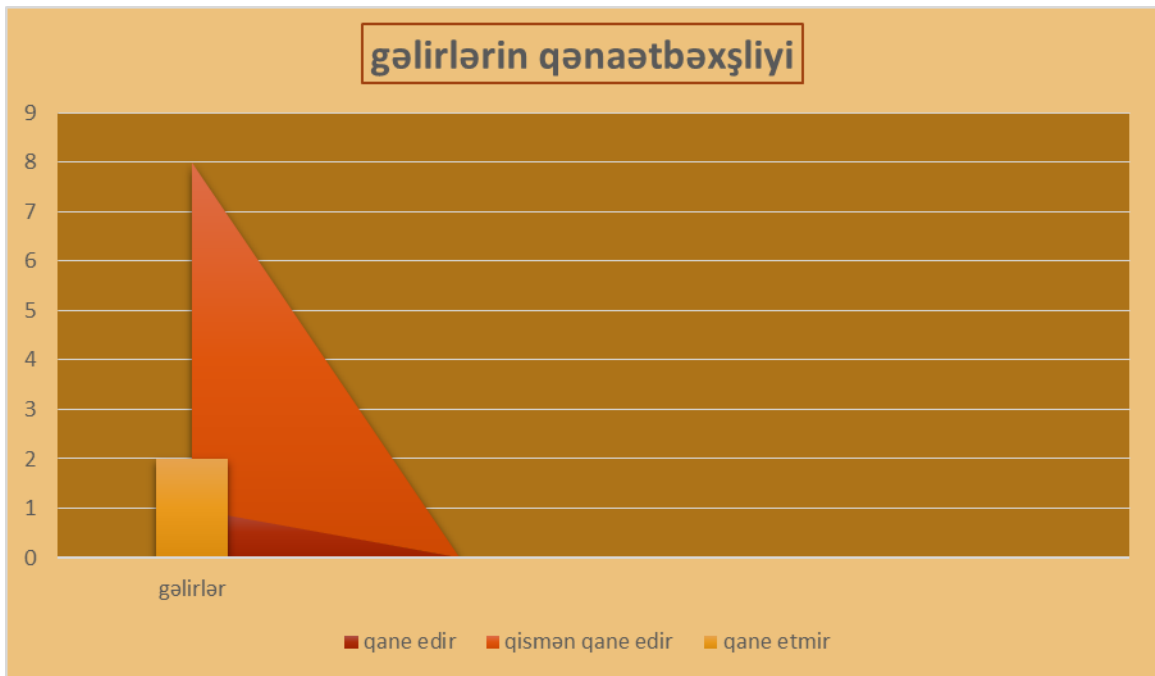
Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Təhsil səviyyəsinə görə fokus qrupu iştirakçılarının 70% (7 nəfər) ali, 30% (3 nəfər) orta təhsilli idi.

FQ iştirakçılarının fikrinə görə gəlirləri:

- 10% (1 nəfər) qane edir;
- 70% (7 nəfər) qismən qane edir;
- 20% (2 nəfər) qane etmir.

Sual: “Sizcə, ailədə minimum əməkhaqqı nə qədər olmalıdır?”

İştirakçı: Minimum əməkhaqqı regiona görə dəyişir.

Moderator: Sizdə, məsələn, nə qədər olmalıdır?

İştirakçı: Hər ailənin özünə görədir.

İştirakçı: Məncə, ailə tərkibinə görə hər ailədə dəyişir.

Moderator: Məbləği nə qədər görürsünüz?

İştirakçı: Nə qədər çox olsa, o qədər çox ehtiyacımızı qarşılayardıq.

Moderator: Sırf sizin üçün?

İştirakçı: Onu təyin etmək olmur. Elə ay var ki, az ehtiyac olur, elə ay var ki, çox. Elə olur ki, aya 8 toy olur, aylıq maaş ora gedir.

İştirakçı: 1000 manatdan artıq olmalıdır.

İştirakçı: Ailədən- ailəyə dəyişir, məsələn, biri üçün 1000, biri üçün 1500, bəzən 500 kifayət edir.

Sual: “Həyatınızda daha çox kim əhəmiyyətlidir?”

İştirakçı: Validəynlər.

İştirakçı: Ata-ana, yəni valideynlər.

İştirakçı: Ata və qardaş.

Sual: “Sizcə, yaşadığınız ərazidə yeni Saatlı rayonunda zorakılıq faktları varmı?”

İştirakçı: Normaldır yəni var amma çox deyil.

Moderator: Şahidi olmusunuz, yoxsa yox?

İştirakçı: Şahidi olmamışam.

Moderator: Bəs siz?

İştirakçı: Şahidi olmamışamamma marifləndirici tədbirlər keçirilir marifləndirici tədbirlərdə görürük ki var

İştirakçı: Şahidi olmamışam, amma yəqin ki, var.

İştirakçı: Hələ yox.

Moderator: Yaxud qarşınıza çıxıbmı, yeni tək rayon olmasın?

İştirakçı: Olub, tanışlarda iqtisadi zorakılıq olub,amma başqa yox.

İştirakçı: Müəyyən qədər ailədə olan sirr, yeni münaqişələri nəzərdə tuturam, demək olar ki, hər ailədə var.

Sual: “Zorakılıq faktı görsəniz, necə müdaxilə edərsiniz?”

İştirakçı: O adamlara müraciət edərdəm.

İştirakçı: Aidiyyəti orqanlara müraciət edərdəm.

Moderator: Bəs özünüz müdaxilə etməyə çalışırsınız?

İştirakçı: Ailə problemidir,deyəcək ki, öz problemimdir özüm həll edirəm.

İştirakçı: Ailə problemidir, ona müdaxilə etməyimiz düzgün deyil, aidiyyəti orqanlara müraciət edirik.

İştirakçı: Mentalitet söhbətidir.

İştirakçı: Başqasının ailəsinə müdaxilə etmək olmaz, birinci problemin səbəbi müəyyən olunmalıdır. Bir də ki, ailədir də, özləri axırda mehriban olacaqlar.

İştirakçı: Mən görmüşəm, mənəcə, müdaxilə etmək olar, amma ən pis vəziyyətdə,özləri həll etməlidirlər.

İştirakçı: Edərdəm, niyə eləmirəm ki...

Moderator: Necə müdaxilə edərsiniz?

İştirakçı: *Yaxşı mənada, söz mənasında, əgər bir kişi küçədə yoldaşını döyürsə, əlbəttə, müdaxilə edəram.*

Sual: “Sizcə, ailədə hökmranlıq kimin əlində olmalıdır?”

İştirakçı: *Hörmət qoyulanın. Məsələn, hörmət ataya qoyulursa, atanın, anaya hörmət qoyulursa ananın.*

İştirakçı: *Özünə hörmət qazandıran şəxs.*

İştirakçı: *Əlbəttə, ailənin başçısına, ataya.*

Sual: “Faiz nisbətiylə götürsək, ailədə tərəflərin bərabərliyi necə olmalıdır, üstünlük kimdə olmalıdır?”

İştirakçı: *Kişilərdə.*

İştirakçı: *Əlbəttə, kişilərdə.*

İştirakçı: *Əgər kişi idarə edə bilirsə, kişilərdə, qadın idarə edərsə, qadınlarda.*

Moderator: Siz fikirləşirsiniz ki, qadında olmalıdır?

İştirakçı: *Bəli.*

İştirakçı: *100% kişidə.*

İştirakçı: *Bilimlə, dəqiq deyə bilimlə, amma bizdə hamı bərabər hüquqludur.*

Moderator: Deyirsiniz ki, bərabər hüquqludur, sizcə, rayon üzrə də belədir ?

İştirakçı: *Xeyr, rayon üzrə elə deyil.*

Moderator: Yəni daha çox kişilər üstündür?

İştirakçı: Başqasının ailəsini deyər bilmərəm, bizdə bərabərdir.

İştirakçı: Bizim ailədə də hüquqlar bərabərdir.

Sual: "Ailədə zorakılığa ən çox kim məruz qalır?"

İştirakçı: Qadınlar.

İştirakçı: Qadın və uşaqlar.

İştirakçı: Məncə, hər ikisi, əsasən qadınlar.

Moderator: Nəyə görə fikirləşirsiniz ki, qadınlar, bəzən kişilər də zorakılığa məruz qalırlar?

İştirakçı: Onlar içki içənlərdir.

İştirakçı: 30 % kişilərdir, 70% qadınlar.

İştirakçı: Faiz nisbətiylə 70% qadınlar, 30 % kişilərdir.

İştirakçı: Məncə, əsasən qadınlardır, 100 %.

İştirakçı: Qadınlar da, kişilər də. Qadınlar özünə görə, kişilər özünə görə.

Moderator: Sizcə, qadınlar ən çox zorakılığın hansı növüylə üzləşirlər ?

İştirakçı: Sosail da olur, iqtisadi də, qısnama da var. Bütün növ zorakılığa məruz qalırlar.

İştirakçı: Hər iki tərəf- həm kişi, həm qadın, amma faiz nisbətiylə götürsək, yəqin ki, qadınlar çox olar.

İştirakçı: Mənim fikrimcə də qadınlar ən çox psixoloji zorakılığa məruz qalırlar.

İştirakçı: *Kişilər daha çox iqtisadi zorakılığa məruz qalır, qadınlar isə psixoloji.*

Moderator: *Ətrafınızda var ?*

İştirakçı: *Çoxdur, əlbəttə.*

Moderator: *Necə? Misal üçün, nümunə gətirin.*

İştirakçı: *Ailədən ailəyə dəyişir, elə ailə olur ki, həyat yoldaşı daha çox maddiyyat tələb edə bilər, bu da iqtisadi zorakılığa gətirib çıxarar. Psixoloji zorakılıq qadınlar arasında daha çoxdur. Misal üçün, bir yerə getmək, sərhədlər qoymaq barədə.*

İştirakçı: *Nə mənada yeni?*

Moderator: *Döyülmə ola bilər.*

İştirakçı: *Döyülmə məndə uşaq vaxtı olub, amma indi yoxdur.*

İştirakçı: *Hamı ola bilər, o baxır sənə hərəkətinə, davranışına*

İştirakçı: *Şiddətə çox vaxt uşaqlar məruz qalırlar, öz hüquqlarını bilən hər bir insan bilir ki, özünü şiddətdən qoruya bilər.*

İştirakçı: *Ailənin hər bir fərdi şiddətə məruz qala bilər. Evə maddi cəhətdən az təminat gətirən kişilər belə şiddətə məruz qala bilərlər, psixoloji təsir göstərilə bilər.*

Moderator: *Fikrinizcə, siz zorakılığa məruz qalmısınız?*

İştirakçı: *Xeyr.*

İştirakçı: *Addımbaşı məruz qalırsan, bu gün hər şey dərdədir, məsələn, növbə mədəniyyəti yoxdur, bu da şiddətdir, zorakılıqdır. İnsanlar arasında fərq qoyulur, bu da psixoloji zorakılıqdır, yəni çox yerdə hamı məruz qalır, heç kim deyə bilməz ki, mən məruz qalmamışam.*

İştirakçı: *Mən də bu fikirlə razıyam.*

Sual: “Erkən nikah barədə məlumatlısınız?”

İştirakçı: *Bəli.*

Moderator: *Qarşınıza çıxıbmı?*

İştirakçı: *Olur, amma qarşısı alınır.*

Moderator: *Necə alınır, rayonunuzda bu, ümumiyyətlə, baş verir ?*

İştirakçı: *Məlumatlı olduğumuz hallar olur, təbliğatlar, söhbətlər vasitəsilə qarşısı alınır.*

İştirakçı: *Başa düşənlər üçün təbii ki, qarşısı alınır.*

İştirakçı: *Mən ümumiyyətlə, erkən nikaha düzgün baxmıram.*

Moderator: *Belə hallarla rastlaşmısınız?*

İştirakçı: *Çox. Məsələn, qabaqlar mənim nənəm 13-14 yaşında evlənib, pis baxıram mən, o uşaqdır, o nə biləcək uşağa sevgi, məhəbbət nədir? Qardaşım 21 yaşında evlənib, mənim 27 yaşım var.*

İştirakçı: *Erkən nikaha rast gəlməmişəm.*

İştirakçı: *Rast gəlmişəm, müdaxilə də olunub.*

Moderator: *Müsbət, yoxsa ?*

İştirakçı: *Müsbət nəticə alınıb.*

Sual: “Sizin fikrinizcə, məişət zorakılığının qarşısının alınması üçün nə etmək lazımdır?”

İştirakçı: *Erkən nikah zorakılığa və digər fəsadlara yol açır.*

İştirakçı: *Ailədə hər iki tərəfin dünyagörüşü olmalıdır, bir də ailədə sosial*

rifahın yaxşılaşdırılması. Belə ki, ətrafda problemləri olan 10 ailədən 9-nun iqtisadi problemləri var.

İştirakçı: *Daha çox profilaktik söhbətlər aparılmalıdır.*

Moderator: Kim tərəfindən?

İştirakçı: *Ən birincisi ailə tərəfindən. Əgər ailə çərçivəsini keçirsə, hər hansı dövlət müəssisələrində işləyən insanlar tərəfindən profilaktik söhbətlər aparıldıqda bu halların müəyyən qədər qarşısının alındığını düşünürəm.*

İştirakçı: *Uşaqlar təhsil almalıdır, fəsadlar barədə maarifləndirilməlidirlər, erkən nikahla bağlı daha çox maarifləndirici təlimlər olmalıdır.*

FQ iştirakçıları onlara verilən **“Həyatınızda daha çox kim əhəmiyyətlidir?”** suala cavabda həyatlarında əhəmiyyətli hesab etdiklərinin valideynlər olduğunu qeyd ediblər.

“Yaşadığınız ərazidə, yəni Saatlı rayonunda zorakılıq faktları varmı?”

sualına iştirakçılar zorakılıq faktının olduğunu təsdiqləsələr də, amma geniş yayılmadığını vurğulayıblar. Lakin iştirakçılardan biri “Müəyyən qədər ailədə olan sirr, yəni münaqişələri nəzərdə tuturam, demək olar ki, hər ailədə var”, -deyib. İştirakçı ehtimalların doğruluğunu təsdiqləyib, ancaq hələ də ailədə baş verənlər **“ailə sirri”** kimi qiymətləndirilməkdədir.

“Zorakılıq faktı görsəniz, necə müdaxilə edərsiniz?” sualına cavablar da FQ tərəfindən birmənalı qarşılanmadı. Belə ki, 20%

(2 nəfər) səlahiyyətli oqranlara müraciət edilməsini, 40% (4 nəfər) müdaxilə etməməyə üstünlük verdiyini vurğulayıb. Digər iştirakçıları rəy

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

bildirməyib. Kürdəmir və İmişlidə olduğu kimi, iştirakçılar əsas səbəbin nə olduğunu bilməyi vacib hesab etdiklərini qeyd ediblər. Onların rəyinə görə, səbəb müdaxilə üçün mühüm amildir: “Əks halda başqasının ailə işinə qarışmaq düzgün deyil”.

“Faiz nisbətiylə götürsək, ailədə tərəflərin bərabərliyi necə olmalıdır üstünlük kimdə olmalıdır?”

40% (4 nəfər)- ailələrində bərabər hüquqluğun mövcud olduğunu,

30% (3 nəfər) üstünlük kişidə olduğunu dəstəklədiyini qeyd etdi.

Yerdə qalan rəy bildirmədi.

Lakin iştirakçının dediyi kimi, bu bərabərlik rayon üzrə bütün ailələrə şamil edilmir.

“Ailədə zorakılığa ən çox kim məruz qalır?” sualına FQ iştirakçıları daha çox qadınların və uşaqların məruz qaldığını qeyd etdi. Lakin onlar həm də etiraf etdilər ki, kişilər də zorakılığa məruz qala bilər. Zorakılığa fiziki məruz qalan kişilərə daha çox alkoqol asılılığı olanları şamil etdilər.

İştirakçının biri həm kişilərin, eləcə də qadınların zorakılığa məruz qaldığını vurğulayıb. Onun rəyinə görə, qadınlar daha çox psixoloji, kişilər isə daha çox iqtisadi zorakılıqla üzləşirlər.

“Erkən nikah barədə məlumatlısınız?” sualına cavabda FQ iştirakçıları erkən nikahla bağlı məlumatlı olduqlarını, lakin ona mənfi münasibətdə olduqlarını, hətta qarşısını almaq üçün tədbirdə iştirak etdiklərini deyiblər. İştirakçının biri nənəsinin 13-14 yaşda ərə verildiyini və bu halı pislədiyini qeyd edib.

“Fikrinizcə məişət zorakılığının qarşısının alınması üçün nə etmək

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

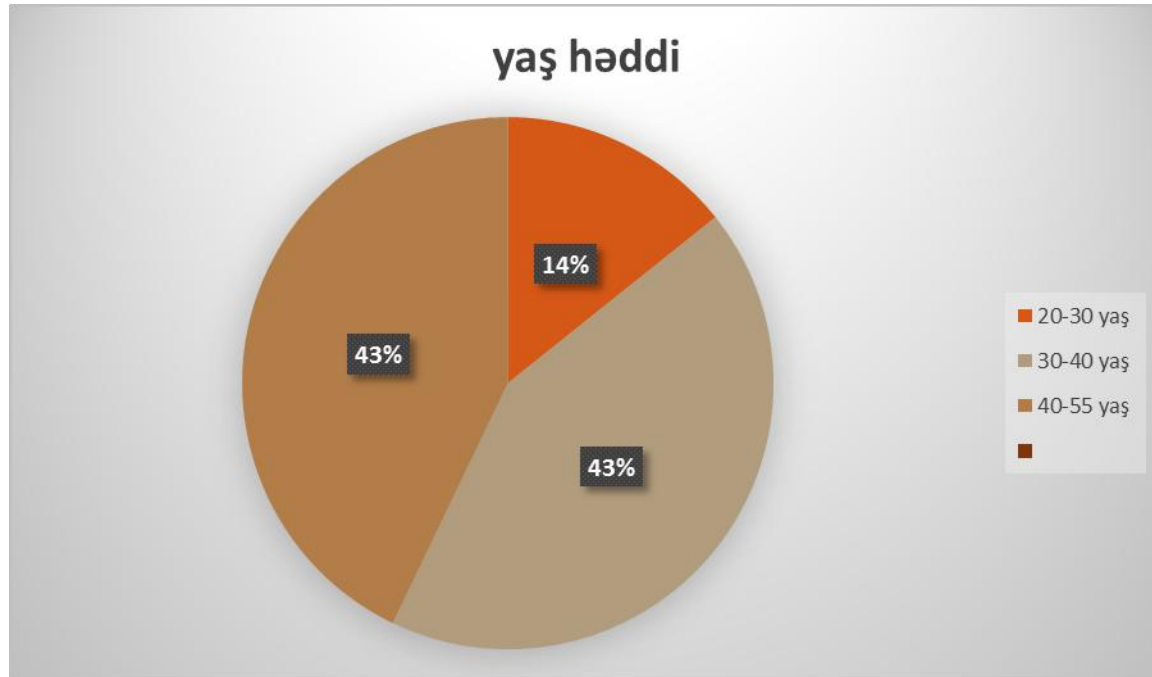
lazımdır?” sualına cavabda FQ iştirakçıları daha çox maarifləndirməyə ehtiyac olduğunu qeyd ediblər. O cümlədən uşaqların təhsilinə önəm verilməsi və erkən nikahın qarşısının alınmasını problemin həlli kimi görüblər.

Sabirabad rayonunda keçirilən fokus qrupu ilə görüşün nəticələri

Görüşdə fokus qrup iştirakçılarının sayı 7 nəfər idi. Görüşün keçirildiyi yer Sabirabad Ailə və Uşaqla Dəstək Mərkəzində keçirildi.

Görüşün moderatoru Müstəqim Hümətli idi.

Görüşdə iştirak edənlərin yaş həddi aşağıdakı kimidir:

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- 20-30 yaş arası 14% (1 nəfər);
- 30-40 yaş arası 43% (3 nəfər);
- 40-55 yaş arası 43% (3 nəfər) iştirak edib.

FQ iştirakçılarının təhsil səviyyəsi:

- Ali 71.4% (5 nəfər)
- Orta 28.5% (2 nəfər) olub.

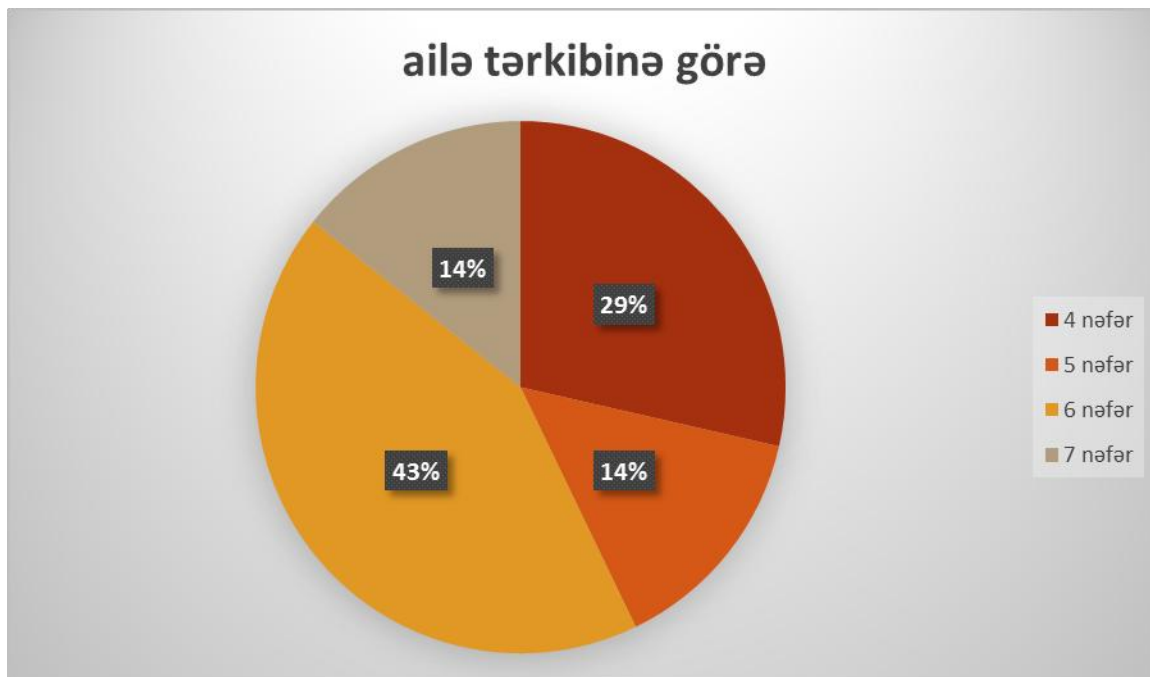

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

FQ iştirakçılarının ailə vəziyyəti:

- Ailəli 57.1 % (4 nəfər)
- Subay 42.8% (3 nəfər) təşkil edib.

FQ iştirakçılarının sosial statusu 100% (7 nəfər) əmək fəaliyyəti ilə məşğul olanlardır.

İştirakçıların ailə tərkibinə görə:

- 4 nəfər ailə üzvü – 28.5% (2 nəfər);
- 5 nəfər ailə üzvü – 14.2% (1 nəfər);
- 6 nəfər ailə üzvü – 42.8% (3 nəfər);
- 7 nəfər ailə üzvü -14.2% (1 nəfər) ibarətdir.

Sual: “Ailədə gəlirləriniz sizi qane edirmi?”

İştirakçı: *Bəli, təbii ki.*

İştirakçı: *Hələ subayam ,qane edir.*

İştirakçı: *Dolanışığı üçün, bəli.*

Moderator: *Aylıq minimum nə qədər məbləğ olmalıdır?*

Moderator: *Ailədə ancaq mən işləyirəm, ona görə çətindir, bəlkə hamı işləsə rahat olar?*

İştirakçı: *Xeyr.*

Moderator: *Ona görə evlənmirsiniz?*

İştirakçı: *Bəli.*

İştirakçı: *Xeyr.*

Sual: “Sizcə ailədə minimum əməkhaqqı nə qədər olmalıdır?”

İştirakçı: *2000-2500 manat.*

İştirakçı: *1000 manatdan yuxarı.*

İştirakçı: *Tək adam üçün 600 manat.*

İştirakçı: *Minimum 1500.*

Sual: “Həyatınızda daha çox kim əhəmiyyətlidir?”

İştirakçı: *Ailəm.*

İştirakçı: *Ən dəyərlisi ailədir.*

İştirakçı: *Ailə, fəaliyyət.*

Moderator: *Həyatınızla bağlı qərarları kim verir ?*

İştirakçı: *Özüm.*

Moderator: Bəs qərarlarınızı kimlə bölüşürsünüz?

İştirakçı: *Validəymlərimlə.*

Sual: “Sizcə yaşadığınız ərazidə, yeni Sabirabad rayonunda zorakılıq faktları varmı?”

İştirakçı: *Rayonda söz yox, bütün ailələrə nəzarət etmək olmur, amma hardasa mən deyərdim ki, var. Amma o qədər də çox demək olmaz, çünki hal-hazırda rayonumuzda əksər insanlar işlə məşğuldur, əhalinin gəliri ümumi olaraq qənaətbəxşdir. Validəymlərin nəzarəti olan ailələrdə valideynin özünün fikri olmasa ki, bu gənclərin arasında konflikt olsun, onda yoluna qoymaq olur. Mən üç övlad köçürmüşəm, üç qudam var, mən qudalarım ilə ən yaxın qohumlarımdan belə mehribanam, bizim mehribanlıqımız uşaqlara da təsir edir. Demək olmaz ki, zorakılıq yoxdur, amma o dərəcədə deyil. Bizim də işimiz camaat arasında maariflənmədir. Komissiyalar yaradılır, hardasa nəşə olanda dərhal reaksiya verilir.*

İştirakçı: *Eşitmişəm, amma qarşılaşmamışam.*

İştirakçı: *Çox yaxşı.*

İştirakçı: *Əlbəttə, var, şahidi olmuşam.*

İştirakçı: *Var, şahidi olmuşam.*

Sual: “Zorakılıq faktı görsəniz, necə müdaxilə edərsiniz?”

İştirakçı: *Sözlə müdaxilə edərdim, qanunla müdaxilə edərdim.*

İştirakçı: *Bəli, çalışmışam, qonşularımda olub. Söz -söhbəti yatızdırmağa çalışmışam.*

İştirakçı: *Bəli, rastlaşmışam, öz səlahiyyətim daxilində müdaxilə eləmişəm.*

Moderator: Müdaxilənizin nəticəsi necə olub?

İştirakçı: *Çox yaxşı.*

İştirakçı: *Müdaxilə etməyə cəhd göstərməmişəm.*

Sual: “Siz ailənin hökmranlıqla idarə olunmasına necə baxırsız və hökmranlıq kimin əlində olmalıdır?”

İştirakçı: *Ailədə hökm olmamalıdır. Ələxsus da ailədə uşaqlar varsa, övladını istəyən hər bir valideyn övladına müsbət örnək olmalıdır.*

Moderator: Yəni ailədə bərabərlik olmalıdır?

İştirakçı: *Təbii ki, bərabərlik, düzdür, mentalitetdən irəli gəlir, kişilər özlərini yuxarı tuturlar, amma başa düşülməlidirlər ki, qadın anadır.*

İştirakçı: *Məncə, hər şey qarşılıqlı olmalıdır, bərabərlik olmalıdır.*

İştirakçı: *Ailədə məncə, hökmranlıq yox, qarşılıqlı anlaşma olmalıdır, qadının da hüquqları, vəzifələri var, kişinin də. Hərəkət öz vəzifələrini yerinə yetirməlidir.*

İştirakçı: *Pis, ümumiyyətlə, hökmranlıq olmamalıdır, qadın da, kişi də bərabərdir.*

Moderator: Ailələrə müdaxilələr olurmu və sizcə, kim tərəfindən ?

İştirakçı: *Olur, başqa adam necə müdaxilə edə bilər, əlbəttə ki, qohumlar. Mən şərait yaratmıram ki, kimsə müdaxilə etsin.*

İştirakçı: *Bizim mentalitetimizə görə ailədə kişi hökmran olmalıdır,*

ancaq bu, o demək deyil ki, kişi içsin gəlsin evdə dava salsın ki, mənim sözüm keçməlidir. Elə yox, qarşılıqlı razılıq əsasında.

İştirakçı: *Bizdə əsas kişidir, amma bir- birimizi başa düşürük.*

Hökümrənlik demək olmaz, rəhbərlik eləyirəm.

İştirakçı: *Xeyr. Normal qaydada hökümrənlik olmalıdır.*

Sual: “Ailədə bərabərliyi faiz nisbətiylə necə qiymətləndirərdiniz?”

İştirakçı: *50%-50%.*

İştirakçı: *50%-50%.*

İştirakçı: *50%-50%.*

Sual: “Ailədə zorakılığa ən çox kim məruz qalır?”

İştirakçı: *“Məncə, bütün hallarda zorakılığa uşaqlar məruz qalır, çünki söz- söhbət varsa, uşaq çıxılmaz vəziyyətdə qalır. Uşaq bilmir ataya yaxın getsin, yoxsa anaya, bütün zərbələr uşağa dəyir.*

İştirakçı: *Mənə elə gəlir ki, uşaqların ağı kəsməz və hər hansı səhv iş görər, ailəsi tərəfindən şiddət görər.*

İştirakçı: *Ən çox qadınlar və uşaqlar, amma bəzən kişilər də məruz qalır.*

İştirakçı: *Ən çox yəqin ki, qadınlar.*

İştirakçı: *Xanımlar, onların öz səhvləri var, indiki dövrlə ayaqlaşımlar.*

Moderator: Bəs səhvi olanda şiddət göstərməlidirmi?

İştirakçı: *Əlbəttə, yox amma ən çox səhvlər qadınlardadır.*

Sual: “Məişət zorakılığının qarşısının alınması üçün fikrinizcə, nə etmək lazımdır?”

İştirakçı: *Bizim ölkəmizdə məişət zorakılığı var, tarixən olub, indi də var. Hətta mən deyərdim ki, get-gedə artır, çünki texnologiyaların inkişafı müasir dövrə uyğunlaşma və artıq orda boşluq yaranır, tarixdə sovet dövründə olan ailə dəyərləri get- gedə dəyişir.*

Moderator: Zorakılığının baş vermə səbəbini ən çox nədə görürsünüz?

İştirakçı: *İqtisadi problemlərdə və müasir dövrə düzgün uyğunlaşmamaqda belə deyək, sosial intellektin formalaşmamasında.*

İştirakçı: *Var, maddiyyatla bağlıdır.*

Moderator: Yəni düşünürsünüz ki, xanımların döyülməyi maddiyyatla bağlıdır?

İştirakçı: *Xanımların döyülməyinin əsas səbəbi xanımların özlərindədir, mən elə düşünürəm.*

Moderator: Niyə?

İştirakçı: *Çünki ailə qurandan öncə fikirləşmirlər, sonradan böyük şeylər tələb edillər.*

Moderator: Onda döyülməlidir?

İştirakçı: *Sözə baxmırlar, qaydaya uyğun hərəkət etmirlər.*

Moderator: Siz özünüz zorakılığa məruz qalmısınız?

İştirakçı: *Xeyr.*

İştirakçı: *Erkən nikah, ailədə qarşılıqlı anlaşılmaqlıq -bunları müşahidə*

eləmişəm.

“Həyatınızda daha çox kim əhəmiyyətlidir?” sualına iştirakçılar daha vacib amil kimi ailələrinin olduğunu qeyd edib.

“Sizcə, yaşadığınız ərazidə, yəni Sabirabad rayonunda zorakılıq faktları varmı?” sualına iştirakçıların bir qismi faktı təsdiqləsə də, digər bir qismi dolayısı olaraq faktın olduğunu, lakin öz ailələrində zorakılıq faktının olmadığını vurğuladılar.

“Zorakılıq faktı ilə üzləşdikdə müdaxilə edərsiniz?” sualına cavabda bununla üzləşdiklərini təsdiq etdilər. Onlardan bir qismi qanuni yolla, digər qismi isə fərdi yanaşmaları ilə zorakılıq faktının qarşısını aldıklarını qeyd etdilər.

“Ailənin hökmranlıqla idarə olunmasına necə baxırsız və hökmranlıq kimin əlində olmalıdır?” sualına iştirakçıların:

- 50%-i bərabərliyi
- 50%-i kişinin hökmranlığını dəstəklədiyini qeyd edib.

“Ailədə zorakılığa ən çox kim məruz qalır?” sualına iştirakçılar daha çox qadın və uşaqların zorakılığa məruz qaldığını, lakin kişilərin də zorakılıqdan sığortalanmadığını qeyd etdilər. Lakin zorakılığın əsas

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

səbəbkərinin qadın olduğunu qeyd etməyi də unutmadılar. Onlara görə, qadınlar müasir dövrün tələbləri ilə ayaqlaşma bilmirlər. Yeni iqtisadi imkanlarla qadınların tələblərinin tərs- mütənasib olduğunu dolayısı ilə qeyd etdilər.

“Məişət zorakılığının qarşısının alınması üçün nə etmək lazımdır?”

saulına iştirakçılardan biri “Bizim ölkəmizdə məişət zorakılığı var, tarixən olub, indi də var. Hətta mən deyərdim ki, get-gedə artır, çünki texnologiyanın inkişafı, müasir dövrə uyğunlaşma və artıq orta boşluq yaranır, tarixdə, sovet dövründə olan ailə dəyərləri get-gedə dəyişir” cavabı verib. Digər iştirakçı isə bunu “iqtisadi problemlərdə və müasir dövrə düzgün uyğunlaşmamaqda, belə dəyək də, sosial intellektin formalaşmamağında” gördüyünü qeyd edib.

Şirvan rayonunda keçirilən fokus qrupu ilə görüşün nəticələri

Görüşdə fokus qrup iştirakçılarının sayı 7 nəfər idi. Görüşün keçirildiyi yer

Şirvan Humanitar Kollegində baş tutub

Görüşün moderatoru Müstəqim Hümətli idi.

Görüşdə iştirak edənlərin yaş həddi aşağıdakı kimidir.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

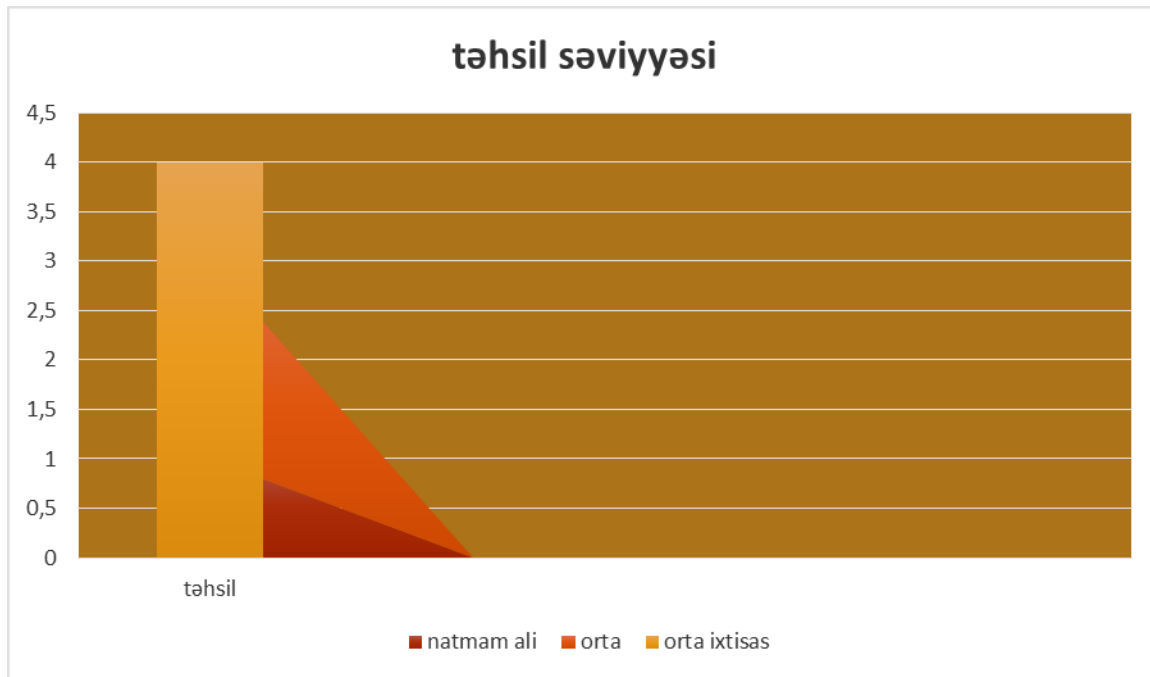

Fokus qrupu iştirakçıları yaş göstəricilərinə görə aşağıdakı kimidir:

- 18-20 yaş arası– 14% (1 nəfər)
- 20-30 yaş arası- 57% (4 nəfər)
- 30-45 yaş arası – 29% (2 nəfər).

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Fokus qrupu təhsil səviyyəsinə görə:

Orta – 28.5% (2 nəfər)

Orta ixtisas – 57.1% (4 nəfər)

Natmam ali- 14.2% (1 nəfər).

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

FQ iştirakçıları ailə vəziyyətinə görə:

- Subay - 57.1% (4 nəfər)
- Evli - 42.8% (3 nəfər)

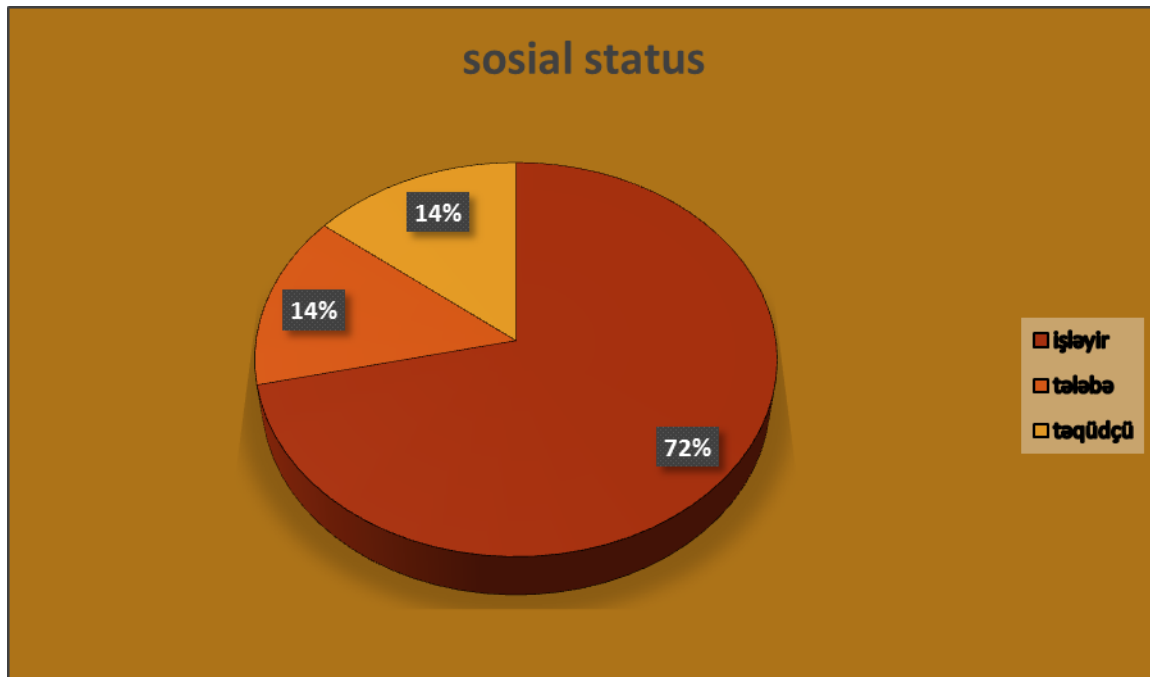

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçıların ailə tərkibinə görə:

- 3 nəfərin ailə tərkibi – 42.8% (4 nəfər)
- 2 nəfərin ailə tərkibi – 28.5% (5 nəfər)
- 2 nəfərin ailə tərkibi – 28.5% (6 nəfər) təşkil edir.

FQ iştirakçılarının:

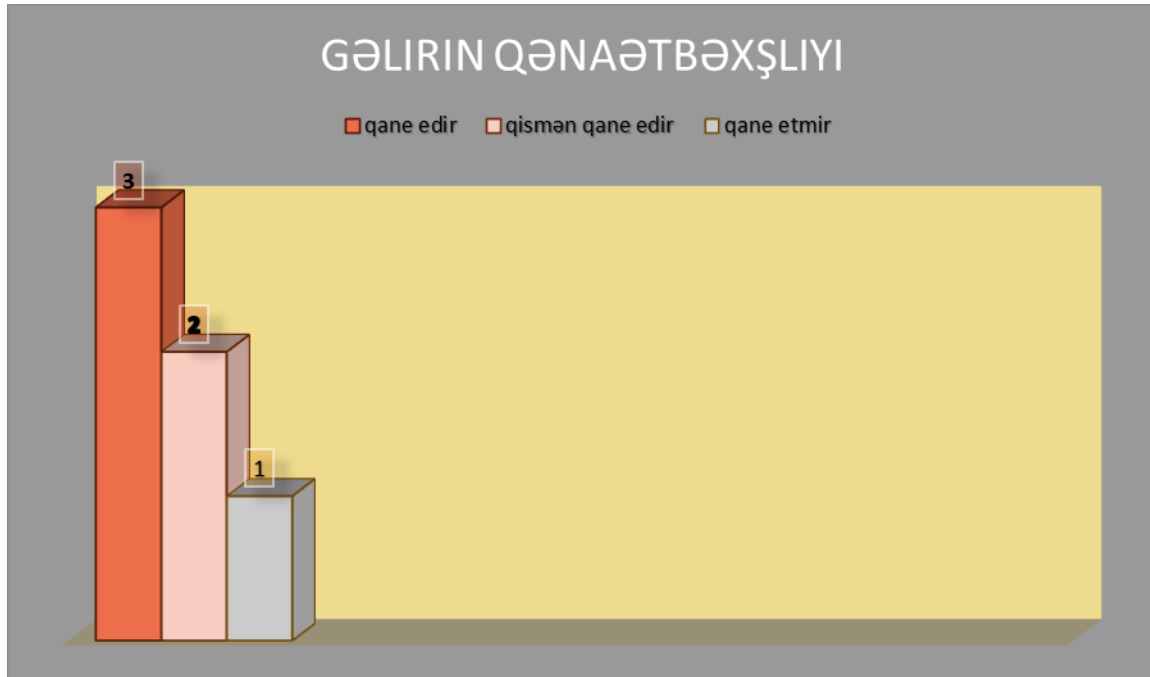
72 % (5 nəfər) əmək fəaliyyəti ilə məşğul olur

14% (1 nəfər) tələbə

14% (1 nəfər) təqüddü idi.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

FQ iştirakçılar arasında gəlirlərin qənaətbəxşliyinə münasibət aşağıdakı kimidir:

42.8%-i (3 nəfər) qane edir;

28.5%-i (2 nəfər) qismən qane edir;

14.2%-i (1 nəfər) qane etmir.

Sual: “Sizcə, ailədə minimum əməkhaqqı nə qədər olmalıdır?”

İştirakçı : 1300-1400.

İştirakçı : 1300-1400.

İştirakçı : 1000-dən yuxarı.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Sual: “Həyatınızda daha çox kim əhəmiyyətlidir?”

İştirakçı :Ailəm.

İştirakçı :Ən birinci ailəm.

İştirakçı :Ailəm ,dostlar ,sağlamlıq üçü bir arada.

Sual: “Sizcə, yaşadığınız ərazidə yeni Şirvan rayonunda zorakılıq faktarı varmı?”

İştirakçı :Bəli, var, küçədə rastlaşmışam, kişi qadına şillə vurub.

İştirakçı :Qismən var.

İştirakçı :Ətrafımda görməmişəm.

İştirakçı :Bəli.

Moderator: Məsələn?

İştirakçı:Nənəm dayım içkili olanda təhqir edir, ona psixoloji cəhətdən təsir göstərir.

İştirakçı :Bəli, var.

Sual:“Zorakılıq faktı görsəniz necə müdaxilə edərsiniz?”

İştirakçı :İndiyə kimi yadımdadır, mən onda marşrutda gedirdim, amma camaat yığılmışdı.

Moderator: Sizcə, müdaxilə etmək düzgündür?

İştirakçı:Əlbəttə,ən azından müdaxilə etməsək, böyük xəsarət yetirə

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

bilər. Hətdə öldürə də bilər.

İştirakçı :*Şahidi olmamışam, yəqin ki, müdaxilə edəyəm.*

İştirakçı :*Müdaxilə eləməyəm.*

Moderator: **Bəs kiməsə məlumat verərsiniz?**

İştirakçı :*Polisə.*

İştirakçı :*Bəli, müdaxilə edəyəm.*

İştirakçı :*İçimdən müdaxilə etmək keçir, ancaq düşünürəm ki, öz ailəsi, yoldaşdır, mən qarışa bilməyəm.*

İştirakçı :*İlk növbədə müvafiq orqanlara müraciət edəyəm.*

Sual: **“Siz ailənin hökmranlıqla idarə olunmasına necə baxırsız və hökmranlıq kimin əlində olmalıdır?”**

İştirakçı :*Məncə, yarı- yarıya olmalıdır, yəni müştərək.*

İştirakçı :*Qarşıyam elə şeyə, birini başa düşməklə ailəni idarə etmək olar.*

Moderator: **Siz özünüz zorakılığın hər hansı bir növünə məruz qalmısınız?**

İştirakçı :*Xeyr.*

İştirakçı:*Hazirdəki durumda kişinin hökmranlığına yaxşı baxıram.*

Moderator: **Özünüz zorakılıq törətmisiniz ?**

İştirakçı :*Xeyr.*

Moderator: **Bəs sizə qarşı zorakılıq olub ?**

İştirakçı :*Xeyr.*

İştirakçı :*Xeyr, o səhf fikirdir.*

İştirakçı : *Kişinin hökmranlığına əla baxıram.*

Sual: “Ailədə bərabərliyi faiz nisbətiylə necə qiymətləndirərdiniz?”

İştirakçı :50%-50%.

İştirakçı :Bir-birilərinə diqqət etməlidirlər, 50%-50%.

İştirakçı :Baxır bərabərliyə.

İştirakçı :50%-50% olmalıdır.

Sual: “Ailədə zorakılığa ən çox kim məruz qalır?”

İştirakçı :Övladlar.

İştirakçı :Qadınlar.

İştirakçı :Hal -hazırda qadınlar.

İştirakçı :Qadın da, kişi də bərabər.

İştirakçı :Qadınlar,yaşlılar.

İştirakçı :Qadınlar və uşaqlar

Sual: “Sizin fikrinizcə, zorakılığa səbəb nədir?”

İştirakçı: Məncə, düşüncə tərz, düşüncə tərzimiz dəyişməsə, belə davam edəcək.

İştirakçı:Mən əsas səbəb kimi maddiyyatı görürəm, nə qədər maddi durumda çətinlik olsa, bir o qədər sıxıntı olur, cətinliklər olur, insana psixoloji təsir edir.

İştirakçı:Maddi sıxıntılar, məsələn, ailədə pul çatışmıyanda ailə kişiye

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

qarşı psixoloji təziq göstərir, bu, ondan da yarana bilər.

İştirakçı: Maddi cəhətdən zəif olanda, kişi xeylağı çəkən, içən olanda, qadının maaşı kişidən yüksək olanda.

İştirakçı : Ailədə olan problemlər, işsizlik.

Sual: “Məişət zorakılığının qarşısının alınması üçün fikrinizcə, nə etmək lazımdır?”

İştirakçı: Ən əsas bir- birilərini dinləmək qabiliyyəti.

İştirakçı : Bir-birilərini başa düşsünlər, güvənsinlər, əsas amil güvəndir.

“Sizcə yaşadığınız ərazidə, yəni Şirvan rayonunda zorakılıq faktarı varmı?”

İştirakçılardan 3 nəfəri Şirvanda qadınlara qarşı zorakılıq faktının olduğunu, 1 nəfəri kişilərə qarşı olduğunu, 1 nəfəri isə qismən olduğunu qeyd edib.

“Zorakılıq faktı görsəniz, müdaxilə edərsinizmi?” sualına 1 nəfər müdaxilə etməməyi, digərləri isə müdaxilə edib polisə məlumat verməyi doğru hesab edib.

“Ailənin hökmranlıqla idarə olunmasına necə baxırsınız və hökmranlıq

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

kimin əlində olmalıdır?” sualına iştirakçılardan bir nəfər kişi hökmranlığını dəstəklədiyini və bu məsələyə “əla” baxdığını, digərləri isə bərabərliyə dəstək verdiklərini qeyd edib.

“Ailədə zorakılığa ən çox kim məruz qalır?” sualına iştirakçıların:

100%-i qadınların;

14.2%-i qadınlar və uşaqların;

14.2%-i qadınlar və kişilərin;

14.2%-i qadınlar və ahılların zorakılığa məruz qaldığını deyib.

“Fikrinizcə, zorakılığa səbəb nədir?” sualına iştirakçıların

57.1%-i maddi problemləri;

14.2%-i düşüncə tərzini əsas hesab edərək, “Düşüncə tərzimiz dəyişməsə, belə davam edəcək” qeyd edib.

“Fikrinizcə, məişət zorakılığının qarşısının alınması üçün nə etmək lazımdır?” sualına Şirvan şəhərindən olan iştirakçılar problemin aradan qaldırılması üçün tərəflərin bir-birini dinləmək bacarıqlarını inkişaf etdirmək və qarışıqlıq hörmət hissinin gücləndirilməsinə dəstək verilməsini əsas hesab edirlər.

Bakı şəhəri, Qaradağ rayonu, Qızıldaş qəsəbəsi, 12 saylı cəzaçəkmə müəssisəsində məişət zorakılığı zəminində qətl törətmiş və ya ağır xəsarət yetirmiş kişi məhbuslarla fokus qrupu görüşünün təşkili

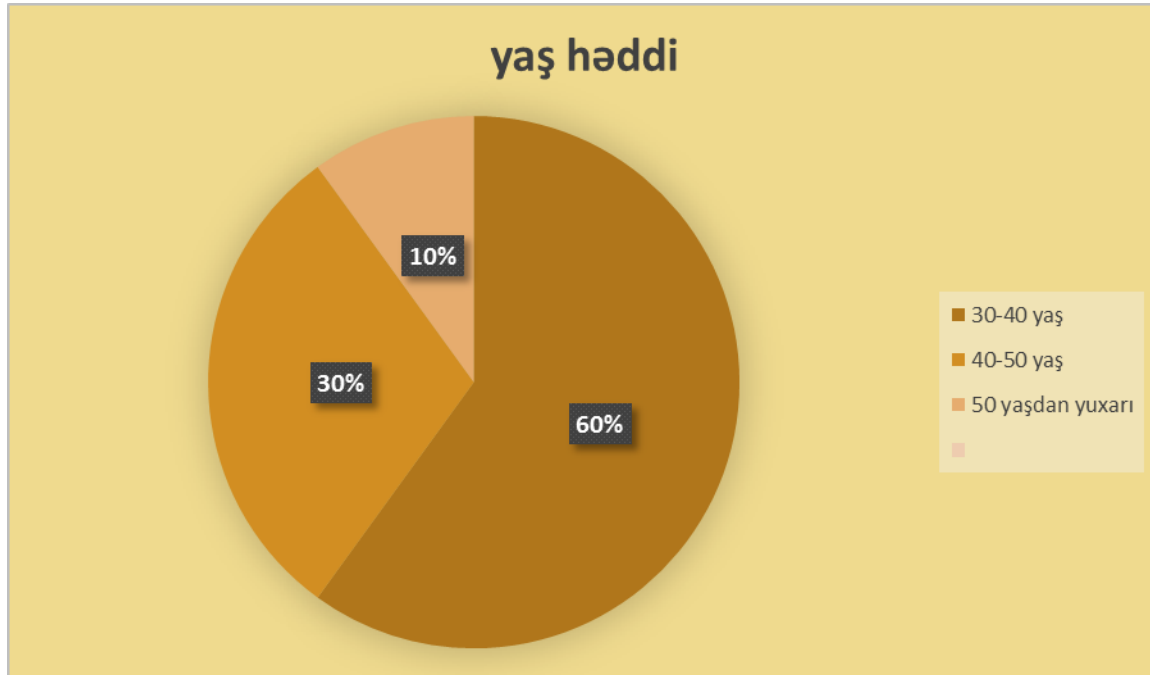

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Görüşdə fokus qrup iştirakçılarının sayı 10 nəfər idi.

Görüşün moderatoru Mehriban Zeynalova idi.

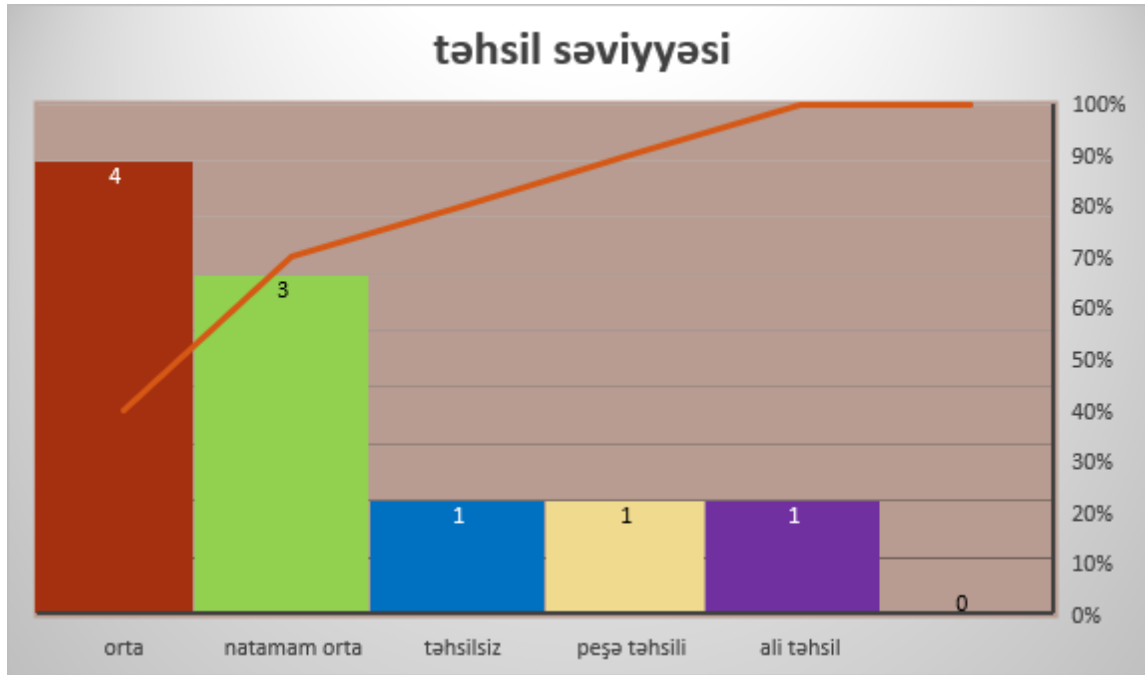
Görüşdə iştirak edənlərin yaş həddi aşağıdakı kimidir.

- 30-40 yaş arası – 6 nəfər
- 40-50 yaş arası- 3 nəfər
- 50 yaşdan yuxarı olanlar – 1 nəfər idi.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Fokus qrupu iştirakçılarının təhsil səviyyəsinə nəzər saldıqda:

10%-i təhsilsiz (1 nəfər)

30%-i natamam orta (3 nəfər)

40%-i orta (4 nəfər)

10%-i peşə təhsili (1 nəfər)

10%-i ali təhsilli (1 nəfər) olub.

FQ iştirakçısı olan 9 nəfər rəsmi nikahda olmuş şəxslər olub. Yalnız bir nəfər iki dəfə ailəli olub və hər ikisində rəsmi nikahı olub. Bir nəfər isə subay idi.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Nikahda birgə yaşayış müddəti üzrə göstəricilərə diqqət etsək, tərəflərin uzun müddət nikahda olduqları müəyyən edilir. Ən qısa nikah dövrü 5 il, ən uzun nikah dövrü 21 il müəyyən edilib.

- 16 il
- Hər ikisi 7 il olmaqla iki dəfə ailə qurub
- 21 il
- 5 il
- 7 il
- 8 il
- 12 il
- 17 il
- 11 il.

FQ iştirakçılarının qeyd etdiyi kimi, cinayət hadisəsi baş verənə qədər müxtəlif sahələrdə əmək fəaliyyəti ilə məşğul olublar.

Qeyri formal əmək
fəaliyyəti 8 nəfər

140

Rəsmi əmək fəaliyyəti
1 nəfər

İştirakçıların:

80% -i qeyri formal əmək fəaliyyəti;

10%-i işsiz

10% isə rəsmi əmək fəaliyyətilə məşğul olub.

FQ iştirakçıları müzakirədə qazanclarının qənaətbəx olduğunu bildirib.

İştirakçıların ailə tipi ilə bağlı suala cavabda müəyyən edilib ki, 80% bütöv ailə, 20% yarımçıq ailə tipi olub. Lakin tam yarımçıq ailə tipi kimi qiymətləndirmək doğru olmaz, çünki ailə boşanmış deyil, ailənin bir üzvü vəfat edib və bundan yaranan yarımçıq ailə tipi kimi qəbul etmək olar.

“Siz necə ailədə böyümüsünüz?”

- Mənim atam cavan rəhmətə gedib, anam müəllimdir, ziyalı ailəsi olmuşuq, 3 uşaq idik- iki qardaş və bir bacı.
- Biz də 2 bacı iki qardaş olmuşuq.
- Bütöv ailə idi, iki qardaş idik.
- Bütöv ailəydi, bizdə də atam indi rəhmətə gedib.
- İkisi də sağdır, 3 qardaş.
- Həkim ailəsi idik, ikisi də rəhmətə gedib, bir qardaşım və bir bacım var.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- Atam yol istismar idarəsinin müdiri, anam tibb bacısı olub.
- Tək atam olub, anam tez rəhmətə gedib.
- Üç bacının bir qardaşıyam.

Moderator: Üç bacının bir qardaşı olmusunuz, sizdə ərkəyönlük var idi, yəni sizə üstünlük verilirdi?

İştirakçı: *Təbii ki, ailənin tək oğlu olduğuma görə mənə üstünlük verilirdi.*

Moderator: Ailədə ən çox qərarları kim verirdi, yəni qohumluq münasibətləri var idisə, qohumlarınız ailənizə necə təsir edirdi, yoxsa qərarları özünüz verirdiniz, ailədə kimdən çəkinirdiniz?

İştirakçı: *Atam rəhmətə getmişdi, anam və balaca qardaşım idi.*

Moderator: Zəhimliydiniz ananız?

İştirakçı: *Belə deyək də sözü keçərli idi.*

Moderator: Sizi döyürdü?

İştirakçı: *Xeyr.*

Moderator: Ətrafdakılarla sakit idiniz?

İştirakçı: *Bəli.*

Moderator: Sizdə necə idi?

İştirakçı: *Bizə anam baxıb, bizi döyməyib, pis uşaq olmamışam həmişə sözünə baxmışam.*

Moderator: Sizdə ana idarəçiydi, yoxsa, misal üçün, əmi, dayı?

İştirakçı: *Özümüə aid olan ailə söhbətlərində anam hər şeyi idarə edirdi.*

Moderator: Qohumların anaya təsiri var idimi?

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçı: *Yox, hər şey yaxşı idi, mehriban idik.*

İştirakçı: *Bizdə həmişə atamız qərar verərdi.*

Moderator: Atanız nə desəydi hökm idi ?

İştirakçı: *Bəli.*

Moderator: Ailə qurmağa özünüz qərar verdiniz, özünüz seçdiniz?

İştirakçı: *Təbii ki böyüklərin məsləhəti ilə.*

Moderator: Yəni məsləhət verdilər, siz də evləndiniz?

İştirakçı: *Mən ailəmin məsləhəti ilə birinci səfər ailəli olmuşam, sonra ayrılmışam, sonra öz seçimimlə ailə qurmuşam.*

İştirakçı: *Bizdə də ailənin məsləhəti olub, 30 il ailə həyatı sürmüşəm.*

İştirakçı: *Özüm qərar vermişəm.*

Moderator Ailə razı olub?

İştirakçı: *Sonradan razı olublar.*

İştirakçı: *Ailəmin seçimi olub.*

İştirakçı: *Razılıqla, məsləhətlə olub.*

İştirakçı: *Subayam.*

İştirakçı: *Validəynlərin məsləhətiylə.*

İştirakçıların 50%-i ailənin seçimi ilə evləndiklərini, 10% (1 nəfər) öz seçimini etdiyini, lakin valideynlərinin uzun müddət bu izdivacı dəstəkləmədiyini qeyd edib.

Digər fokus qrupları ilə görüşdə onlar öz həyatları ilə bağlı qərarları müstəqil qəbul etdiklərini bildirsələr də, məhbus kişilərin

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

bildirdiklərindən məlum olur ki, nikah məsələlərində onlar özləri müstəqil qərar qəbul etməyiblər.

Moderator: Yaşadığınız mühitdə ətraf aləmin fikri sizin üçün nə qədər

önəmliydi?

İştirakçı: Məndə elədir.

İştirakçı: Çöldə həmişə elə olmuşam.

İştirakçı: Baxır da hansı söhbətlər, hər söhbətə reaksiya vermirəm.

Moderator: Ümumiyyətlə, sizə ətrafın fikri önəmlidir?

İştirakçı: Bəli.

İştirakçı: Yeri gələndə önəmlidir.

İştirakçı: Baxır fikrə.

İştirakçı: İndi elə şeylərə inanmıram.

İştirakçı: Xeyr, təsirə düşmürəm.

İştirakçı: Bəzi mühitdə, kollektivdə istər- istəməz reaksiya verməlisən, amma mən şəxsən özümün etdiyim əməldə kənar müdaxilə olmayıb. Həmişə qərarı özüm vermişəm.

Moderator: Emosiyalarınızı necə qiymətləndirərsiniz, sakitsiniz, yoxsa

emosional?

İştirakçı: Belə də.

İştirakçı: Var, bir az emosionallıq var.

Moderator: Hansı məsələlər sizi qıcıqlandırır, nə vaxt özünüzdən çıxırsınız?

İştirakçı: Ümumiyyətlə, sakitəm, ancaq kiminləsə üzbəüz söhbət edəndə, kimsə mənə qarşı aqresiya işdədirsə, mən də yolu dəyişirəm.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçı: *Sakit, qıcıqlanmıram.*

İştirakçı: *Sakit.*

Moderator: **Bax gəldiniz evə ki, sizin istədiyiniz kimi deyil, yemək yoxdur, ev təmiz deyil...**

İştirakçı: *Yox qadındır da, ola bilər ki, işi olub, uşaq var, ola bilər. Normal.*

İştirakçı: *Ən çox xoşdamadığım yalandır.*

İştirakçı: *Yalan danışan insanlardan xoşum gəlmir.*

Moderator: **Bəs nə bilirsiniz ki, yalandır? Necə əmin olursunuz?**

İştirakçı: *Bəli, əmin oluram.*

İştirakçı: *Məndə əsəbilik çoxdur.*

İştirakçı: *Uşaqılıqdandı yoxsa sonradan hansı travmalarınız olub?*

İştirakçı: *Hərbiyədən sonra.*

İştirakçı: *Məndə avtomobil qəzası olub, 25 yaşından sonra.*

Moderator: **Necə övladınız var ?**

- *4 övlad- 3 oğlan, 1 qız.*
- *5 övladım var- 2 qızım. 3 oğlum. Oğlumun 28 yaşı var.*
- *2 oğlum var, birini evləndirmişəm, biri də əsgərlikdəydi, indi gəlib, hələ subaydır.*
- *2 oğlum, 1 qızım var.*
- *2 qız, 1 oğlan.*
- *1 qız, 1 oğlan.*
- *1 qız, 1 oğlan.*
- *İki qız birinin 16 yaşı var*

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- 1 qız, 1 oğlan, böyüyün 14 yaşı var.

Moderator: Bəs uşaqlar indi kimin himayəsindədir?

- Yoldaşımın.
- 3-ü yoldaşımın yanındadır, ikisi bizim ailədə.
- Məndə uşağın biri qayınanadadır, digərləri böyükdür.
- Balaca, 4 yaşında olan anasının yanındadır.
- Ana tərəfdə.
- İkisi də anamdadır.
- Yoldaşımda.
- Atamda, anamda.
- Nənəsində.

Moderator: Hökmələr barədə soruşum. Əgər istəmirsinizsə, cavab verməyə bilərsiniz.

- 11.3 il.
- 13 il.
- 14 il.
- 18 il.
- 15 il.
- 12.5 il.
- 11.3 il.

Moderator: Bu hadisə baş verəndə hansı psixoloji durumdaydınız? hadisə baş verənə qədər zorakılıq edirdiniz, əl qaldırırdınız, döyürdünüz və döyərkən özünüzü necə hiss edirdiniz?

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçı: Birincisi insan döyülməz sözlə başa salınmalıdır başa dümürs...

Moderator: Söyürdünüz ?

İştirakçı: Aqressiyalaşırsan, əsəbləşirsən, gedirsən...

Moderator: Sonra peşman olurdunuz?

İştirakçı: Olur, sonradan peşmançılıq olur, həzz olmur, adam əsəbləşməkdən necə həzz ala bilər?

İştirakçı: Həzz almamışam.

İştirakçı: Son aylar qayınanam telefon alıb vermişdi, son aylar iki- üç dəfə onda döymüşəm. Sonra da əsəbimi cilovlayammadım, telefonun üstündə öldürdüm.

Moderator: Sizə qarşı psixoloji zorakılıq hiss eləmişiniz, məsələn, deyilmə, təzyiq, qısnama, yəni o dərəcə çatdırıblar, boğaza yığılmaq olubmu?

İştirakçı: Evdəkilərdən yox, qayınanamdən olub.

Moderator: Müdaxilə edib ?

İştirakçı: Zəhmətkeş ata olmuşam, 1 manat qazanmışam evə vermişəm, amma həmişə deyib, o da ki, axır nəticə belə oldu.

İştirakçı: Olur, ele şeylər danışır, şikayət edir, səbrlə dözsürsən, gedib kimə deyəsən, şikayət edəsən...

İştirakçı: Məndə də qayınana edib müdaxiləni, həmişə şikayət edib. Mən Qarabag müharibəsində çox stress keçirmişəm, ölüm- itim gözümlün qabağında, psixoloji duruma çox düşdüm, bu deyilmələr, telefon məsələsi...

Moderator: Beyninizdə planlaşdırdınız ki, bunu edəcəksiniz?

İştirakçı: Bəli.

Moderator: Nə qədər müddətə planlaşdırdınız, yoxsa qəfil oldu?

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçı:Qəfil. Könüllü təslim olmuşam, hadisədən bir ay qabağa qədər münasibətim çox gözəl olub, dolanışığımız pis deyildi , telefona görə oldu, sonra şikayət elədilər.

Moderator:Polisin münasibəti necə oldu?

İştirakçı:Polis nə edəcək e... Özüm könüllü təslim oldum.

Moderator: Sizə heç kim demədi , təklif etmədi ki, gedək psixoloqa münasibətləri tənzimliyin?

İştirakçı:Yox, demədilər, mən çoxdan tutulmuşam, onda elə şeylər yox idi, indi dövlət sağ olsun ki, üstünə düşür.

Moderator:Sizdə necə idi şəxsi münasibətlər, yoxsa müdaxilələr vardı, niyə birdən- birə hadisə baş verdi?

İştirakçı:Yox, planlaşdırmırdım, sadəcə səbr kasam doldu.

Moderator: Qərar qəbul elədiniz ki. buna layiqdir?

İştirakçı:Hə, belə olmalıydı.

İştirakçı:Ümumiyyətlə, ailələrdə olan problemlərin çoxu qayınana tərəfindən olur, müdaxilələr fəsadlar yaradır, get- gedə şişir, böyüyür, sonradan bir partlayış olur. Qadın başqa yola düşür, kişi də qəbul eləmir. başlayır əl qaldırmaga. Sonra da hadisə olur, yəni məndə ən çox günah qayınanadadır.

Moderator:Buradakılardan çoxu danışmaq istəmir. Mümkündürmü ki, siz onların əvəsinə deyəsiniz?

İştirakçı:Mən həyatda cox rastlaşmışam, həyat təcrübəmdən deyə bilərəm ki, burda çoxunun hadisəsinin bilirəm. Ailə münaqişəsi zəminində olub, söhbət eləyəndə görürsən ki, qayınananın ailəyə müdaxiləsi bu hadisəyə gətirib çıxarıb

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

.Anama mən də demişəm, anam qarışmayıb, amma qayınana qızına deyəndə, qız yoldaşının tərəfini saxlamır, anasının tərəfini saxlayır, qardaşını seçir, anasını seçir, ona görə alınmır.

Moderator: Qayınananız sizdə nəyi bəyənirdi?

İştirakçı:Mən yoldaşımla mehriban olmuşam, son vaxtlar xəlvət qızına telefon alıb verib. Mən bir aydan sonra bilmişəm, dalaşırdım artıq onlarla, sonra mesjləşmanı bildim. Dedim ki, telefon almısan qızın mesajlaşır, öldürəcəyəm, o da dedi başatdıracağam.

Moderator: Kimdəsə iqtisadi cəhətdən yoldaşınızın ailəsindən asılı olanlar var?

İştirakçı:Mənim qayınanam mənə bir danə lüstr alıb, vəssalam.

İştirakçı:Asılılıq olmayıb.

İştirakçı:Mənim yoldaşım gələndə heç nə gətirməyib.

Moderator:Siz də qəbul eləmişiniz ki, ailəsiniz?

İştirakçı:Bəli, biz demişik ki, bəzə heç nə lazım deyil, anamdan qalanlar var da evdə, əsas dil tapıb çörək qazanaq.

İştirakçı:Mən də demişəm ki, heç nəyə ehtiyac yoxdur.

Moderator:Həyatınızda hansı dəyişiklik eləmək istəyirsiniz, plan varmı?

İştirakçı:Planım odur ki, çıxım övladlarımın arxasında durum, nəvələrimi böyüdüm , bundan sonra ailə qurmaq mənim üçün gecdir.

İştirakçı:İnşallah, işləyəcəyəm, maşın malyarıyam.

İştirakçı:Mən şəxsən rəsmi nikahdayam, ayrılmamışam, telefonla danışırıq. Təklif edir ki, gəl, mən də deyirəm, hələ baxırıq, onu gələcək göstərər.

Moderator:Hamınızın qohumlarınızla əlaqəniz var? Sizi qəbul edirlər?

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçı: *Bəli.*

Moderator: Siz boşanmaq istəməzdiniz?

İştirakçı: Məndə 10 dəqiqənin içində oldu e söhbət, nə bilim...

İştirakçı: Alınmayanda, boşanırsan.

İştirakçı: Boşanmaq özü də çətinidir, mən bir dəfə boşanmışam, asan olsaydı ikincindən də boşanardım.

Moderator: Kimdə asılılıq olub, yəni narkotik təsirində olub, ya içkili olub?

İştirakçı: Mən içkil içən olmuşam, amma mehriban olmuşam.

İştirakçı: Alkoqol içmişəm amma narkotik eləməmişəm.

İştirakçı: Xeyr mən siqretə burda başlamışam.

İştirakçı: Yox.

İştirakçı: Yox.

İştirakçı: Mən siqaret də çəkmirəm.

Moderator: *Yəni bir iki nəfəri çıxmaq şərtiylə hadisə qəfil olub və psixoloji gərgin olmusunuz.*

Moderator: Nə deyə bilərdiniz ki, bu hadisə insanların başına gəlməsin?

İştirakçı: Səbirli olsunlar.

Moderator: *İndi bu hadisənin yenidən yaşasanız, səbirli olardınız?*

İştirakçı: Başqa yolları var da, şərt o deyil ki, öldürəsən, yaxşı fikirləşsən yaxşı yolları var

İştirakçı: Mən bu barədə heç nə deyəmmərəm.

İştirakçı: Kənar müdaxilələr fikir verməmək, səmimi olmaq, kənar müdaxilələr olmasa hər şey yaxşı olar.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçı: Ailənin xanımı da o müdaxilələri eşidirsə, o ailəni saxlamaq mümkün deyil.

Moderator: Belə hallarda boşanmaq yaxşı deyil?

İştirakçı: O da yaxşı haldır.

İştirakçı: Düşünüürsüz ki, sizə məxsusdur və boşanmaq olmaz?

İştirakçı: İctimai bir qınaq var və mentalitet baxımdan o addım hardasa qəbul olunmazdır, belə deyərlər, elə deyərlər.

İştirakçı: Kişi qadına el qaldırırsa, səbəb var. Qadın kişiyə qarşı səmimi olsa, yalan danışmasa, kişi qadına əl qaldırmaz.

İştirakçı: Hər eşitdiyinə gözü ilə görmədiyinə inanmasın. tam araşdırsın

İştirakçı: Həyatda işləyən qadınlar var da, müəssisədə işləyən kişilər var bəzən qadınları nəylə cəlb edirlər. O kişilərə sözüm odur ki, işləyən qadın ehtiyac üzündən işləyir.

İştirakçı: Artıq sizdə kafe, ya da müəssisə emosiyalar oyadır ki, yoldan çıxara bilərlər. Mən özüm şadlıq sarayı işdətmişəm, gömüşəm ki, elə hadisələr baş verir. Onun yoldaşı gəlir maraqlanır, mən deyirəm elə şey olmayıb, amma bəzən onlara cavab vermirlər, yola salırlar, o da gedir evdə aqressiv olur.

Moderator: Qadınların çox pul qazanmağına münasibətiniz necədir?

İştirakçı: Mənim anam elə sovetin vaxtından işləyir, qadının işləməyi ayıb deyil ki...

İştirakçı: Olar, çox gözəldir ailəyə kömək üçün. Amma bayaq dediyim yoldan çıxartmalar olmasın.

Moderator: Kimsə ailəsinə işləməyə icazə verməyib?

İştirakçı: Mənim yoldaşım işləməyib.

Moderator: Siz qoymurdunuz?

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

İştirakçı:Elə bir təkidi yox idi, həm də elə bir iş yox idi.

Moderator: Ehtiyac yox idi?

İştirakçı:Ehtiyac var idi, təhsili yox idi, işdə yox idi.

İştirakçı:Yoldaşım icra probasiya şöbəsində işləyib.

İştirakçı:İşləməyib.

İştirakçı:İşləməyib.

İştirakçı:İşləməyib.

Moderator: Qısqanclıq zəminində işə qoymamısınız?

İştirakçı:Mənim yoldaşım 12 il işləməyib, sonra da iş stajına görə yanımızda polis idarəsi var idi, orda xadimə düzətdim. Rahat da işinə gedib- gəlirdi, qısqanclıq olmayıb.

Moderator:Yəni arxayın olmusunuz.

Moderator:Qadın-k kişi bərabərliyinə inanırsınız, yoxsa yox?

İştirakçı:Var, bir- birinə hörmət qoyub yaşayanlar var.

İştirakçı:Qadın qadın olmalıdır, kişi kişi olmalıdır.

İştirakçı:Eyni hüquqa malikdirlər, amma hərəsinin öz yeri var, mən olan yerdə qadın danışsa, əlbəttə, mən əsəbləşərəm.

İştirakçı:Evə yorgun gəlmişəm, cay- cörək, ayagıma su gətirib suya qoyub ,14 yaşımdan çöldə işləmişəm, məktəb oxumamışam.

Moderator:Hesab edirsiniz ki, qadın ev işləriylə məşğul olmalıdır? Hansı faiz nisbətində bərabərliyə razısınız?

İştirakçı:Heç birinə, qadın qadın olmalıdır, kişi kişi olmalıdır.

İştirakçı:Ailə dağıdanların 99.9% sosial şəbəkələrdir.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Moderator: Telefonlar, sosial şəbəkələr ailələrin dağılmasında rol oynayır?

İştirakçı:Bəli.

İştirakçı:Hə.

İştirakçı:Mənə də təsiri olub, düzdür, o dərəcədə yox, amma olub.

İştirakçı:Məndə elə şey olmayıb.

İştirakçı:Gizli telefon işlədib, tutmuşam.

İştirakçı:100% təsir edib.

İştirakçı:Mən elə "TikTok"lar görürəm ki, nə bilim e, indi əri o "TikTok"u görəndə, neynəməlidir, rahat şəkildə qəbul etməlidir? Bu xəyanətdir, xəyanət elə hansısa kişiylə bir yerdə olmaq deyil ki... Bu da xəyanətdir.

Moderator:Boşana bilərdiniz, çıxıb gedərdiniz, heç siz də burada olmazdınız.

İştirakçı:Bəs boşanandan sonra onun adı?

Moderator: Boşanandan sonra adı üstünüzdə qalır?

İştirakçı:Əlbəttə ki...

İştirakçı:Ən azından uşağının anasıdır...

Moderator:Müasir dövrdə qadın da, kişi də işləyir, qadın da evə yorğun gəlir.

İştirakçı:Sovetin dövründə də qadınlar işləyirdi, dövlət işində işləməsələr də, tarlada işləyirdi. Amma ailəsinə böyük hörmətləri var idi.

İştirakçı:Telefonlar çıxandan sonra camaat açılışdı, o vaxt bazar günü bir dənə "Retro" var idi, kinoya baxırdılar. İndi açırsan TV- də camaatı evləndirirlər.

İştirakçı:TV-də elə şeylər var ki, adam açmaq istəmir, istər- istəməz təsir eləyir.

İştirakçı:60 yaşı var, 50 yaşı var, gəlir arvad axtarır, evlənmək istəyir.

İştirakçı:Elə qadın var ki, bəzi kişilərdən də yaxşıdır, dünyanın o başına gedib-

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

gələr.

Moderator:Demək istəyirsiniz ki, etik normalar var, onlara riayət olunsa, belə hadisələr baş verməz və eyni zamanda, sosial şəbəkələrin də təsiri var.

FQ ÜZRƏ ÜMUMİLƏŞDİRMƏ

Bu fokus qrupu üzrə nəticələr göstərir ki, hadisənin törədildiyi ailələr əsasən sevgi üzərində yox, tövsiyə üzərində qurulub, ətraf mühitin təsiri böyük ölçüdədir və bir çox hallarda hadisəni törədən şəxslər “mentalitet qalxanı”ndan istifadəyə cəhd göstərirlər. Qadınlara qarşı münasibətdə stereotiplərdən xilas olmağa cəhdlər ya yoxdur, ya da cüzi dərəcədədir. Bura qarşılıqlı anlaşma olmayan ailələrdə mədəni surətdə boşanmağa mənfi münasibətin təzahürlərini də əlavə etmək olar. Ailələrə müdaxilə halları da hadisənin səbəblərindən biri kimi göstərilə bilər. Evdə kişi hökmranlığına haqq qazandırmağa çalışan fokus qrup iştirakçıları bunu hansısa tutarlı səbəblə izah edə bilmir və son nəticədə “adət-ənənə” kimi təqdim etməklə kifayətlənirlər. Müzakirələr göstərib ki, kənar təsirlərə daha çox diqqət ayıran və ətrafın münasibətini yeganə doğru kimi qəbul edənlər öz əməllərinə də məhz bu aspektdən haqq qazandırırırlar. Eyni zamanda, cəmiyyətdə hazırda aparılan ictimai maarifləndimənin səviyyəsinin bu qəbildən olan qətlərin qarşısını alacaq səviyyədə olmadığı da üzə çıxır.

6.MÜZAKİRƏLƏR

Layihə çərçivəsində ZOOM proqramı vasitəsilə ekspertlərlə görüş keçirilib. Dövlət qurumları və QHT təmsilçilərinin, vəkil və müstəqil hüquqşünaların iştirak etdiyi görüşün məqsədi mövzunu ekspertlərlə müzakirə edərək təklifləri toplamaq olub.

Müzakirənin gedişində çoxsaylı təkliflər verilib.

Görüşdə iştirak edən Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin müavini Sədaqət Qəhrəmanlı təmsil etdiyi qurumun bələdiyyələrlə iş təcrübəsini bölüşərək reabilitasiya, zorakılıq törədən şəxslərlə işin aparılması təklifini irəli sürüb. Bildirib ki, ikinci istiqamət zorakılıq mühindəki uşaqlar olmalıdır. Onların reabilitasiyası üçün məktəb və bağçalarla iş aparılmalıdır.

“Prioritet” Sosial İqtisadi Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyinin sədri Zaur İbrahimli nikahı pozulan və zorakılığa məruz qalan ailələrin sosial-iqtisadi vəziyyətinin qiymətləndirilməsi təklifini irəli sürüb. Bildirib ki, ya ünvanlı sosial yardım artırılmalı, ya da “uşaq pulu” verilməlidir. İkinci təklif ondan ibarət olub ki, yeni ailə quran cütlüklərə, xüsusilə kişilərə psixoloji durum, böhranın idarə olunması məqsədilə pulsuz psixoloji dəstək verilməli və bu, dövlət proqramına daxil edilməlidir.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Vəkil Araz Nurməmmədov ailə məktəblərinin yaradılması təklifini irəli sürüb. Onun fikrincə, QHT-lər mediasiya təşkilatı ilə müqavilə bağlayaraq boşanma prosesinə müdaxilə edə bilər.

Müzakirə iştirakçısı Leyla Məmmədova tərəfindən regionlarda təhsildən yayınan qızların aşkarlanması, telekanallarda sosial yüklü verilişlərin hazırlanması təklifi səsləndirilib.

Hüquq və İnkişaf İctimai Birliyinin sədri Hafiz Həsənov ailələrin qorunmasına xidmət edən müavinət növü hazırlamaq təklifini irəli sürüb. Bu, aylıq, illik, birdəfəlik ola bilər və hüquqi müdafiənin gücləndirilməsinə xidmət edəcək.

Qadın Təşəbbüsü və Sosial Problemlərin Həllinə Yardım İctimai Birliyinin sədri Zenfira Mustafayeva yeni qurulan ailələrə möhlət hüququ ilə sosial-kirayə evlərin verilməsi təklifini səsləndirib. Növbəti təklif zorakılıq törədən şəxslərin qeydiyyatına alınması, məcburi psixoloqa yönləndirilməsi, mühafizə orderlərinin birdəfəlik verilməsi üçün qanuna dəyişiklik və rüsumun ləğvi olub.

“İslahatçı Qadınlar və İnnovasiyalar” İctimai Birliyinin sədri Vüsalə Hüseynli polislərə təlim keçirilməsi, regionlarda böhran otaqlarının və kişi sığınacağının yaradılması təklifini irəli sürüb.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Hüquqşünas Nasir Əliyev ailə institutlarının yaradılması və nikaha daxil olan insanlarla nikahdan əvvəl görüşlərin keçirilməsi, ictimai vəkilliyin gücləndirilməsi təkliflərini irəl sürüb.

“Quba Regional QHT-lərin Resurs və Təlim Mərkəzi” İctimai Birliyinin sədri Eynulla Xeyrullayev bölgələrdə məşğulluq proqramlarının artırılmasını istəyib. Onun növbəti təklifi pensiya yaşına yenidən baxılması olub.

Hüquqşünas Ağamirzə Bağırov sahə polsiləri ilə işin aparılması, Ümidli Gələcək Sosial Təşəbbüslər İctimai Birliyi sədri Kəmalə Aşumova cinayət törədənlərin reabilitasiyası, ailə yönümlü tok-şouların keçirilməsi təkliflərini irəli sürüb.

“Qadın Gündəliyi” Fondunun rəhbəri, Elm və Təhsil Nazirliyi yanında İctimai Şuranın üzvü Pərvanə Məmmədova ailələr və uşaqlarla işin gücləndirilməsi, "Ailə Dünyası" Ailələrə Hüquqi Yardım İctimai Birliyinin sədri Gulayə Səfərova zorakılıq görmüş uşaqları müəyyən etməsi üçün məktəbdə psixoloqların sayının artırılması, polis-QHT əməkdaşlığı, bu çərçivədə polisin ərazi üzrə reabilitasiya ilə məşğul olan QHT təmsilçilərin iştirakı ilə ailələrlə işin aparılması təkliflərini irəli sürüb.

Müzakirənin gedişində kişilər üçün maarifləndirmə və dəstək proqramlarının vacibliyi barədə ortaq rəyə gəlinib. Təkliflərin ümumiləşirilərək əlaqədar qurumlara və ictimai müzakirəyə təqdim olunması qərara alınıb.

FƏRDİ MÜSAHİBƏLƏR.

Fərdi müsahibələr Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinin tabeliyində olan, Pentensianar xidmət üzrə Kürdəxana təcridxanası kimi tanınan Bakı İstintaq təcridxanasında (Ünvan, Bakı, Sabunçu rayonu Zabrat-2 qəsəbəsi) 6 nəfər arasında keçirilib.

Müsahibələrdə:

Cins göstəricisinə görə: 1 qadın, 5 kişi iştirak edib.

Müsahibədə iştirak edən şəxslərin 5 nəfəri ailə münasibətləri çərçivəsində partnyorunu qətlə yetirmiş şəxslərdir. Biri nəfər isə anasını qətlə yetirib.

Nikah vəziyyətinə görə, iştirakçıların:

- 66.6%-i rəsmi nikahda;
- 16.6% qeyri-rəsmi nikahda;
- 16.6% subay olduğu qeydə alınıb;
- 33.3%-i ikinci dəfə ailə qurub.

Yaş həddinə görə: iştirakçılar 27, 30, 33, 42, 46,60 yaş həddində olanlardır.

Təhsil səviyyəsinə görə:

33.3% natamam ali;

33.3% tam orta;

33.3%-i isə natamam orta təhsillidir.

Sosial statusa görə: iştirakçıların 5 nəfəri cinayət törəndiyi ana kimi, əmək fəaliyyəti ilə məşğul olub. Qazancları barədə məlumatda, qənaətbəxş

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

olduğu qeyd edilir. 1 nəfər işsiz olub.

İştirakçılardan bir nəfər(16.6%) müharibə veteranıdır.

İttiham edilənlərin bildirdiyinə görə, onların hamısı bütöv ailə - yəni, ata, ana, qardaş, bacıları olmuş şəxslərdir. Bildirdiklərinə görə, tərbiyə alıb böyüdükləri ailədə qayğı və diqqətlə əhatə olunublar. Hər hansı ayrı seçkilik müşahidə edilmədiyini bildiriblər. Yalnız bir nəfər, ailədə xüsusi qayğı, mehribançılıq olmadığını, atasının anasına xəyanətinin şahidi olduğunu qeyd etdi. Bu amil, onun həyatında xüsusi travma yaşatdığı söhbətində müəyyən edildi. 32 yaşında ailə quran ittiham edilən qadın bildirdi ki, ailə qurana qədər iki dəfə intihara cəhd edib.

Nikaha girən şəxslərin 3 nəfəri (50%) sevərək, öz qərarları ilə evləndikləri barədə məlumat verib. Şəxslərdən biri(16.6%), ikinci evliliyini bacısının təhriki ilə tanımadığı şəxslə baş tutduğunu bildirib. Onun dediyinə görə, bacısı tərəfindən evə gətirilən qadının hətta adını bilmirmiş.

Bir nəfər (16.6%) isə, həyat yoldaşını anasının bəyəndiyini qeyd etdi. Lakin, evliliyə qədər, o, həyat yoldaşının atası ilə şəxsi tanışlığı olduğunu, ailələrinin yaxın olduğunu qeyd etdi.

İttiham edilənlərin 33.3%-i həyat yoldaşlarına işləməyə icazə verməyiblər;

16.6%-in həyat yoldaşı tələbə olub;

16.6%-in həyat yoldaşı marketdə işləyib.

Qətl hadisəsi baş verənə kimi:

İştirakçılardan qətlə hansı saatlarda baş verdiyini soruşduqda 83.3% səhər saatlarında, 16.6% axşam radələrində saat 7-də baş veridiyini bildirdi.

İttiham edilən şəxslərin heç birində, alkoqol və narkotik asılılığı qeydə alınmayıb.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

16.6%-in bildirdiyinə görə ailəsində 20 il münaqişə olub və dəfələrlə polisə müraciət ünvanlayıb. Evliliyin 10-cu ilində boşanmaya qərar verib, sənədləri məhkəməyə təqdim edib. Lakin həyat yoldaşının davamlı psixoloji şantajı ilə sənədi geri götürüb. Qətl hadisəsinə qədər də, yəni məhkəməyə müraciət edib, hətta mediasiya prosesində iştirak edib. İttiham edən şəxsin bildirdiyinə görə, xanımı onu, anasını, qardaşını mütamadi küçə söyüşləri ilə təhqir edirmiş. Davamlı şantaj və təhqirlərlə yanaşı, şəxsin anası və qardaşına qarşı fiziki zorakılıq törədib. “Kaş ki, məhkəmə tez olaydı və bizi tez boşayaydılar” deyir şəxs. Şəxs düşünür ki, boşanma olsaydı hadisənin qarşısı alınmış olardı. Şəxsin bildirdiyinə görə, 102 xidmətinə, ərazi üzrə polis idarəsinə, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinə davamlı müraciətlərinə baxmayaraq, ailə heç bir xidmət paketinə istiqamətləndirilməyib.

16.6% bildirdiyinə görə, qısa evlilik dövründə həyat yoldaşı tərəfindən mütamadi, fiziki, psixoloji, iqtisadi zorakılığa məruz qalıb. Lakin, ərini dəhşətli dərəcədə sevdiyi üçün, heç kimə şikayət etməyib. Özünün bildirdiyinə görə, ərindən doğuşa kimi 3 ay möhlət istəyib. Daha sonra evi tərk edəcəyini bildiribmiş. Xanımın bildirdiyinə görə, əri uşaq istəməyib, hətta hamilə olduğunu bildirdikdə belə, qarşı tərəfdə heç bir seçim hissi nümayiş etdirilməyib. Ondan, evlilik dövründə ərin tərəfindən xoş bir söz deyildiyini xatırlayırsanmı? Sualına, düşünərək “heç vaxt” cavabı verdi. Şəxs təcridxanada olarkən, baş, bədən nahiyyələrində zorkılığın yeni izləri görünürdü. Başına kül qabı çırpılmış, qolunda bıçaqdan xəsarət yerləri görünürdü. Onun bildirdiyinə görə, qətlin törədilməsinin səbəbi özünü müdafiə ilə bağlı olub. Əri, o qaçmaq istəyərkən saçından sürüyüb içəri

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

salıb, qışqırsa da heç kim köməyinə gəlməyib. Nə üçün 102 və ya digər qaynar xətlərə zəng vurmadınız sualına, “mən onu çox sevirdim, ondan heç vaxt şikayət edə bilməzdim. Mən hətta indi də onu sevirəm, şəklini sinəmdə gəzdirirəm” deyə cavab verdi. Şəxsdən, sığınacaqlar və digər mərkəzlərlə bağlı məlumatlı olduğunu soruşduqda, “bəli, məlumatlıydım, lakin mən elə yerlərə müraciət edə bilməzdim” deyə cavab verib. Qadın hazırda 6 aylıq hamilədir.

İttiham edilənlərin 66.6%- qətl hadisəsini, namus məsələsinə görə etdiyini bildirib.

“Həyat yoldaşımın davranışlarına görə, kənddə kişilərin arasında başımı qaldıra bilmirdim. Mənə bir təhər baxırdılar. Mənim acığıma, dükanda kişilərlə əl qolla zarafat edirdi.” Sizin rəsmi nikahınız yox idi, o isə sizi tərk etmişdi. Bu halda niyə öldürdünüz? “Namusumu bərpa etməliydim, ətrafdakıların hörmətini geri qaytarmalıydım”

“Bu mənim ikinci evliliyim idi. Birinci evlilik çox qısa oldu. 10 ildən sonra onu mağazada gördüm. Bəyəndim, tanış olduq. Elçi göndərdim vermədilər. Qardaşı:”bacımın psixoloji problemi var” dedi. Lakin buna baxmayaraq biz birləşdik. Yoldaşımla çox xoşbəxt idik, bütün istəklərini yerinə yetirirdim. Onun seksual istəkləri olduqca aktiv idi. Bir gün telefonumun cərəyanı bitdiyi üçün, onun telefonundan zəng vurmaq istədim. Telefonunda snepçata keçid etdim. Qarşıma onun və əvvəlki həyat yoldaşından olan qızının seksual münasibətlərinin videosunu gördüm. Mən o uşağı qızlığa götürmüşdüm. Şok oldum. Tez hamını ətrafıma yığdım, hətta onun valideynlərini dəvət etdim. Qardaşıma, bacıma, ata və anama videonu göndərdim” Sual verdim ki: “bu hadisəni özün müzakirə edə bilməzdinmi?”

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

sualına “yox onlar bilməli idi” cavabı verildi. Qətl hadisəsi isə, video aşkaralanandan 10 gün sonra baş verib. Qadın uşaqları evdən götürüb qaçdığı üçün, o bütün günü axtarışla məşğul olub. Sonda qonşu qadın, uşaqların və qadının ünvanını ona verərək: “heç kim bilməsin mən verdim” deyib. Həmin ərəfədə: “Sizə hər hansı psixoloji və ya digər dəstək təklif edildimi?” sualına “xeyr” cavabı verildi. “Bəlkə də öz qohumları və ya psixoloq dəstək göstərsəydi bu hadisə baş verməzdi” deyir. Hadisə zamanı, ittiham edilən şəxsin həyat yoldaşı yaralanıb, 15 yaşlı qızı mübahisə zamanı aldığı bıçaq zərbəsindən ölüb. “Bıçağı hardan almışdınız?” sualına, “evdən götürmüşdüm” deyə cavab verdi.

28 yaşında anasının tövsiyyəsi ilə evlənən gənc, aldığı tərbiyə və dəyərlər toplusuna söykəndiyini açıq büruzə verir. “O: “mənim üçün həyatda namus ən vacib atributdu” dedi. Şəxsin bildirdiyinə görə dindar olub. Dini ayinləri vaxtı vaxtında icra edib. Həmin hadisədən əvvəl, “namaz məni tək etdi” deyir. Evliliyin ikinci ilində, qadınından şübhələnməyə başlayır, lakin buna baxmayaraq, “qarşımdakını şübhələndirməmək üçün gülüb danışırıdım” deyə söyləyir. “ Bir müddət özü bilmədən onu izlədim. İkinci uşağın məndən olmadığına əmin oldum. Həmin gün ona hər şeyi etiraf etdirib, videoya çəkdim”. “Videoya çəkərkən nə hiss edirdiz?” sualına “Onu cəhənnəm odunda görürdüm, heç nə hiss etmirdim. Yalnız üz və dodaqları tərpənirdi, ətrafda alov vardı”. Daha sonra isə soyuqanlıqla hamilə həyat yoldaşını qətlə yetirib, qətl zamanı, körpə uşağı da xəsarət alaraq ölüb. “Boşana bilməzdinizmi?” sualına “xeyr” cavabı verdi.

27 yaşlı gənc 44 günlük Vətən müharibəsinin iştirakçısı olub. Geri döndükdən sonra heç bir psixoloji yardım almadığını bildirir. Anasını qətlə

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

yetirib. Hadisə ilə bağlı dedi: “ bir il əvvəl xalam, get qəhbə ananın dərini çək” deyib. “Bu ifadə beynimdə həkk olundu”. BİR ildən sonra həmin gün xalası eyni ifadəni təkrar edib. Xalasının yanından evə qayıdaraq, evdə anasını qətlə yetirib. Bıçaqla çox sayda zərbələr yetirib. Daha sonra isə onun qolları və bədənində işgəncə xarakterli əziyyətlər verib. “Qətlə törtükdən sonra nə baş verdi?” sualına “Axşam 7-də hadisə baş verdi, öldürdüm, getdim uzandım”. “Yatdınız?”, “yox uzanıb anama baxırdım”. Bu nə qədər davam etdi? Sualına “Gecə 12-yə kimi”. Qonşu kirayənişin işğımızın yanmağını görüb, pəncərədən baxıb. Pəncərəni sındırıb içəri daxil oldular. “Atanız var?” , “bəli” dedi. “Ananızda hansı qeyri-adi hərəkətlər olub?” “xeyr” cavabı verdi. Danışarkən gülüməsiydi. Lakin söhbətin bir yerində “su içmək olar?” deyər soruşdu. Müharibə zamanı kimisə öldürmüşünüzmü? “yox, biz mina atanıydıq, bəlkə də ölüb görməmişəm” cavabı verdi. Yanınızda, dostunuz və yaxud kimsə şəhid olubmu? “bəli” dedi.

Ümumiləşmə:

Fərdi müsahibələr zamanı müşahidə və cavablar belə qənaət yarandı:

İki nəfərdə psixoloji sapma halları müşahidə edildi. Onlardan biri qadın, digəri isə müharibə iştirakçısı olan gənc idi. Gəncə söhbətdə sadizm əlamətləri özünü qabarıq göstərirdi. Həyəcanlı deyildi. Rahat və sərbəst danışdı. Bəzən baxışları dəyişirdi.

Qadında isə mazoxizm elementləri açıq, aydın özünü biruzə verirdi. Ona verilən işgəncələrdən zövqlə danışır və hələ də ərini sevdiyini təkrar-təkrar bildirirdi.

Digər iştiaqçılardan 3 nəfəri soyyuqanlı halda qətli həyata keçirib. Onların

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

bildirdiyinə görə, qətli həyata keçirmək planları olmayıb. Lakin buna baxmayaraq, üzərlərində bıçaq hadisə zamanı qətli törətmək hadisəsində alət olaraq istifadə edilib.

Sonuncu fakt 20 illik münaqişənin emosional olaraq nəticəsi kimi qeydə alınır. Şəxs həyat yoldaşına böyük nifrət hissini gizlətmirdi.

Qətl zamanı nə etdiklərini xatırlamadıqlarını hər biri xüsusi qeyd etdi.

5.TƏDQIQATIN ƏSAS NƏTİCƏLƏRİ

Tədqiqatın ümumi nəticələrinə əsasən aşağıdakı qənaətə gəlmək olur:

Bu bənd üzrə qeydlərin xüsusi diqqətə çatdırılmasında məqsəd, sorğuda iştirak edənlərin problemə baxışının hansı səviyyədə formalaşması və ya problemə münasibətlərdir:

- Sorğuda iştirak edənlərin 65.5% ali təhsilli kişilər olmaqla təhsil, dünyagörüşü, qanunvericilik anlayışları, sosiallaşması ilə aktiv şəxslərdir. Onların 64%-i ailə münasibətlərində olanlardır. Bəziləri hazırda rəsmi nikahda, 13% -i isə bu və digər səbəbdən ailə münasibətlərini davam etdirə bilməyənlərdir. Yəni, onların valideyn himayəsində deyil, bir başa ailə idarəçiliyində iştirakları mövcud olan şəxslərdir.

Sorğunun onlayn keçirilməsi imkan verib ki, ölkənin on dörd müxtəlif bölgəsindən olan şəxslərin, dəyişkən faizlərlə də olsa, sorğuda iştirakı

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

təmin edilmişdir. Onlayn sorğunun müsbət cəhəti, bölgələrdə mövcud olan stereotiplərin, adət-ənənələrin nə qədər qüvvədə qalmasını cüzi də olsa aşkarlamaq mümkün olmaqla yanaşı, zorakılığın nə qədər geniş yayılmasını və norma olaraq qəbul edilməsini müəyyən etməyə şərait yaratdı.

Sorğuda iştirak edənlərin sosial statusu, 50.5%-i rəsmi əmək fəaliyyəti ilə, 13,5%-i qeyri- formal əmək fəaliyyəti ilə, 14.5%-i işsiz, 18%-i tələbə, 3.5%-i isə təqaüddü olması da, mövzu ilə bağlı müəyyən nəticələrə gəlmək üçün yaxşı meyarlardan hesab oluna bilər.

Sorğunun keçirilməsində əsas məqsəd genderəsaslı zorakılığın səbəbələrini və ona təsir göstərən amilləri müəyyən etmək idi. O cümlədən, ictimai rəydə, kriminal statistikada, sosial mediada kişilərin zorakılığının tətbiqində əsas iştirakçı tərəf qismində tanınmaları, bu barədə onların nə düşündüklərini müəyyən etmək prioritetdə dayanan hədəf idi. Lakin, zorakılığı əks etdirən hadisələrin müzakirəsi zamanı, ictimaiyyətin “Ailə institutundakı böhran”, “Milli ailə modelinin mövcudluğu” kimi fikirlərin səslənməsini də əsas götürərək, Azərbaycanda daha geniş yayılmış ailə modelinin mövcudluğunu aşkarlamaq fərsətindən bəhrələnməyə çalışdıq.

Müəyyən edildi ki, Azərbaycanda :

- avtoritar ailə;
- patriarxal ailə;
- uşağa yönəlikli ailə;
- bəzi hallarda matrarxal ailə;
- demokratik, yaxud bərabər tərəfdaşlı ailə;

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- dini ayinlərlə idarə edilən ailə modelləri ilə yaşayan ailələr mövcuddur.

Cavablardan göründüyü kimi, üstünlük təşkil edən ailə modeli 66% (132 nəfər) ailədə ər-arvadın hüquq bərabərliyi, funksiyaların bölünməsi modeli ilə yaşayanlardır. Bu isə ənənəvi ailə modeli deyil.

Ənənəvi ailə modeli evli kişi və qadın, onların uşaqlarından ibarətdir. Bu modeldə ən çox ər işlə və ailənin maddi təminatı ilə məşğul olur, arvad ev və uşaqların qayğısına qalır. Ata və ananın rolu ailədə sabitlik və xoşbəxtliyə kömək edir.

Bərabər tərəfdaşları olan ailə modeli hər iki tərəfdaş ailənin rifahına, məsuliyyətlərin paylaşılmasına və bərabərliyin təmin edilməsinə bərabər töhfə verir. Bu model münasibətlərdə bərabərliyə can atan və həyat yoldaşı ilə birlikdə həyatları ilə bağlı qərarlar verməyə hazır olan insanlar üçün uyğundur.

Aparılan təhlilin nəticələri göstərir ki, demokrotik cəmiyyətlərdə, qanunlardan irəli gələrək, hətta dini ailə modeli ilə idarə edilən ailələrdə tərəflər arasında bərabər münasibətlərin olması aşkarlandı. Uzun illər dini ailə modelində yalnız, kişinin evin başçı olması kimi fikrin də tənəzüllə uğradığı, bərabərliyin islam dəyərlərində mövcud olduğu faktı müəyyən edildi. Nəticələrə görə, Azərbaycan dünyəvi qanunlarla idarə edildiyindən, bütün ailə tipləri üçün qanunauyğun olaraq bərabərlik tələb edilir.

“Ailənin zorakı metodla idarə edilməsini necə qiymətləndirirsiniz?” sualına cavablarda: təəssüf ki, bu bənd üzrə cavablarda iştirakçılar dəstəklədiyi bərabərlik hüququnu kifayət qədər qoruya bilmir. Əvvəlki

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

cavablardan cüzi də olsa fərqlənmə diqqəti çəkir. Belə ki, yüksək faizlə bərabərliyi dəstəklədiyini qeyd edən sorğu iştirakçılarının, növbəti cavablarında dəyişikliklər diqqəti cəlb edir.

Zorakı ailə idarəçiliyində bərabərlik imkanlarının kifayət qədər olmadığı mütəxəssislərə yaxşı məlumdur. Tədqiqat qrupu ölkədə ailə münasibətlərində hələ bərabərlik mühitinin tam bərqərar olmadığını ehtimal etdiyindən, vəziyyəti müəyyən etmək üçün növbəti mərhələdə **“Zorakılıq hansı məqsədlərlə tətbiq edilə bilər?”** sualını təqdim edib.

Rəyi soruşulan 92 nəfər (46%) bunu təlim-tərbiyə məqsədi ilə edildiyini vurğulayıb. Cavab əslində iştirakçıların tam yarısının fikridir. Nikah - kişi ilə qadının ailə qurmaq məqsədilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatata alınan könüllü, bərabərhüquqlu ittifaqıdır. Ailənin başqa üzvlərinin və digər vətəndaşların mənəviyyatının, sağlamlığının, hüquqlarının və qanuni mənafələrinin müdafiəsi məqsədi ilə vətəndaşların ailədəki hüquqları yalnız qanun əsasında məhdudlaşdırıla bilər⁶⁴. Ailə qanunvericiliyinin heç bir maddəsində qeyd edilməyib ki, ailə quran kişi və ya qadın tərəfin təlim tərbiyəsi ilə məşğul olsun. Yalnız məcəllənin 3 maddəsində “ailədə uşaqların ictimai tərbiyəsi” və “uşaqlarda ailə və cəmiyyət qarşısında məsuliyyət hissinin tərbiyə edilməsi” kimi vəzifələri valideynlərin üzərində qoyur.

16% (32 nəfər) namusu qorumaq məqsədi ilə zorakılığın tətbiqini əhəmiyyətli hesab edib. 43 nəfər (21.5%) ailədə kişinin sözü kecməsi üçün

⁶⁴ <https://e-qanun.az/framework/46946>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

zorakılığın tətbiqinin vacib olduğunu qeyd edib. Alınan cavablar onu göstərir ki, hələ də kişi qadın münasibətlərində tərəflərin evliliyi zamanı, qarışıqlıqlı hörmət və mənəviyyatın tərəflərin şəxsiyyət dolğunluğu formalaşdığı halda mümkün olur. Yəni, qeyd edilən davranışların zorakı yolla qarşısının alınmasını, qanun və yə ictimai münasibətlər toplusu təbliğ etmir. Şəxsin özünün dünyagörüşü və dəyərlər sistemi ilə bağlı olan məsələyə aiddir.

13% (26 nəfər) ailə üzvlərinin ona hörmət etməsi məqsədi ilə zorakılığı tətbiq etməsini etiraf edib. 20% (40 nəfər) hesab edib ki, ailədə zorakılıq ənənə olduğuna görə, 11% (22 nəfər) ətrafdakıların onun qadını tabe etdirdiyini görmək üçün seçiminin üzərində dayanıb. Verilən cavablardan göründüyü kimi, daha çox psixoloji amillə bağlı olan hallardır və şəxs, yaxud şəxslərin zorakı yolla, qorxu altında özünə hörmət etdirməsi toksik ənənələrə aiddir.

7.5% (15 nəfər) zorakılıq edəndə özünü əhəmiyyətli hiss etdiyinə, 4.5% (9 nəfər) zorakılıqdan həzz aldığına görə tətbiq etdiyini deyib. Qeyd edilən cavabları verən şəxslərin psixopatiyaya meyilliyi aşkarlanır. Bu tip şəxslərin qəddar münasibətə meyilliyi və ondan istifadəsi cəmiyyət üçün təhlükəlidir.

12 nəfər (6%) “valideynlərimin sözlərinə görə”, 11.5% (23 nəfər) “biz belə qörmüşük”, 20 nəfər (10%) isə “özünü apara bilməyəndə” cavablarını seçiblər.

Cavabların təhlili onu göstərir ki, respondentlər, dəyişkən suallara baxmayaraq ailədə zorakılığın tətbiqini bu və ya digər formada ona bəraət verməyə cəhdləri aşkarlanır. Daha çox ətraf mühit və köhnə adət ənənələrə

istinadla bəraəti möhkəmləndirirlər.

“Zorakılıqsız ailə mümkündürmü?” sualına, 62% (124) “bəli” cavabı verib. Verilən cavab insan hüquq və azadlığına aid olan məsələdir. İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyada vurğulanır ki, “Hər kəsin azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır” “İstənilən şəxsin hüquqa zidd zorakılıqdan qorunması”⁶⁵ -mühümdür. İştirakçılar insan hüquq və azadlığının əhəmiyyətini anladığı halda, lakin qadın üçün, özlərinin icra etmədiyi norma və qaydaların tətbiqini vacib hesab edirlər.

11.5% (23 nəfər) “xeyr” cavabı verərək, zorakılıqsız ailəni idarə etməyin mümkünsüz olduğunu bildirib.

21% (42 nəfər) zorakılığın qismən tətbiqinin tərəfdarıdır.

5.5% (11 nəfər) cavab verməkdə çətinlik çəkdiyini bildirib.

“Ailədə tərəflərin bərabərliyi hansı faizlə qəbul edirsiniz?” sualı aşağıdakı göstəricilərlə diqqəti cəlb edir. Belə ki, yalnız 97 nəfər bərabərliyi bərabər bölməyə razı olduğunu bildirib. Bu da əvvəlki cavablarla xeyli fərq təşkil edir. Respondentlər, ənənəvi olaraq daha sivil və daha nümunəvi görünmək istəklərini biruzə veriblər. Növbəti sual şəxslərin fərqli görünmək istəyini cavablarda aşkarlamağa imkan yaradıb.

“Əgər ailədə bərabərlik prinsiplərinə riayət edirsinizə, bunu necə tətbiq edirsiniz, hansı hallarda bərabərlik təmin edilir?” sualına sərbəst cavablar verilib.

✓ ailədə qadının da söz deməyə haqqı var, amma lazım olan yerdə;

⁶⁵ <https://e-qanun.az/framework/1405>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- ✓ qadına verilən öhdəlikləri kişi üçün də məqbul saymaq;
- ✓ hər iki tərəfin fikri alınır və ona uyğun ortaq qərar verilir;
- ✓ Qurana tabe olaraq;
- ✓ bərabər ola bilməz;
- ✓ məncə ailədə prinsip deyil, qarşılıqlı anlaşma lazımdır;
- ✓ qarşı tərəfin fikrinə hörmət edirəm;
- ✓ ailədə daha çox məsuliyyət kişinin üzərindədir, bəzi məsələlərdə xanımlar emosional yanaşdığına görə qərarların qəbulu zamanı problemlər yaranır cavabları verilmişdi.

Cavablardan göründüyü kimi, rəyi soruşulan kişilər bərabərliyi təşviq etməyə çalışsalar da, lakin hansısa manelərin olduğunu sərbəst cavablarda qeyd ediblər. Eyni zamanda, cavabların özündə belə müəyyən baryerləri özləri yaradaraq, tam bərabərlik anlamı qəbul etməkdilərini “etiraf” edirlər. Bu baxımdan vəziyyəti daha dəqiq qiymətləndirmək üçün növbəti sual baryerlərin hansı hallarda ailənin bərabərliyinə əngəl olduğunu aydınlaşdırmağa yönəldilib

“Ailədə bərabərliyin təmin olunmasına hansı baryerlər mane olur?”

sualına ailədə bərabərliyin təmin olunmasına daha çox psixoloji amillərin öz təsirini göstərdiyi aşkarlanır. Belə ki, rəyi soruşanların cavablarına diqqət etdikdə, 32.5% (65 nəfər) fikir ayrılığı, 27.5%(55 nəfər) hörmətsizlik, 24% (48 nəfər) qarşı tərəfin dünyagörüşünün az olması, 20% (40 nəfər) qarşı tərəfin sui-istifadəsi, 20% (40 nəfər) ünsiyyətsizlik və s. kimi fikirlərdə daha çox, qadının bərabərliyin təmin edilməsində tərəfdaş ola bilməməsini qeyd edib. Yalnız 11.5% (23 nəfər) ailə modelimiz, 25.5% (51 nəfər) ərafda ki insanların düşüncəsinin bərabərliyə əngəl olduğunu vurğulayıb.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Fikri öyrənilən şəxslərin qeyd etdiyi meyarlar “Ailə məcəlləsinin” müddəalarında ailənin təməl prinsipi kimi qeyd edilir. Lakin, şəxslər zorakı yolla “hörmət”in əldə edilməsinin yaxud ailədə fikir ayrılığı, yaxud digər amillərdə tərəflərin birgə aradan qaldırılmasının ailənin əsas vəzifəsi olduğunu nəzərə almayıblar. Halbuki rəyi soruşulanların əksəriyyətinin ailə təhsili olduğu yuxarıda qeyd edilmişdi.

Sizcə, ailə münasibətlərində zorakılığın hər hansı formasının tətbiqi

lazımdır mı? Sualının cavabında ümumilikdə 67%-i demək olar ki, zorakılığı dəstəklədiyini “etiraf” edib. Halbuki, **“Zorakılıqsız ailə mümkündür mü?”** sualındakı cavabla tərs münasibdir. Çünki, həmin suala 62%- “bəli” cavabı verilmişdi. Eləcə də, 66% (132 nəfər) Ailədə bərabərliyi dəstəklədiyini qeyd etdikləri halda, zorakılıqla bağlı bəhanələrini əsaslandırmağa çalışmışlar.

Zorakılığa rəvac verən əsas səbəb və yaxud səbəblər:

- 59.5 % (119 nəfər) işsizlik, sosial təminatın zəif olması;
- ✓ 33.5% (67 nəfər) cəmiyyətdə aqressiyanın yüksək olması;
- ✓ 35.5% (71 nəfər) alkaqol;
- ✓ 41.5% (83 nəfər) təhsil və mədəni səviyyənin aşağı olması;
- ✓ 36% (72 nəfər) narkomaniya;
- ✓ 27% (54 nəfər) zorakılığa genetik meyillik;
- ✓ 31.5% (63 nəfər) ailə üzvləri arasında münasibətin çətinliyi;
- ✓ 20.5% (41 nəfər) şəxslərdə davranış dəyişikliyi;
- ✓ 3.5% (7 nəfər) cavab verməkdə çətinlik çəkir.

Diagramdan göründüyü kimi, rəyi soruşulanlar bunu daha çox- 59.5 % (119 nəfər) işsizlik, sosial təminatın zəif olması ilə əlaqələndirirlər.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Tədqiqatçıların fikrincə, müasir ailə təkamülün çətin mərhələsini yaşayır, sosial statusu aşağı düşür. Boşanmaların sayı durmadan artır.

Müasir ailənin ən aktual problemlərinə aşağıdakılar daxildir:

1. Mənzil problemi;
2. Maliyyə və iqtisadi problem;
3. Bir tərəfdən məşğulluq və işsizlik problemi, digər tərəfdən qadınların məşğulluğu və ikiqat iş yükü problemi;
4. Ailənin planlaşdırılması problem;
5. Az öyrənilmiş digər problem ailədaxili qəddarlıqdır.

41.5%-lə (83 nəfər) təhsil və mədəni səviyyənin aşağı olması əsas gətirir. O cümlədən, alqaqol və narkotik asılılığı da ailədə zorakılıq mühiti yaradan vacib səbəblərdən hesab edilir.

Rəyi soruşulanlar səbəblər sırasında 31.5% (63 nəfər) ailə üzvləri arasında münasibətin çətinliyini də vacib amil hesab edir. Çətinliklər ailənin əvvəlki modellə idarə edilməsi, ailənin yaşlı üzvlərinin köhnə qaydada idarə etmək istəyi və yeni ailə qurmuş cütlüklərin iqtisadi cəhətdən onlardan asılı olması ilə səciyyələnir. Bu isə 20.5% (41 nəfər) şəxslərdə davranış dəyişikliyi ilə müşayiət olunur.

“Sizin ailədə (validəyn, ər- arvad, qardaş bacı və s.) dava-dalaşın tezliyi nə qədərdir?” sualına verdiyi cavabdan maraqlı nəticələr əldə edilib. Belə ki, sualın konkret öz ailə münasibətlərə aid olması, onların zorakılığın tezliyi ilə bağlı cavablarda **“çox az”** deyənlər 32% (64 nəfər) seçimi ilə diqqəti cəlb edib. Lakin dolayısı ilə respondentlər ailələrində

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

zorakılığın mövcudluğunu təsdiqləyiblər.

- ✓ 8.5% (17 nəfər) çox tez- tez (həftədə bir neçə dəfə);
- ✓ 7% (14 nəfər) tez-tez (ayda 2-3 dəfə);
- ✓ 21% (42 nəfər) təsadüfdən-təsadüfə (yarım ildə bir neçə dəfə);
- ✓ 18% (36 nəfər) az (ildə 2-3 dəfə);
- ✓ 32% (64 nəfər) çox az (ildə bir dəfə);

Ailədə zorakılığın baş verməsinin 3 əsas səbəbini (sərbəst cavablar)

Verilən rəyləri əsasında adət -ənənədən yaranan problemləri bir neçə kateqoriyaya bölmək olar:

Sosial problemlər;

Psixoloji problemlər;

İctimai problemlər;

Müasir ailədə baş verən zorakılığın əsas meyarı kimi sosial problem və təhsil problemini, işsizlik, sosial durum, cahilliyi respondentlər daha qabarıq göstərirlər.

İkinci yerdə psixoloji və davranış problemlərdir. Respondentlər davranış pozuntusu və psixoloji amillə əlaqələndirərək- xəyanət, qısqanclıq, hörmətsizlik, inanmsızlıq və s. ilə əsaslandırırlar.

İctimai problemlərə dünyagörüşü, sosial şəbəkələr, ictimai qınağı aid edirlər.

Adət-ənənədən irəli gələn amillərdə isə genetika, məcburi evlilik, adət-ənənə və s. üstünlük verilir.

Aparılan təhlil göstərir ki, sorğu dərinləşdikcə iştirakçıların sorğunun əvvəlində qeyd etdiyi bərabərlik amili ilə bağlı miflər yox olması aşkarlanır.

Belə ki, **“Zorakılıq törədənlər əməllərini hansı amillərlə əsaslandırır?”**

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

sualı ilə müraciət edilib.

- ✓ 63.5% (127 nəfər) əsəbdən;
- ✓ 22.5% (45 nəfər) dedi-qodudan;
- ✓ 25.5% (51 nəfər) qadının tabe olmamasından;
- ✓ 8% (16 nəfər) kişi vaxtaşırı qadın döyməlidir;
- ✓ 12.5% (25 nəfər) ailəmizdə belə görmüşük;
- ✓ 3.5% (7 nəfər) döyəndə həzz alıram;
- ✓ 6.5% (13 nəfər) döyəndə özümü güclü hiss edirəm;
- ✓ 9% (18 nəfər) döyəndə tabe etdirirəm;
- ✓ 19.5% (39 nəfər) evin bir böyüyü olar;
- ✓ 31% (62 nəfər) o həddə çatdırır;
- ✓ 26.5% (53 nəfər) pulsuzluqdan;
- ✓ 12.5% (25 nəfər) bütün problemlərin səbəbkarı qadındır;
- ✓ 8% (16 nəfər) uğursuzluqlarımın səbəbi qadındır;
- ✓ 28.5% (57 nəfər) xəyanətdən.

Rəylərə diqqət etdikdə, cavab verən kişilərin əksəriyyətinin avtoritar ailə modelinə üstünlük verdiklərinə şahid oluruq. 26.5% -i iqtisadi amili əsas gətirir. Yerdə qalan cavablarda sosiapad davranış modeli də diqqətimizi çəkir. Lakin bütün dünyada olduğu kimi, “kişi əsəbləşərkən qadını döyər” fikiri üstünlüyünü saxlayır. Zorakılıq törədən kişilərlə aparılan bir sıra beynəlxalq tədqiqatlarda da kişilər “əsəbləşdiklərinə görə” zorakılığı törətdiklərini bildirirlər. Tədqiqatın əvvəlki hissələrində kişi respondentlər bərabərliyi dəstəklədiklərini, zorakılığın əleyhinə olduqlarını qeyd etsələr də, fərdi düşüncələrinə çatanda onlar potensial cinayətkar davranışını sərgiləyir və zorakılıq adət- ənənə, ətraf mühitin təsiri və digər psixoloji

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

amillə əsaslandıraraq bəraət verirlər.

❖ Məişət zorakılığının qarşısını almaq üçün hansı təklifləri verərdiniz?

- ✓ Psixoloji yardım, məlumatlandırma, mediasiya, təlimlərin keçirilməsi;
- ✓ Analar oğullarını kişi kimi böyütsünlər, qız kimi nazlandırmasınlar;
- ✓ Erkən nikahların qarşısını almaq, qadınlar təhsil almalıdır;
- ✓ İnsanlara ödənişsiz psixoloji təlim və terapiyalar ilə maarifləndirmək lazımdır;
- ✓ Maarifləndirmə işləri aparılsın və zorakılıq tətbiq edənlər ədalətli cəzalandırılsın;
- ✓ Ailə sevgi, hörmət üzərində, kənar şəxslərin müdaxiləsi olmadan qurulsun;
- ✓ Sosial rifahın yaxşılaşdırılması;
- ✓ İşsizlər işlə təmin edilsin. Dövlət ailələrə maddi, psixoloji dəstək olsun. "Uşaq pulu" verilsin.
- ✓ Məhəllələrdə polis postları yaradılsın, əhali siyahıya alınsın, aylıq nəzarət və yoxlama aparılsın;
- ✓ Problemlə ailələr üzə çıxarılaq onlarla mütəmadi işlər aparılsın;
- ✓ İnkişaf etmiş ölkələrdən nümunə alıb ekspertlərindən kömək istənilsin;
- ✓ Ciddi cəza tədbirləri olsun.

Ümimiləşdirmə zamanı, regionlardan və 12 saylı təcridxanada məhbuslarla görüşün nəticələri göstərdi ki:

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

- Sorğu iştirakçıları ailədə bərabərliyin tərəfdarıdır;
- Milli ailə modeli haqqında danışsalar da, əslində bərabər tərəfdaşlı ailə modeli haqqında daha çox fikir bildirirlər;
- Ailə münasibətlərində bərbarelik prinsipləri daha çox qadının üzərinə qoyulmuş öhdəliklə müşayiət edilir;
- Tərəflər bərbarelik ideyasında öz öhdəlik və vəzifələri haqqında qeydlərə yer vermir;
- Namus meyarı daha çox qadınla bağlıdır və bağışlanmazdır, cəzaya məhkumdur;
- Qadınların iştirakçılığını dəstəkləsələr də, lakin bunu daha çox başqa ailələrdə görmək istəyirlər;
- Məişət zorakılığı haqqında qanunu bilir, müraciət etmək üçün ünvanlardan xəbərdardılar, lakin müraciət etməkdə aktiv deyillər;
- Zorakılığa qarşıdırlar, lakin müyyən hallarda zorakılığın tətbiqini vacib hesab edirlər;
- Zorakılığı təlim tərbiyə metodu qismində görürlər;
- Zorakılığı iqtisadi və sosial amillə daha çox bağlayırlar;
- Müasir texnoloqiyanı ailə dəyərlərinə “düşmən” hesab edirlər;
- Dəyişiklik üçün təkliflərə açıqdırlar, lakin bir çox rayonlarda dəyişiklik üçün mühit yoxdur;
- İnsan hüquq və azadlıqların tətbiqində daha çox ətraf təsirə məruz qaldıqlarından bu haqda düşünmürlər;
- Məhbusların əksəriyyətinin törətdiyi cinayətdə ətrafın müdaxiləsinin rolu var;
- Dəstək xidmətlərinə müraciət haqqında kifayət qədər məlumatlı

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

deyillər və komplekslər bu dəstəkdən bərhələnmək üçün ciddi baryerlər yaradır;

- Oturuşmuş kişi obrazı (rollar), kömək istəmək, dəyişmək, fərqli davranış sərgilmək üçün ən böyük baryerə çevrilib;
- Kişilər üçün xüsusi təlim və görüşlərin keçirilməsi onların cəmiyyətdə aktiv iştirakçılığının təminin edilməsi kimi ehtiyac müəyyən edildi.

7. TƏKLİF VƏ TÖVSIYƏLƏR

1. Problem:

Tədqiqat zamanı cəmiyyətdə ənənəvi ailə modeli müzakirələrinin mövcudluğu, hansı ailə modellərinin daha geniş yayıldığı, ənənəvi ailə modelinin həqiqətən qorunub saxlanıldığını müəyyən etmək üçün sögü iştirakçılarına suallar yönəlmişdi.

O cümlədən, ictimai nüfuzlu şəxslərin global təsirlərin ailələrə təsiri ilə bağlı narahatlıqlarını ifadə etməsi və praktikada ailələrin global təsirlərə həqiqətən nə qədər məruz qaldığını müəyyən etmək də tədqiqat qrupunun maraq dairəsinə düşmüşdü.

Müəyyən etmə:

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycan ailəsi ilə bağlı cavablardan göründüyü kimi, bəzi tədqiqatçıların qeyd etdiyi “ailə ənənələri, milli-mənəvi dəyərlərə söykənən” ailə modelləri əvvəlki formada mövcud deyil.

Sorğunun nəticələrinə görə, rəyi soruşulanlar arasında

- avtoritar ailə;
- patriarxal ailə;
- uşağa yönəlik ailə;
- bəzi hallarda matrarxal ailə;
- demokratik, yaxud bərabər tərəfdaşlı ailə;
- dini ayinlərlə idarə edilən ailələr fərqləndirilib.

Təklif:

Azərbaycan Respublikasının Konstitutsiyası və Azərbaycanın 25 dekabr 2001-ci ildə qoşulduğu İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın⁶⁶ “Heç kəs işgəncəyə, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qalmamalıdır” prinsiplərini rəhbər götürərək, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının qəbul etdiyi digər normativ hüquqları əsas tutaraq, ailələrin hüquq, öhdəlik və vəzifələrini əks etdirən bərabər tərəfdaşlı ailə modelinin tətbiqi üçün “Ailələr üçün yol xəritəsi” hazırlansın.

2. Problem:

⁶⁶<https://e-qanun.az/framework/1405>

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

Ölkədə məişət zorakılığı geniş yayılması ilə bağlı hər gün sosial media və saytlarda xəbərlərlə üzləşirik. O cümlədən, nikahın azalması və boşanma faktlarının artımı ilə bağlı da narahatedici rəqəmlərlə üzləşirik. Müzakirələr zamanı cinslərarası münasibətlərin gərginləşməsi narahatlıq doğurur. Zorakılığın əsas iştirakçısı kimi kişilər qeyd edilir. Buna baxmayaraq, son zamanlar qadınlar tərəfindən də fiziki zorakılıqla (qətl) müşahidə edilən hadisələr qeydə alınır. Zorakılığın tətbiqinin uşaqlar tərəfindən icrası da artıq günün reallığıdır.

Bu günə kimi aparılan tədqiqat işlərində daha çox qadın zərərçəkmişlərin (qurbanların) fikirlərinin öyrənilməsinə yer ayrıldığından, kişilərin fikirlərinə önəm verilmədiyini diqqətə alaraq, tədqiqat qrupu kişilərin zorakılığı dəstəkləməsi, yaxud bərabərliyə münasibətinin öyrənilməsinə əhəmiyyətli addım hesab edərək tədqiqatda mövcud məsələlərə toxunub.

Müəyyən edildi: Tədqiqat qrupu onlayn, eləcə də fokus qrupları ilə görüşlərdə sorğu iştirakçılarının zorakılığın cinayət olduğunu dərk etdiklərini müşayiət etdi. O cümlədən, kişilərin əksəriyyəti zorakılığı dəstəkləmədiyini bəyan etdi. Bərabərliyə münasibətdə tolerantlıq nümayiş etdirərək, bu amilə də dəstək verdiklərini cavablarda qeyd etdilər. Qeyd edilən cavablar sorğunun əvvəlində olduğundan, kişilərin psixoloji olaraq özlərini müsbət obrazda göstərmək istəkləri anlaşılan idi. Tədqiqat qrupu müsbət obrazın sona qədər davam edəcəyi ümidlə digər suallarla vəziyyəti obyektiv qiymətləndirməyə çalışırdı. Lakin onu da vurğulamaq lazımdır ki, kişilər normal ailə mühitinin tərəfdaşı olduqlarını müxtəlif cavablarda qeyd etmişdilər. Tədqiqat qrupu eyni zamanda müəyyən etdi ki, kişilər üçün maarifləndirici proqramlar çox məhduddur. Müxtəlif mövzulu təlimlərdə

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

qadınların iştirakı daha çox təmin edildiyi halda, bu proseslərə adi vətəndaş olan kişilər az cəlb edilir.

Təklif:

1. Ölkədə gender-ayrıseçkiliyi yaratmayan maarifləndirmə proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi;
 2. Regionlardakı xüsusiyyəti nəzərə alaraq, SWOT analizləri keçirməklə ehtiyacları qiymətləndirmə və ehtiyaclara uyğun xidmət paketlərinin hazırlanması və tətbiqi;
 3. Kişilərin müsbət obrazda (rolda) görünmək istəyi nəzərə alınaraq, onlar üçün zorakılıqsız həyat hekayələri mövzusunda video, müsahibə, film və s. vasitələrlə təşviq etmək;
 4. Zorakılığı açıq-aşkar təbliğ edən kişi və qadınlar arasında Nazirlər Kabinetinin “Məişət zorakılığı törətmiş şəxslərin profilaktik qeydiyyatı götürülməsi və həmin şəxslərlə tərbiyəvi-qabaqlayıcı işin aparılması Qaydası”nın (19 dekabr 2011-ci il) tətbiqi formal deyil, qanunauyğun və davamlı şəkildə həyata keçirilsin.
- 3. Problem:** Tədqiqatda iştirak edən şəxslərin rəyinə görə, zorakılığa səbəb olan amillərə isizlik, sosial təminatın zəif olması; cəmiyyətdə aqressiyanın yüksək olması, alqaqol, təhsil və mədəni səviyyənin aşağı olması, narkomaniya, zorakılığa genetik meyillik, ailə üzvləri arasında münasibətin çətinliyi, şəxslərdə davranış dəyişikliyinə mühüm təsiri var.

Müəyyən edildi: "Məişət zorakılığı haqqında" Qanunda profilaktik tədbirlər sırasında daha çox cəzaların nəzərdə tutulması diqqəti cəlb etdi (mühafizə orderi və s). Belə ki, ailələr üçün sosialyönümlü dəstək proqramları ailədə münasibətlərin tənzimləsində müsbət dinamik dəyişikliyi yarada bilməsi mühüm vasitədir. Baxmayaraq ki, ölkədə kifayət qədər sosial işçi kadrları var, praktikada zorakılıq mövcud olan ailələrdə sosial işin təşkili cüzi halda Bakıda tətbiq edilir. Regionlarda bu proqramların tətbiqi aşkarlanmadı. Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzlərinin cəmi 11 rayonda olması resursların inkişaf etmədiyinin göstəricisidir. Kişilər üçün sığınacağın olmadığı ölkədə bu, gender- ayrışeçkiliyi üçün xüsusi şərait yaradır. O cümlədən, Ailələr üçün Psixoloji Dəstək Mərkəzləri günün tələbidir.

Təklif: Ölkə ərazisində yerli və beynəlxalq donorların dəstəyi ilə "Gender Mədəniyyət Mərkəzi", " Ailələr üçün Psixoloji Mərkəz", "Ailənin Sosial İşçisi" proqramı, kişilər üçün sığınacaq kimi sosial paketlərin gücləndirilməsinə dəstək verilsin.

- 4. Problem:** Ölkədə ailə münasibətlərində aşkar olan məsələlərdən biri də valideyn və qohumların ailə münasibətlərinə müdaxiləsidir. Əksər vaxt yeni qurulmuş ailələr valideynlərdən iqtisadi baxımdan asılı olduğu üçün ailənin bütün qərarları valideynlər tərəfindən verilir. Hətta ailə quran kişi öz ailəsi

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

ilə birgə qərarlar qəbul etmək iqtidarında olmur. İkinci amil, ənənəvi olaraq övlad-valideyn münasibətində böyüklərin sözünə şəxsiz ehtiram göstərilməsidir. Təbii ki, ailə üzvlərinə hörmətin nümayiş etdirilməsi müsbət ənənələrdəndir. Lakin ailə üzvlərinin hörmət və ehtirama itaət tələbi kimi qiymətləndirilməsi, köhnə adət-ənənlərin mənfi forması kimi gündəmdə qalmaqdadır. Köhnə adətlərdən biri kimi qohumluq münasibətləri, ikinci və üçüncü dərəcəli olanların da ailə münasibətlərinə müdaxiləsi, ailələrdə münaqişə və zorakılığın yaranması üçün münbit zəmin yaradır.

Müəyyən edildi: Fokus qrupu ilə görüşlər zamanı baş verən cinayət hadisələrinə təsir edən amillər sırasında yaxın qohumların müdaxiləsi problemin kəskinləşməsi, bəzi hallarda ağır xəsarət, yaxud qətlə nəticələndiyi aşkarlandı.

Təklif: Ailələr üçün Türkiyə modelində olduğu kimi, mütəxəssislərlə təmin edilmiş “Danışma Mərkəzləri” və “Düşünmə Evləri”nin yaradılması məqsədəuyğun olardı. Bu mərkəzlərdə ailə üzvləri mütəxəssislərin iştirakı ilə davranış problemlərini və münaqişənin ilkin etapında onun aradan qaldırılması yollarını birgə işləyə bilirlər.

5. Problem: Ölkədə zorakılıq baş vermiş ailələr polisə müraciət edərkən, polis tərəfindən konkret addımların atılması müşahidə edilmir. 2019- cu ildən sığınacağa daxil olan şəxslərin əksəriyyəti polis tərəfindən ailələrə barışıq təklifinin verilməsi, yaxud baş verən hadisənin sadəcə qeydə alınması ilə bağlı fikirlər səsləndirirlər. Getdikcə bu sahədə dəyişikliklər baş versə də,

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan kişilərin, genderəsaslı zorakılığa münasibətinin öyrənilməsi üzrə Analitik hesabat

lakin faktiki olaraq rayonlarda vəziyyət eynilə qalıb. Polislər tərəfindən müraciət edən şəxslərin xidmət paketlərinə istiqamətləndirilməsi praktikası aşağı səviyyədədir. O cümlədən, polislər üçün “yol xəritəsi”ni əvəz edəcək informasiya kitabçaları da yoxdur. Onlar hansı halda hansı təşkilata müraciət edəcəyini bilmir.

Müəyyən edildi: Dərinləşmiş intervyu və fokus qrupları ilə görüş zamanı ittiham edilənlər və məhbusların dediklərinə görə, hadisələrin ilkin mərhələsində polis tərəfindən heç yerə istiqamətləndirilməyiblər. İttiham edilən şəxsin biri ümumiyyətlə, müraciətinə əhəmiyyət verilmədiyini bildirib.

Təklif:

1. Polisə müraciət edən zorakılıq qurbanları ilə yanaşı, zorakılıq törədən şəxslərin də xidmətlə bağlı məlumatlandırılması.
2. Polislər üçün mövcud resurslarla bağlı məlumat kitabçalarının hazırlanması və təmin edilməsi.
3. Polislər tərəfindən baş vermiş zorakılıq faktının təhqiqatlarının yerində aparılmasına ciddi yanaşma tələbi qoyulsun.

Tədqiqatın müəllifi, “Təmiz Dünya” Qadınlara Yardım İctimai Birliyinin sədri, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru – Mehriban Zeynalova
Tenixiki redaktə - jurnalist Elnarə Kərimova
Elmi redaktə- fəlsəfə doktoru Məleykə Əlizadə.